

GEORGES THINÉS

(Belgia)

Tărm pontic

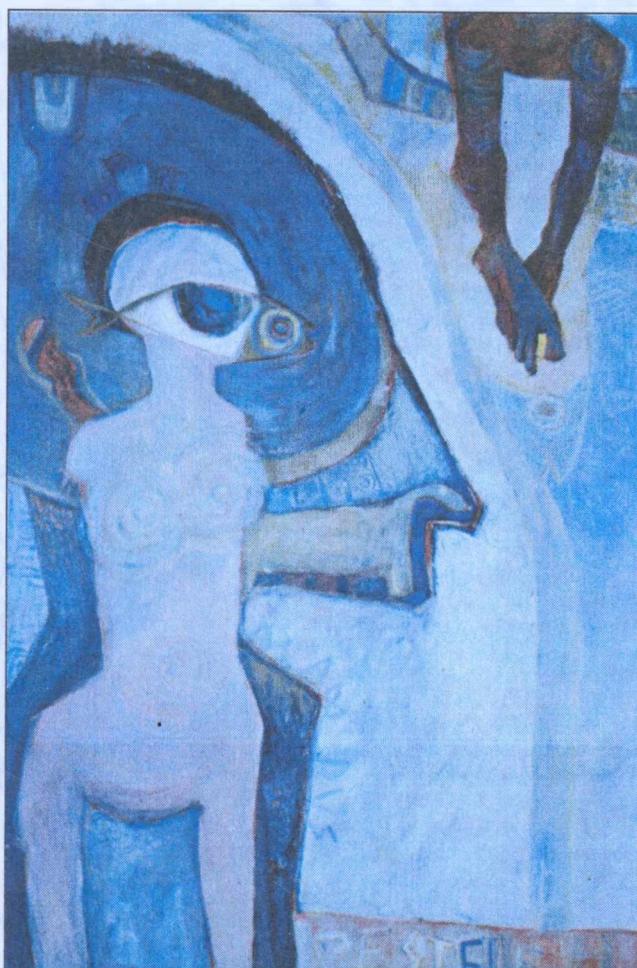
*Vino frumos anotimp! Cântă pe exilați
Ce mai iubiri lăsat-am în urmă
Ce mai femei mutilate de goliciunea noastră
Ce gânduri reduse la tăcere de depărtare?*

Singur mergând pe plaja pustie
Cheamă soarele-n sideful melcilor
În atenta lene a mărilor înecat
Lumea naștea în fiecare ciob călcat în picioare

Peplumul umflat în bătaia vântului
Și cântul mării-n urechi
Domesticește viforul ce despre muzici povestește
Asemeni ție chemând cântec funest de mort

În juru-ți imperioasă marea
Trup nou îți cioplește pentru foc
Aerul nebun îl dezmembrează și-ascute
Tu nimic nu mai ceri te cern elementele

traducere de
DELLIA DUNĂ

• Gabriel Chituc — „Pestele”

În celelalte pagini:

• IOAN PETRU CULIANU
• EUGEN URICARU • GEO SĂVULESCU • GEORGE MUNTEAN • NICOLAE MOTOC • LIVIU GRĂSOIU
• VARTAN ARACHELIAN
• VITAZOSLAV HRONEC
• ONDREJ STEFANKO
• SEVGHIN OMER • ION BABA • YUNUS KANDYMOV
• CORNELIU REGUȘ
• ELENA DIATCU • VICTOR STEROM • MARIAN DOPCEA
• ION BUZAȘI • ION ROȘIORU • LIVIU CAPȘA
• PAUL SÂRBU • ARTHUR PORUMBOIU • VASILE COJOCARU • FL. CRUCERU

O FALSĂ DILEMĂ

Înciuda degringoladei ce pare să acuze în prezent mișcarea scenică a obstei noastre scriitoricești, există destule motive să socotim ultimele întâmplări petrecute în sânul Uniunii Scriitorilor drept momente benigne, de referință istorică; în măsura în care, cu acest prilej, de dinafara sau de dinlăuntrul breslei, s-au rostit vorbe care ne împing spre luciditate cu adevărul ei complementar. După atâtea acumulări de confuzii și indeterminări, zic că trebuia să vină și ceea ce numeau unii dintre confratii noștri, *momentul de criză*. Respectiv, de relansare posibilă. Să dea Dumnezeu!

S-au adunat multe în sufletul scriitorului român; multe dintre cele multe sunt endemice, metehne eterne ale creatorului, pe care, până mai deunăzi, pentru o precară protecție sufletească, le aruncam integral în spinarea Puterii totalitare.

Acum, după mai mult de un deceniu de existență democratică, dar, vai, aflată sub semnul neobosit al tranziției, eternele metehne debusează cu un aer feciorelnic, de violate în piața publică. Mărturie — Conferința Națională a Uniunii Scriitorilor, o tragicomedie cu actori simulanti și situații limită penibile, materie primă pentru măcinat în piete publice sau în tabloide, dacă nu chiar în publicații frățești. Nu soarta literaturii române ne-a agitat foarte tare de-a lungul atâtor ore de spectacol, încercarea nobilă de a stabili reperele cuvenite în universul contemporan contorsionat al acesteia, în beneficiul public și în cel al literaturii înseși.

În aceste condiții, este cert că nu mai putem da înapoi. Ani la rând — printr-un soi de complicitate care părea să fi devenit fundamental principiu statutar — ne-am asumat calitatea de castă *underground*, de structură ezoterică cu iz francmasonic, controlată, chipurile, de Magnații ai Spiritului; apărându-ne, alături de har, amoralitatea, egocentrismul, idiosincraziile, paranoia, rivalitățile grosiere, acreala, eșecurile, sărăcia — în chip pudibond. Gata! Ne-am dat în spectacol! S-a terminat! Împăratul e gol! Revirimentul nu poate fi conceput decât dacă acceptăm că misia obstei noastre nu e numai a noastră ci a tuturor. Să ne expunem asadar precum suntem, geniali și urâți, în fața judecății publice. Folioasele acestei înțelegeri

se vor reflecta categoric în deschiderea operei spre lume după ce s-a hrănit din această lume, rămânându-i acesteia pe veci datoare.

Astfel stând lucrurile, mă declar derobat de orice prejudecată, canon, slogan, atasament de gască etc. În măsură să mă păstreze captiv al unei structuri dovedită în timp, aptă să se autoeviscereze prin partiipriuri dubios angajate. De ce aș rămâne eu trezorierul unei bănci devalizate? Nu puține dintre sedintele ce au precedat Conferinței au fost guvernate autoritar de inși cu gura mare sau de inși socotiți îndreptățiți, prin valoarea lor aproximativ consensuală, să-și impună punctul de vedere cu consecințe în soarta Uniunii. În cadentă anuală, după criterii crunt controlate de ambiții megalomane, prin intermediul unor comisii ce păreau să se eternizeze în trup, spirit și dubioase afinități, obstea noastră și-a desemnat frunțașii în scris, validându-le produsele extrase din contingent și conferindu-le astfel acestora ilicite drepturi de autoritate. De aici, un spor de gălăgie provocatoare de stres și lehamite. În schimb, inși cu opinii sănătoase, dar negalonati, au ramas neauziti în acea atmosferă tutelată de uriași de hârtie uitată în standurile librăriilor. Nici un proces verbal nu atestă glasul acestora. Cuvântul *indisciplină*, expulzat prosteste din vorbirea uzuală pe motive de îndelungată slujire a răposatului regim, continuă să poarte cu sine o considerabilă forță demolatoare; zdrobim ordine de zi, forfecăm planuri de măsuri numai pentru a ne etala vâjnoasele cunoștințe și convingeri aeriene și în ultimă instanță, ne uschim la o cafea vorbită pe holuri în timp ce instituția noastră aflată la moment electoral suferă din lipsă de cvorum.

Nu s-au stins încă ecurile unei dispute hamletiene consumatoare de energii și cerneală tipografică: este sau nu omul nostru de litere compatibil cu ingineria politică? Răspunsul, întemeiat

pe fapte, e deja pe cale să transeze disputa. Cei mai multi dintre fiii rătăcitori ai breslei se întorc pocăiți acasă. Sinucult bagaj decât cu cel cu care plecaseră eventual în nou presupusa carieră. Dacă nu chiar mai săraci cu un deceniu smuls dintr-o unanimă, calificată considerație profesională — traumatizați de eșecuri succesive, vasăzică uzati psihic și moral, jertfii pe altarul unor iluzii abundente hrănite de umori socio-biografice. Este, recunosc, pretul unei tragice, aberante deliberări la moment de cumpănă. Vitelul gras, destinat rătăcitorului, rămâne nesacrificat în grajdul tatălui. Atâtea vreme cât mecanismul aberației aflat la posesor rămâne încă suspect de fiabil, nu poți decât să exclami în registru shakespearian, *Si ce cădere!* Cu consecințele aferente.

Ceea ce se mai poate spune e că, dincolo de inerente rivalități și partizanate, Uniunea trebuie să-și plătească păcatele în ordinea reglementărilor legislative. Orice participant la întrunirea noastră recentă a putut constata că mulți dintre potașonii vechilor show-uri scriitoricești erau absenți fizic, dar moral prezenți prin consecințele trecutei lor intervenții în treburile Uniunii. La drept vorbind, acuzațiile — cele pertinente — vizau erori sau, mă rog slăbiciuni din paleoliticul organizației. A fost suficient pentru ca, potențându-le cu abilitate, inși calificați în speculații *pro domo* să le consume în folos privat.

Statutul actual al Uniunii Scriitorilor din România nu este o expresie a perfecțiunii. Îmbălsămat în miresme emanate de-a lungul atâtor ani contradictorii, atins de morbul post-revoluționar al unei legislații amestecate, controlat de aprige și intempestive ratiuni gospodărești elementare (avem sau nu avem bani pentru adunare generală, cum putem împăca prevederile statutului cu exigentele restrictive ale unei realități materiale precare) respectivul statut este, astăzi, un palimpsest, un mixtum-compositum de norme legislative conjunctural acceptate, de oportunități, compromisuri

și aspirații cu bătaie scurtă. Îi lipsește statutului nostru o coloană vertebrală, o pavăză împotriva oricărei potențiale interpretări maleficioase, cu atât mai mult împotriva unei posibile manipulari abil coordonate.

Privati, asadar, de o asistență juridică adecvată, rod al unor succesive sau simultane ambiții exclusiviste, ne descoperim astăzi posesorii unui statut-revolver cu mai multe trăgaciuri. Cu a cărui disponibilitate de interpretare ne putem împusca unii pe alții, împiedicându-ne, în consecință, să realizăm o obște constructivă. Și-asa nu ne citim între noi. Și-asa ne detestăm. Și-asa nu clipim afectiv când drumurile noastre ne aduc față-n față.

Statutul oricărei structuri civile s-a născut pentru a identifica o anume voință de grup, a o legitima în consecință și a o delimita de celelalte. Înainte de toate, întocmai unei constituții, el trebuie să definească rostul asocierii, exprimat prin adeziunea liber consimțită a membrilor săi răspunzători la criteriile de valoare și prin cota de contribuție la cauză. Acestea sunt principii, despre care Napoleon ar zice că sunt bune fiindcă nu angajează la nimic. De-abia de aici începe proba vitalității respectivului organism. Câte statute, câte protocoale rămân, între noi fie vorba, în arhive prăfuite? Înciuda parafelor și semnăturilor îmbărligate de pe sentințele îngăduitoare ale oficiilor judecătorești? Or, proba eliminativă o reprezintă dovada participării nemijlocite la viața obstei căreia te-ai hărăzit cu bună știință. Și participarea înseamnă în primul rând *legitimatie* și *cotizație*. Chiar dacă pare considerație de controlor la R.A.T.B. (să respectăm Capitala, nu-i așa?) nu poți să nu te întrebi câți dintre noi își îndeplinesc îndatoririle, elementare de abonat constiincios, dacă nu la un privilegiu, cel puțin la o demnitate. De la cluburile de elită la discoteca sătească, de la partide politice la asociații de vânători și pescari, cotizarea la fondul comun e o recunoaștere periodică a unui angajament asumat și totodată o contribuție materială la susținerea obstei. La noi, multi confrati au ignorat complet aceste prevederi. Cu atât

CONSTANTIN NOVAC

continuare în pag. 14

PRIN RETROVIZOR

VARTAN
ARACHELIAN

MOSCOVA NU CREDE ÎN LACRIMILE ALTORA

Încredibila rezolvare a „cazului Ilăscu” ne întoarce privirile, din nou, spre Rusia. Chiar dacă politicienii noștri, prin tâmbălăul făcut, ar fi vrut să le cădem în admirație. Președintele Voronin și Iliescu au dat dovadă de decentă și pentru că sunt în intimitatea deciziei: directiva de eliberare a lui Ilăscu a aparținut exclusiv omului forte de la Kremlin. Seful secesionistilor de la Tiraspol, Smirnov, pripăsit aici tocmai din Kamciatka, a încercat o cacialma și anume să obțină un troc: Ilăscu pentru „scuze de la stat la stat”, dar ministrul de externe al lui Putin, Ivanov, i-a dat peste mână; Ilăscu a fost eliberat necondiționat. Cei care continuă captivitatea transnistreană sunt ofrandele unui alt „cadou”. Si, totuși, la București, percepția a fost cu totul alta, nu că Moscova s-ar fi îndurat de lacrimile românilor, ci pentru că agitația politicienilor români (inclusiv spectacolul liderilor PNTCD+Alianța Civică care, cu ani în urmă, au oferit străzii bucureștene o defilare în cuști cu zăbrele, în semn de solidaritate cu cel condamnat la moarte la Tiraspol!) ar fiindus organismelor europene de apărare a drepturilor omului hotărârea de a obliga eliberarea lui Ilăscu. Culmea e că ficțiunea aceasta a putut fi vândută, desi se vedea din avion divorțul dintre *image* și *realitate*. E atât de plăcut să te lași păcălit de iluzia că până la urmă, întotdeauna, binele învinge diavolul! Cunoșcându-ne atât de bine inocența, Vadim Tudor, prolific amator de povești cusute cu atâta albu, ne și pregătise un spectacol de basm cu Ilie Ilăscu trecând pe sub Arcul de Triumf, călare pe calul alb al Căpitanului. Dacă a fost să fie așa, dar timpul nu e trecut. Numai că dacă vom continua să rămânem sub vraja poveștilor de adormit copii riscăm să ne trezim în alt timp istoric. Rusia, în orice caz, nu mai e cea de acum un deceniu, de pe vremea lui Gorbaciov pe care Occidentul, supunându-l unor teste succesive și din ce în ce mai pretentioase pentru a-i verifica sinceritatea în schimbarea sistemului a sfârșit prin a-i trata pe ruși ca pe niste milogi, semn că între timp se dezobisnuiseră de respectul pe care-l purtaseră Rusiei ca super-putere. Nu cred însă că Occidentul trebuie făcut vinovat de direcția în care se mișcă Rusia lui Putin; SUA și-au făcut datoria față de propria lor securitate, ca și pentru cea europeană, plătind cu vârf și îndesat dezarmarea atomică a URSS, iar dacă suta de miliarde de dolari au luat drumul unor conturi particulare vinovată e mentalitatea moscovită și nu unchiul Sam! Cu acești bani, dar și cu jefuirea avuțiilor naturale cu care Dumnezeu a blagoslovit Maica Rusie, au prins puteri discreționare oligarhii post-sovietici. Și dacă Rusia, de după Eltân, e cu totul alta decât cea visată de Gorbaciov, cauza trebuie căutată în natura aerei Rusii; tranziția se face nu de la comunism spre capitalism, ci în sens invers, spre oligarhia/oligarhii patronați de Tar. Nici nu se putea ca un popor despuat de atribuțiile măreției sale, frustrat de iluziile colectivismului sovietic, umilit, prin retrogradarea sa în clasa lumii a treia, să aleagă altă cale decât cea spre un stat autoritar și nationalist. Învinsă în războiul rece, speranța sa e revansa. Noul / vechiul program strategic anti-rachetă repus în stare de urgență de către noua administrație republicană precipită revenirea la vechea politică externă a Rusiei, una nepușnică la adresa angajamentelor occidentale și pragmatică în vecinătatea imediată. Îndepărtarea de grantele fostului imperiu sovietic a extinderii NATO e o prioritate, federalizarea Republicii Moldova, pentru a da un statut legal enclaveli transnistrene, e o altă țintă ce se înscrie în această logică. Dacă renasterea, cel puțin formală, a comunismului de stat, în Republica Moldova, nu e agreată de către președintele Putin, deoarece ea o oferă un balon de oxigen comunistilor ruși aflați în opoziție la Moscova, orientarea pro-rusească a președintelui Voronin trebuie încurajată. Cum Moscova nu (mai) crede în lacrimile altora, în locul transfuziei de petrol și gaze pe daibogjerute de Voronin, Putin l-a oferit pe Ilăscu. Schimbul a fost foarte avantajos: a flatat autoritatea, cam găunoasă a organismelor europene, care cred că apără drepturile omului, cultivă din nou iluzia Europei că ea, Rusia, poate fi o alternativă la hegemonia alianță nord-americană și, în plus, îl acomodează pe nostalgicul Voronin cu regimul de la București; un pion otrăvit poate face minuni la vremuri tulburi în tabăra adversarului natural al Rusiei. Cam astfel ar fi trebuit „citită” povestea reîntoarcerii eroului românității și nu ca un exercitiu reusit al unor debile politici de instaurare a justiției internaționale în zona noastră geografică. Din păcate narcisismul politicianului român a găsit cu cale să dea din nou în clocot. Poate și pentru că era de Ziua Victoriei. O zi în care România, pe nedrept, a fost tintuită în tabăra învinșilor. Poate și pentru că Moscova nu crede în moralitatea politicii!

SCRIITORII MINORITĂȚILOR COLOCVIUL „LA MINE ACASĂ”,

În stațiunea Neptun, saloanele hotelului „Ambasador” au găzduit, în perioada 26-29 aprilie 2001, a doua ediție a Colocviului scriitorilor reprezentând minoritățile naționale din Europa, desfășurat sub genericul *La mine acasă*.

Dacă la prima sa ediție această inițiativă a Uniunii Scriitorilor din România s-a bucurat de interesul obștilor scriitoricești ale minorităților din țările Europei Centrale și de Est, întâlnirea din acest an a reunit, pe litoralul românesc al Mării Negre, delegații din douăsprezece țări de pe întregul continent, cei peste saizeci de participanți reprezentând Finlanda, Iugoslavia, Italia, Macedonia, Republica Moldova, Marea Britanie (Tara Galilor), România, Slovenia, Suedia, Slovacia, Ucraina, Ungaria.

Înscriindu-se în aria tematică de maxim interes publicistic și de stringentă actualitate culturală, problemele puse în discuție la Neptun — nu întâmplător într-un spațiu în care s-a configurat un apreciat model interetnic, vă sunt prezentate în cele ce urmează.

SORIN ROSCA și MĂDĂLIN ROSIORU

EUGEN URICARU,

președinte al Uniunii Scriitorilor din România:

Pentru a afla care sunt posibilitățile reale ale minorităților de a-și consolida cultura prin mijloacele oferite de statul român și de condițiile economice actuale, trebuie să pornim de la starea instituțională din România. Toate minoritățile care au reușit să-și organizeze Uniuni Culturale sau o organizație reprezentativă, primesc sprijin financiar de la stat, direct și indirect. Există o finanțare directă a activității acestor organizații, dar și una indirectă, prin intermediul ministerelor, și în primul rând prin Ministerul Culturii și Cultelor, care are un departament special ce se ocupă de problema culturii minorităților, sprijinind concret afirmarea acestora. În cadrul Ministerului Informației Publice există de asemenea un departament care se ocupă de problemele minorităților. Parlamentul României are în rândurile sale reprezentanți ai acestor minorități. Ei alcătuiesc un grup parlamentar independent, altul decât acela reprezentat de minoritatea maghiară, care este o majoritate între minorități. Au reprezentanți în Parlament și acele minorități care, practic, sunt formate din câteva mii de persoane (spre exemplu, minoritatea italiană). Dar, dincolo de toate acestea, importantă este realitatea. În Transilvania există Universitatea „Babeș Bolyai” care, prin statutul său, s-a declarat universitate multiculturală, cu linii de învățământ pentru aproape toate specializările, în limbile română, maghiară, germană, romani, și unde există institute dedicate studierii și sprijinirii culturii ebraice (idis).

O minoritate nu poate exista decât prin forme culturale, pentru că legile economice sunt indiferente la originea etnică a celor ce participă la fenomenul economic. Cadrul cultural, posibilitățile oferite minorităților, reprezintă de fapt adevăratul nivel al democrației într-o țară. Discriminarea pozitivă este esența acestei atitudini politice față de minorități, dar trebuie să existe întotdeauna un dialog între minorități și majoritari, pentru a fi bine înțeles acest procedeu democratic de sprijinire a identității naționale. Altfel, o libertate normală a unei minorități poate deveni o dictatură a minorității. Din acest dialog reiese echilibrul și regulile jocului. România nu a încheiat încă acest proces de stabilizare a „jocului”, dar nici nu se mai află în faza de început. S-au făcut pași importanți și decizivi în realizarea unei politici democratice reale în problema minorităților, și cred că suntem foarte departe de evenimentele din anii '90, când am fost cu toții îngroziti de posibilitatea unui conflict interetnic în Transilvania. După un deceniu de la acele evenimente, cred că suntem lămuriti de faptul că ele au fost rezultatul unei manipulări politice.

Astăzi trebuie să rezolvăm împreună o chestiune care ne privește pe toți: problema conservării și dezvoltării culturii în general, indiferent dacă este a unei minorități sau dacă este a majorității. Cu toții trebuie să ne unim într-o luptă foarte grea împotriva *uniformizării*, împotriva acestei tendințe de stergere a identității culturale. Cultura nu poate avea dusmani în altă cultură. În acest domeniu concurența este productivă, este pozitivă. În țările unde singurul criteriu al valorii este banul și nu valoarea culturală (nu cred să existe încă o astfel de țară), acolo apare un nou tip de așa-zisă cultură, pe care noi o numim „cultura Coca Cola”. Pentru mai buna înțelegere a procesului, am să dau un exemplu. M-a socat recent anunțul difuzat de Televiziunea Română cum că tricoul marelui fotbalist Gheorghe Hagi a fost vândut la licitație, pretul fiind egal cu al unui tablou de Nicolae Grigorescu! M-a îngrozit nu stupiditatea informatiei, ci faptul că cel care a difuzat stirea era ferm convins că așa trebuie ea prezentată. Aceasta este primejdia reală care ne pândește pe toți, și tocmai de aceea cred că mai multe identități culturale vor fi mai puternice decât o mare cultură uniformizată. Numai așa vom reuși să derutăm adversarul Coca Cola!

La ora actuală, în România, există numeroase inițiative de stat și private în ceea ce privește susținerea culturii minorităților. De la edituri, la reviste,

ziare, emisiuni de radio și televiziune. Faptul că a fost posibilă organizarea ediției a II-a a Colocviului *La mine acasă* este rezultatul unei atitudini normale în această privință.

VITAZOSLAV HRONEC,

scriitor din Iugoslavia-Voivodina:

În Iugoslavia circulă zvonul că poetul sârb Vasko Popa, fiindcă a fost român, ar fi scris primul său volum de versuri, intitulat *Cora (Scoarta)*, în limba maternă. L-a predat apoi editurii „Libertatea” din Pancevo și după o vreme, când a venit să întrebe de soarta lui, directorul de atunci l-a alungat, spunându-i: „Să nu-mi mai aduci niciodată astfel de prostii!” Tânărul poet și-a tradus cartea în sârbește și a devenit unul

● Adina Cioran — „Dialog”

dintre cei patru mari poeți sârbi ai secolului XX, și poate unicul poet universal de limbă sârbă! Ar trebui să ne punem întrebarea: ce s-ar fi întâmplat cu Vasko Popa dacă, după primul său volum, ar fi insistat cu încăpătănare să scrie în românește? Destinul literar al acestuia probabil că ar fi devenit identic cu destinele a aproape tuturor scriitorilor minorităților naționale din lume. Ar fi scris și publicat cărți, pe care nu le-ar fi băgat nimeni în seamă. La împlinirea vârstei de cincizeci de ani, o selecție subțirică din creația sa ar fi fost tradusă în sârbește, și în una sau două recenzii de complezență s-ar fi menționat că poeziile sale sunt... foarte interesante. Cu ocazia următoarei aniversări, la București, i-ar fi fost publicată o modestă antologie, și alte două sau trei recenzii ar fi menționat aceleași lucruri ca în Serbia. Despre apariții în volum, în limbi de circulație universală, nici măcar n-ar fi putut fi vorba. În cel mai fericit caz, din motive politice, ar fi fost tradus în limbile celorlalte popoare și minorități ale Iugoslaviei comuniste. Dar fiindcă Vasko Popa a continuat să scrie în Serbia, în sârbește, acum poți număra în bibliografia sa peste patruzeci de volume, traduse în mai mult de douăzeci de limbi, inclusiv în chineză! Este adevărat, totuși, că nici o literatură-enclavă lingvistică nu poate crea o mare literatură, însă mari scriitori poate da cu certitudine. Unii dintre aceștia, ca de exemplu Constantin Kavafis, Issak Beshevis Singer sau Ioan Flora au scris și scriu în limba lor maternă. Alții și-au însușit limba și tradițiile națiunilor majoritare, cum ar fi, de exemplu, Joseph Conrad, Milos Cioran, Ișugurov, ori s-au călătorit în saua altei limbi de circulație universală, vezi cazul lui Nabokov sau Beckett. În evidenta iese, adeseori, aceia care scriu în limbile de circulație universală, fiindcă aceștia, în cele mai reprezentative opere ale lor, vorbesc în orice moment

din însuși miezul civilizației planetare actuale. Chiar și atunci când, din punct de vedere literar, scrierile acestora nu sunt împlinite, mulți le percep drept excepționale numai fiindcă, într-un mod inimitabil, sunt în legătură directă cu lumea întreagă.

Scriitorii minoritari sunt tentați să reliefeze micimea unei realități, a unei enclave conservatoare, închistate și separate de restul universului. În aceasta constă, de fapt, cea mai mare problemă cu care se confruntă fiecare literatură minoritară, dar și fiecare literatură scrisă în limba unui popor redus ca număr. Închistarea în sine, exagerarea nationalistă a diferentelor minore și a bizarierilor etnografice sunt piedicile cele mai evidente în calea pătrunderii unor astfel de opere în alte medii lingvistice. Există un anumit număr de constante antropologice care pot fi percepute de către toți oamenii din lume, și numai acestea sunt garanția unei opere literare acceptate universal, toate celelalte deviații de la aceste constante fiind prezente într-o operă literară, însă doar ca fundal ce schitează discret topografia povestirii. Atunci, când aceste bizarierii marginale devin personajele centrale și chiar continutul opereii literare în sine, o astfel de lucrare se elimină singură din corpul literaturii universale, fiindcă nu are nici o corespondență cu cele aflate în afara contextului său național primar. Oricum am lua-o, ea devine neproductivă, și în plus, plictisitoare și plină de stereotipuri. Scriitorii enclavelor lingvistice mici trebuie să caute noi izvoare ale spiritualității dacă vor să tină pasul cu colegii lor din marile spații de limbă. Asta se poate atinge doar atunci când în opere sunt armonizate, concomitent, toate componentele activității umane, mai ales știința, filozofia și experiența istorică generală a omenirii. *Să fii mereu deschis, dar și critic față de ce îți oferă lumea și casa ta!* E ușor de spus, dar greu de pus în practică...

Nu tot ceea ce s-a scris și se scrie în enclavele minoritare miniaturale este lipsit de valoare. Deseori aceste opere sunt mai valoroase decât cele ce apar în țările materne. Să nu spună cineva că Franz Kafka nu a fost băgat în seamă, în timpul său, doar din niște pricini misterioase și imprezvizibile. Pur și simplu el nu a fost băgat în seamă fiindcă nu a trăit nici la Berlin, nici la Viena. Nu a putut fi un mare scriitor german acela care s-a născut la Praga, și pe deasupra a mai fost și evreu! Cine știe unde ar fi ajuns astăzi literatura germană dacă înșiși nemții nu și-ar fi ucis atâtea concetățeni numai pentru că erau de o altă religie.

Colegilor mei le spun deseori: dacă ești cu adevărat un mare scriitor, vei fi tradus și dintr-o limbă mică, sau chiar dispărută, într-una de circulație universală. Dacă ești un scriitor nesemnificativ, nici măcar o limbă de circulație universală nu-ți poate fi de nici un ajutor! Acesta este, de fapt, adevărul, desi realitatea este întotdeauna mai crudă decât oricare adevăr. Voi exemplifica aceste afirmații cu o anecdotă. În anul 1998, la cel de-al XVIII-lea Congres Mondial al Poetilor de la Bratislava, textele a doi autori slovaci din Iugoslavia au ajuns în selecția finală pentru marele premiu al acelei întâlniri. Comisia de jurizare era alcătuită din critici literari din întreaga lume, care au avut la dispoziție poeziile numerosilor participanți, toate traduse în limba engleză. La început, membrii comisiei nu și-au pus întrebarea cine sunt autorii. Au evaluat și apreciat textele numai după calitatea lor literară. Înainte de desemnarea câștigătorului însă, le-a fost sopit discret de către cineva ce indivizi suspecti urmează să fie premiați, și astfel, marele premiu a fost acordat, firește, reprezentantului țării care a finanțat întreaga manifestare. Toate acestea mi-au fost povestite cu nonșalantă drept ceva foarte firesc, de unul dintre organizatorii congresului. Laureatului i-a fost tradus prompt, în Slovacia, un volum de poezii. L-am citit cu foarte mare interes, fiindcă am vrut să-l prezint în revista literară pe care am cinstea să o conduc. Cu mare părere de rău am constatat că nu pot publica nici măcar o singură poezie, tocmai din motive estetice!

ONDREJ STEFANKO,

scriitor de limbă slovacă:

În mod paradoxal față de faptul că trăim sub acest spectru al globalizării, prezent peste tot în jur și în toată mass-media, constat că în societatea

NAȚIONALE DIN EUROPA

EDIȚIA A II-A, NEPTUN 2001

culturală în care îmi este dat să trăiesc și să creez, ca de altfel în toată societatea, sunt prezente polarizări tot mai acute și centrisme de tot felul. La nivelul culturii majoritate din România, respectiv la nivelul diferitelor culturi aparținând minorităților naționale, au apărut o serie de „ghetouri” care, în ciuda unor strădanii binevoitoare, comunică foarte greu între ele, sau nu comunică aproape deloc. La nivelul literaturii române este „ghetoul” trufas al Capitalei, care ignoră cam tot ceea ce se scrie în provincie, adică literatura scrisă de mai mult de jumătate din obstea scriitoricească a țării. După decembrie 1989, în ciuda emulației deosebite a literaturii minorităților naționale, valorile produse de acestea, în limbile lor, nu numai că sunt prea puțin cunoscute de obstea culturală majoritară, dar sunt și prea puțin cunoscute între ele. Poate că e o blasfemie, dar dacă răsfoim numerele din ultimii zece ani ale revistei *România literară*, nu vom fi convingși pe deplin dacă există o Românie literară, sau dacă aceasta nu e cumva doar a anumitor literati. În prestigioasa revistă nu a fost recenzată, în ultimii zece ani, nici o apariție de carte din literaturile minorităților naționale, apărută în traducere românească. Îmi pot pune în modul cel mai firesc întrebarea: aceste valori literare, unele traduse deja și în străinătate și recunoscute ca fiind cu adevărat demne de toată atenția, aparțin sau nu acestui generic de *România literară*?

Ne confruntăm în continuare cu numeroase probleme. Ne lipsește un management cultural corespunzător, nu am găsit deocamdată soluții pentru a sparge lipsa de comunicare. Lipsesc din ce în ce mai mult traducătorii calificați, lipsesc, ori sunt insuficiente mijloacele de finanțare. Nu trebuie să ne bazăm pe faptul că scriitorii ori criticii literari afirmați în literatura majoritară vor face ei primii pași pentru rezolvarea acestor probleme. Este de datoria noastră, a celor ce scriem și reprezentăm literaturile minorităților naționale, de a găsi soluțiile cele mai bune.

SEVGHIN OMER,

(România):

Sunt româncă de etnie tătară și inițitoare a unor proiecte de promovare a identității țătare. E un adevărat privilegiu că mă aflu într-o astfel de adunare: *unde e cultură, acolo e și frumusețe*. Multumesc USR pentru această ocazie. *Întâlnirea oamenilor de cultură e mai importantă decât aceea a politicienilor*, cu atât mai mult cu cât ea are loc într-o zonă precum a noastră, frământată de evenimente extrem de acute și de multe ori nedrepte. As vrea să mai multumesc doamnei Elena Diatcu, director al Editurii Kriterion, pentru sprijinul acordat exprimării culturii țătare, care este chiar una veche, lucru mai puțin cunoscut în Europa, și chiar în România. *Un popor înseamnă în primul rând o cultură, de neconceput în afara limbii*. Tocmai de aceea as vrea să spun câteva cuvinte despre situația literaturii țătare din România în acest moment. Datorită faptului că nu avem învățământ în limba țătără, este din ce în ce mai greu pentru noi, țătarii din România, să existăm — și aceasta nu este din vina nimănui, decât a noastră, a țătărilor. Nu vreau să intru în polemică cu doamna Luminita Ciobă, dar consider că este puțin nedreaptă față de statul român: eu, personal, și noi țătarii, în general, considerăm că *acesta acordă tot sprijinul pentru dezvoltarea minorităților*. Problema țătărilor este alta: optzeci la sută din populația musulmană din Dobrogea este țătără, și, desi avem scriitori și poezi de limbă țătără, paradoxal, tocmai aceștia, sau unii dintre ei, publică în revista noastră, a turco-țătărilor din Dobrogea, *Karadeniz* (Marea Neagră), că nu există țătari. Nu intru în amănunte. Motivele acestei afirmații — ale unui asemenea om, membru al USR, care scrie în țătără și susține totuși în scris că nu există țătari — sunt mult mai adânci, și nu este cazul să le dezvoltăm aici. Din ferice, după '89, din ce în ce mai mulți țătari au început să scrie și există chiar o subsecție a USR, a scriitorilor de limbă țătără. *USR și autoritățile române ne-au oferit cu adevărat posibilitatea de a ne exprima și de a fi cunoscuți în lume*.

ION BABA,

scriitor, redactor-responsabil al revistei *Lumina* din Iugoslavia-Voivodina:

Literatura română din Voivodina a existat pe întreg parcursul secolului trecut, dar dezvoltarea ei semnificativă a început după cel de-al doilea război mondial. De atunci apare și revista de literatură, artă și cultură *Lumina*, de atunci funcționează și editura care își desfășoară activitatea sub egida Casei de Presă și Cultură *Libertatea* din Panciova, înființată în 1945. În compendiu bibliografic, editat de noi în anul 1997, sunt prezentate

portretele a cincizeci și cinci de scriitori români, care au scris cel puțin câte o carte. Semnificativ este faptul că împreună, aceștia au publicat peste șapte sute de volume.

Sunt fericit să vă pot adresa urarea „Bine v-am găsit la mine acasă!” Este mai mult decât sugestiv acest generic, iar dovada conceptului de multiculturalism suntem chiar noi, cei prezenți astăzi la Neptun. Deși de proveniență americană, acest concept își are rădăcinile înfipte pretutindeni în Europa. Nu sustin că el poate fi aplicat pe continentul nostru, dar nici nu ignor faptul că Europa este întrepătrunsă de popoare cu istorie, cultură și memorie proprie. Colocviul *La mine acasă* reprezintă un veritabil câștig pentru noi toți!

YUNUS KANDYMOV,

(Ucraina):

Pentru început, v-as ruga să vă prezentați cititorilor noștri.

• Mă numesc Yunus Kandymov, sunt poet de expresie țătără din Ucraina, Crimeea, bun prieten cu domnul Yașar Memedemin, prin a cărui bunăvoință și mijlocire lingvistică putem acum comunica.

• Spuneți-mi dacă minoritarul, de orice fel ar fi el, are cu adevărat, așa cum se presupune în contextul actual, în care postmodernitatea adesea tinde, să valorizeze marginalii de orice natură, o adâncime de conștiință superioară normei majoritare.

• Totul e o chestiune de conștiință. Astfel, cu toate că noi suntem, acum, minoritari în Crimeea, din punct de vedere numeric, trăim în țara noastră, unde nu ne considerăm minoritari. Doar părinții mei, care sunt născuți în altă țară, sunt acolo minoritari. Important e să existăm, indiferent dacă ești majoritar sau minoritar. Or, numai prin conștiință există și îți impui identitatea sau, dimpotrivă, te lași asimilat, renunți la ea. Eu unul nu mă consider minoritar în Crimeea, doar acolo sunt acasă, desi aceasta aparține, la ora actuală, Ucrainei.

• Cât de importantă este cultura pentru supraviețuirea ca neam?

• Dacă n-am fi avut o cultură, am fi dispărut până la ora actuală și ca neam, odată cu noțiunile de țară și de patriotism. Prin cultură ne-am menținut, și tot prin cultură (căreia îi atribui și valori care aparțin îndeobste civilizației) ne vom defini și vom exista și de acum înainte.

• Ce limbă ar trebui să vorbească, sau cum ar trebui să se exprime omul de cultură european — și nu numai, sau, după o sintagmă inspirată și actuală a lui Diderot — cetățeanul universal?

• Civilizația merge în așa fel, încât se pare că limba engleză va căpăta suprematia universală, ca limbă vehiculară, a comunicării la nivel planetar. Întrutotul de acord. Dar mi-aș mai dori și ca limba universală să fie cu adevărat una a deplinei înțelegeri între oameni. Oare chiar există o astfel de limbă? Aici sunt invitați, după cum se vede, oameni care vorbesc foarte multe limbi; pe toți ne uneste însă, cu adevărat și fără nici un pic de îndoială, limba desăvârșită, incontestabilă și perenă, a civilizației, a culturii. *Adevărata limbă universală este limba culturii*.

• Care ar fi, după dumneavoastră, mesajul pe care l-ar exprima ea cu de la sine putere, la un mod spontan și implicit?

• Nu e nici o mare filosofie. Oamenii dintr-o colectivitate, oricare ar fi aceasta și la orice nivel, ar

trebui să se respecte între ei. *O unitate de gândire și de frumusețe între oameni nu se poate însă înfăptui decât în respectul diversității lor*, întocmai florilor dintr-o grădină, ce contribuie, fiecare în felul său distinct, la frumusețea ansamblului.

CORNELIU REGUȘ,

(România):

Voi începe cu câteva elemente din istoria comunității ucrainene. Astăzi există două sute de mii de ucraineni, în câteva zone compacte ale României, în patru tinuturi istorice, și anume: sudul Bucovinei, Maramureș, Banat și Dobrogea. Datorită unei izolări îndelungate față de țara mamă ei au conservat în folclor, și mai cu seamă în limbă, elemente arhaice deosebit de valoroase pentru cunoașterea istoriei culturii orale a ucrainenilor în general și, desigur, elemente la fel de valoroase pentru reconstituirea stadiilor limbii ucrainene. Datorită unei convietuiri îndelungate cu poporul român, ei au împrumutat de la acesta foarte multe elemente, atât lingvistice, cât și cele care fac parte din sfera culturii, ceea ce îi individualizează între grupurile de ucraineni din diaspora ucraineană. Inevitabil, și ei au oferit vecinilor lor elemente de cultură și de limbă pe care majoritarii din zonele enunțate mai sus le-au acceptat, considerându-le, în momentul de față, ca aparținând, cum e și firesc, culturii și limbii lor. Nu ne vom mira dacă, în dicționarele limbii române, vom găsi cuvinte de origine ucraineană, fără ca cineva să încerce o discriminare a lexicului limbii române eliminându-le din acesta. Indiferent că românii i-au numit ruși, ruțeni, rusnaci, hutuli, hoholi, sau ei înșiși s-au autodenumit așa, ei au fost și sunt solidari în a se considera de același neam, adică ucrainean, a căror țară mamă este, în momentul de față, Ucraina independentă.

...Sunt nevoit să sar de la epoca veche la cea modernă și să vă informez că din punct de vedere literar, strict literar, ne bucurăm de un sprijin efectiv, concret, real. În perioada '70 - '90 am publicat una sută optzeci de titluri la generoasa editură Kriterion, pe care mi-aș permite să o consider singura instituție nefalimentară creată de Ceausescu. În ultimii cinci ani scriitorii ucraineni au publicat treizeci și cinci de titluri: dintre acestea, o carte a obținut un prestigios premiu al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina, iar alte trei au fost distinse cu premii ale USR. Avem douăzeci și șase de membri ai USR. În final, as dori să-mi manifest bucuria acestei reîntâlniri, și aș fi nedrept să plec de aici fără a-i multumi principalului actor, dl. Eugen Uricaru, care a avut inspirația temei ca atare. „La mine acasă” este o idee foarte frumoasă, rămâne de văzut care vor mai fi rezultatele ei practice.

ELENA DIATCU,

redactor șef al Editurii „Kriterion”:

De peste trei decenii, Editura „Kriterion”, un binecunoscut mediator spiritual între români și minoritățile etnice din România, a oferit cititorilor săi, în limbile lor materne, șansa de acces nemijlocit la înțelegerea cât mai cuprinzătoare a fenomenului cultural și științific, pornind de la convingerea că dreptul folosirii și cultivării limbii materne este unul fundamental al omului, înscris în Constituția României și stipulat în numeroase documente internaționale.

Ideea generoasă a încurajării și afirmării culturale a minorităților etnice, a păstrării și continuării tradițiilor și identității lor specifice, a călăuzit efortul creator al Editurii „Kriterion”, în editarea a peste trei mii șase sute de titluri de carte, în șaisprezece limbi.

Editura „Kriterion” a fost pepiniera talentelor a numeroși scriitori, a format o întreagă generație de scriitori: sârbi, ucraineni, slovaci, turci, țătari, evrei, a încurajat activitatea cenaclurilor literare, iar premiile obținute de cărțile Kriterion, semnalele din presa de specialitate, numeroasele lansări de carte și întâlniri cu cititorii de-a lungul anilor au confirmat eforturile autorilor și editorilor, chiar în anii unui regim politic ostil, de a propaga, într-un spirit de autentică interculturalitate, valorile spirituale ale minorităților etnice, de a facilita comunicarea

între spiritualitatea acestor culturi și cultura română.

Păstrând proporțiile, as îndrăzni să afirm, că diversitatea etnoculturală a Europei și-a găsit o modestă ilustrare prin activitatea editurii, desfășurată în spiritul cunoașterii și respectului reciproc, al dialogului intercultural purtat prin numeroasele traduceri, prin care editura a făcut cunoscute, pe de o parte, valorile culturii române clasice și contemporane, pe de alta, prin edițiile în limba română a oferit cititorului român lucrări valoroase din creația minorităților etnice din România.

Vecheimea tradiției culturale a unei minorități etnice își găsește expresie și în bogăția creației sale literare și științifice. Cartea oglindește fidel această tradiție culturală și este purtătoarea ei: cu cât științele, artele au cunoscut o trăsătură distinctă, cu atât cartea a consemnat fenomenul. De pildă, germanii, stabiliți în țările românești, și-au dezvoltat o cultură proprie și așezăminte culturale consolidate, contribuind la evoluția artei, științei. Și azi, biblioteci și muzee păstrează opere care atestă contribuția lor la dezvoltarea culturii românești. Și tot așa se poate vorbi de aportul lor la înnoirea economică a țării. Sau armenii, oriunde s-au stabilit pe teritoriul României, mai întâi au înălțat o biserică, au clădit o școală, au înființat o publicație, premise pentru păstrarea credinței, a limbii și, implicit, a conștiinței de neam.

Minoritarii turci și țătari, populație de confesiune islamică, trăiesc de peste opt secole în Dobrogea. Supusă, adeseori, unei asimilări forțate și chiar unor represii — timp în care și-a păstrat cu greu limba, cultura și tradițiile — această minoritate a reușit să-și conserve inestimabilele valori ale unui folclor deosebit de bogat.

Fenomenul intens al emigrației populației evreiești mai bine de jumătate de secol a creat un hiatus în cultura acestei etnii. Cultura idis, manifestată în teatru, pictură, literatură, muzică, cu precădere în spațiul citadin, a avut o înrăurire benefică asupra culturii române. Dacă ne gândim că cel mai vechi teatru idis din estul Europei — ca să nu dăm decât un exemplu — a fost întemeiat de peste un secol la Iasi, avem dovada existenței și influenței de-a lungul timpului.

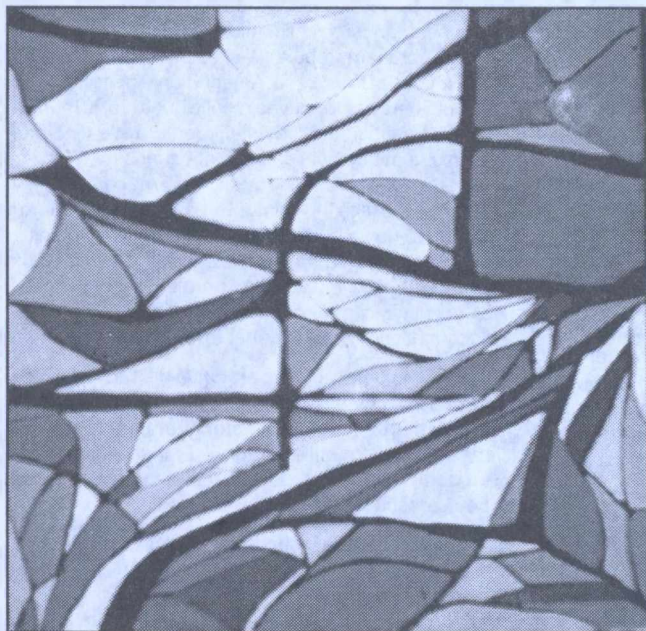
Minoritatea slovacă își cultivă, de peste două secole, valorile spirituale, moștenirea culturală, practicând, în paralel cu aceasta, o literatură de factură modernă, având ca reprezentanți o generație de tineri intelectuali scriitori. Literatura minorității ucrainene și sârbe continuă tradiția culturală, pe de o parte, a unor creatori valorosi din țara mamă, pe de altă parte, se orientează, pe lângă conservarea propriilor lor tradiții, spre practicarea unei literaturi moderne, experimente literare, genuri noi, îmbrățisate și de scriitorii români contemporani.

Editura a reluat publicarea unor lucrări de referință ale folclorului țigănesc, editate la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, de către folcloristi prestigioși ca: Barbu Constantinescu, Heinrich Wislocki, Niculaescu-Plopsor, cu scopul vădit de a pune la îndemâna romilor aceste lucrări, cu aparat critic și dicționar, actualizate în alfabetul standard al limbii rromani convenit în plan central european, în vederea unificării multitudinii de dialecte vorbite în țările Europei Centrale.

Problema integrării rromilor în viața socială a României de azi trebuie să primească sprijinul școlii și, implicit, a cărții editate în limba rromani. Colectia „Mica bibliotecă rromă”, inaugurată în anul 1995, cu efortul conjugat al colaboratorilor lingviști și cercetători specialiști în limba rromani, vine în sprijinul unui program mai amplu, gândit pentru etnicii rromi.

Cărți ca de pildă: *Istoria comunității albaneze din România* de Gelcu Maksutovici, *Din istoria turcilor dobrogeni* de Mehmet Ali Ekrem, *Din istoria țătărilor* de Mehmet Ablay, *Originea țătărilor. Locul lor în România și în lumea turcă* sub îngrijirea istoricului Tahsin Gemil, *Folclorul turcilor dobrogeni* de Mehmet Onal, *Portul popular al slovaciilor din Nădlac* de Maria Stefankova, *Jurnal de ghetou* de Miriam Korber Bercovici, *Românii și otomanii în folclorul românesc* de Cornelia Călin Bodea, *Confluente culturale româno-albaneze* de Cristia Maksutovici, *Idisul cântă*, antologie de poezie idis realizată de Anton Celaru din traduceri de Emil Dorian, *Rromii, India și limba rromani* de Gheorghe Sarău, *Probe de limbă și literatură țiganilor* de Barbu Constantinescu, *Așezarea sasilor în Transilvania* de Thomas Nagler, *Rolul de intermediere între est și vest al burgheziei comerciale levantine române din Brașov (1780-1860)* de Ambrus Miskolczy sau *Călăuza dervisului — din mistica islamică*, volum alcătuit de George Grigore și Luminita Munteanu, sunt doar câteva titluri din lucrările menite să demonstreze că interculturalitatea, dialogul interetnic și interreligios nu sunt doar noțiuni de vocabular, de dată relativ recentă, în contextul tot mai acut al integrării europene, ci o realitate concretizată în cărți, care slujește cunoașterii și recunoașterii valorilor naționale specifice.

Recunoașterea, tot mai pregnantă, a alterității într-un spațiu geografic marcat de un mozaic bogat de etnii, cu particularități și specificități culturale diverse, vine în întâmpinarea dorinței de aliniere a României la valorile perene ale umanității, alinierea la o lume a înțelegerii și a toleranței active, care face ca omenirea să meargă în sensul democrației și progresului.

• Ramona Barbier — „Compoziție”

D-na Mărioara Hrib, acum pensionară, a predat istoria la două licee de prestigiu din Iași. Cel dintâi a fost Liceul teoretic „V. Alecsandri”, unde elevul I.P. Culianu a învățat în perioada 1963-1967. I-a fost dirigintă. Amintirile fermecătoare doamnei sunt vii, pline de căldură. Când am sunat-o prima dată, am crezut că va refuza să mă primească, pentru că întrebarea mea a fost urmată de o tăcere care se prelungea nefiresc. „L-am iubit mult pe Nene Culianu.” Emotia era cauza acelei tăceri derutante. D-na Hrib m-a întâmpinat cu atâtă grație și bunăvoință, încât mi-a fost cu neputință să o supun unei succesiuni de întrebări care să determine riguros structura unui interviu clasic. Am abandonat ipostaza de reporter, oricum amator. Vizita a luat dintru început aspectul unei silențioase lunecări în trecut.

Ne-am așezat față în față, eu ascultând. Între noi, pe masă, un album de fotografii și vechiul caiet de dirigentie, devenit prin forța împrejurărilor un prețios jurnal.

• A fost prima mea clasă. L-am luat dintr-o VIII-a și i-am dus până într-o XI-a. Pe atunci se dădea admiterea în clasa a VIII-a. Iată, am fotografia lui Nene dinainte de admitere.

• Chipul băiatului de 12 ani aminteste uluitor de o imagine de maturitate din vara anului 1990.

• Când a venit la mine, am vorbit cu fosta dirigintă. M-am gândit că așa e bine, ca să-i cunosc pe copii. N-am aflat prea multe, pentru că Nene era o fire foarte retrasă, închisă. Fosta dirigintă mi-a spus că e un elev bun, dar timid. L-am întrebat pe fiecare despre familiile lor. Culianu n-a vorbit deloc despre tatăl lui. Știti, mi-am închipuit că e mort. Puțin mai târziu am aflat adevărul. Când au fost epurările acelea din învățământ, profesorul Culianu, care era o somitate, și-a pierdut postul. A făcut un șoc, s-a îmbolnăvit. Copiii celor epurați aveau probleme, era greu să urmeze mai departe. Da, se urmăreau și copiii... Obisnuim să fac vizite seara elevilor mai slabi. Dar într-o zi, m-am gândit, ia să văd eu ce-i cu Nene. Observam deseori la el așa, un aer absent. Era toamnă, târziu, aproape întuneric afară. Am urcat pe str. Sf. Athanasie. Aveau o casă mare, în formă de careu. Pe veranda din stânga, văd o măicuță. Îi spun „Caut familia Culianu”. Zice: „Pe cine, pe domnul?” M-am blocat. „Dar este domnul?” „Da, dar e bolnav”. Am intrat, l-am salutat, i-am spus cine sunt. Mi-l amintesc foarte bine. Arăta ca un sfânt. Pe urmă i-am spus măicuței că îl caut pe Nene. Și ea mi-a arătat unde sunt camerele copiilor, mai în spate. Dar n-am nimerit. Am bătut la o ușă și mi-a răspuns d-na Bogdan. Din cauza epurării, ea își reluase numele de domnișoară, ca să le fie copiilor mai ușor. Am vorbit atunci cu d-na Bogdan și cu sora ei Anisoara, care era doctoriță. Mi-au povestit tragedia familiei. „Cred că Nene suferă foarte mult, dar nu vorbește despre asta”, mi-a spus d-na B. Să vă citesc ce-am scris despre el în caietul de dirigentie. Făceam niste mici caracterizări. Să vă puteți da seama...

„Un elev foarte bun, desi cu probleme de sănătate.” V-am spus că avea o mătușă doctoriță, ea venea și-mi dădea toate datele. „Datorită inteligenței și muncii depuse, obține rezultate foarte bune. A încheiat trimestrul I numai cu medii de zece. A obținut premiu la Olimpiada de fizică, faza orășenească. În

IOAN PETRU CULIANU — ultimul renașcentist

M-am întrebat deseori ce i-a orbit pe oamenii care îi fuseseră colegi profesorului, în minutele care au urmat secunde fatale. Cum de nu i-au recunoscut chipul, de a fost nevoie de niste poliști anonimi să-l identifice?! A trebuit să-mi amintesc că savantul trăise mereu cu intensitate, de parcă s-ar fi aflat într-o cursă cu Timpul. Și pentru că practicasă exercitiul victoriei, n-a acceptat să fie învins de o biată secundă a inamicului său. Nu știu dacă, asemeni personajului J. Hladik din povestirea *Miracolul secret al bibliotecarului Borges*, Ioan l-a cerut lui Dumnezeu o amânare, o dilatare a momentului ultim. Cred mai degrabă că cel mai tânăr dintre maeștri a folosit arta transformării pentru a străbate decenii. Într-o dimensiune temporală de sine creată, istoricul trebuie că a scris celelalte cărți, pe care nu le vom citi niciodată, a trăit toată iubirea și împlinirea ce i se cuveneau. De aceea chipul său a fost de nerecunoscut. Saltul cuantic așezase între profesor și colegii săi o distanță mult mai mare decât cea care ne înstrăinează îndeobste de semenii noștri proiectați într-un atât de misterios și abstract dincolo. Nimeni nu va cunoaște vreodată întregul adevăr al lui Ioan Petru Culianu. Pentru că a luat cu sine mai mult decât amintirea propriei vieți. Mintea sa a trudit să redea o imagine coerentă istoriei, s-o elibereze de chingile falsificatoare ale unui pozitivism care, asemenea unui chirurg nebun, a încercat să amputeze imaginația umană desi aceasta, dintre toate însușirile susceptibile să definească specia, cuprinde adevăratul izvor de bogăție, vitalitate și forță motrice.

Ultimul renașcentist a plecat în cea mai teribilă dintre călătoriile la care este condamnată ființa umană, nu înainte de a fi redat tapiseriei magice a fanteziei strălucirea de odinioară, de a-i recunoaște, din perspectiva unui modernism integrator al celor mai noi curente de gândire, statutul (aproape?) divin, căci mintea este Zeul.

Când a murit profesorul, studentul său, Greg Spinner, a spus: „Este ca și cum ar fi ars din nou Biblioteca din Alexandria.” Știm că în 1986 savantul român l-a înlocuit pe Borges în acel Colocvii Invizibil al gânditorilor. Cine îl va înlocui pe Ioan Petru Culianu?

S.MARTIN

trimestrul II obține aceleași rezultate la învățătură, dar pare foarte obosit, lucru observat și în nereușita la fizică, faza regională. În ultimul timp, manifestă o mai slabă concentrare la ore, arată deseori melancolic. E preocupat de pregătirea pentru examenul de admitere în învățământul superior, pentru care își dedică o mare parte din timpul liber. Pentru prima dată refuză o sarcină, nu participă la concursul *Peisaj moldav — locuri și mănăstiri istorice*.” M-am mirat. Era prima dată când refuza să participe la un concurs. Până atunci, de când l-am avut elev, dintr-o VIII-a, fusese mereu primul care se înscria. L-am întrebat ce-i cu el. „Nu mai pot, sunt așa de obosit că nu mai pot. Nu-mi ajunge timpul. M-am apucat să învăț pentru facultate, vreau să merg la sigur.” Atunci mi-a spus că vrea să meargă pe limbi române. M-a surprins. Era bun la toate, dar am crezut că o să urmeze o disciplină reală, ei erau clasă de real. „Începe să se asocieze cu colegii în unele acțiuni gresite. Exemplu: plecarea în grup la strand, în timpul orei de fizică.” A murit bietul Motas, profesorul. Parcă-l aud: „Cum, a plecat și Culianu?” Ce era să zic? „Da, dragă, au crezut că nu mai vii.” Întârziase vreo jumătate de oră și copiii mei au fugit la strand. Motas era un om bun, dar foarte exigent. Îl mai prindea câteodată pe Nene fără caietul de teme. De fapt, caietul circula prin clasă și bietul Nene se uita speriat în jur. Dar nu recunosc că i-l lăsa pe colegi să copieze temele. „Nu, domnuie profesor, au vrut să verifice rezultatul...” „Participă la toate acțiunile clasei, la muncă patriotică, desi sănătatea i-ar permite să lipsească.” Nu vroia deloc să-l scutim. El era, dintre băieții, cel mai mic din clasă (ca vârstă) și mai sensibil. Dacă-i spuneam să nu vină cu noi se revolta: „Ce-or să spună colegii?” Eu vedeam că se obosește prea mult. Nu avea o fire robustă. Nu accepta deloc să fie menajat. Într-o zi, l-am văzut palid, obosit și i-am spus: „Nene, odihnește-te, nu vezi că ceilalți mai trag chiulul?” „Nu, nu!”

„Termină clasa a X-a cu media zece, ocupând primul loc în clasă.” Deci era un copil foarte bun. Dacă

vreți să vedeți situația lui la învățătură din toți anii, eu am așa, o copie după catalog. Uitati, Culianu numai medii de zece. La educație fizică l-am scutit, nu voiam să-si strice media. Într-o XI-a l-am lămurit mai greu. Insista să fie privit la fel ca toți ceilalți copii. Am găsit situația de la absolvire. Culianu a terminat primul, cu media 9,90. A dat examen la București, la filologie. M-am întâlnit cu ei după examen și fiecare

• Anca Bârsan — „Vegetal”

mi-a spus ce-a făcut.

Înainte de terminarea liceului, Nene mi-a spus: „D-na dirigintă, eu mă duc și dau la București.”

„Nene, de ce te duci tu la București? Gândește-te că o să fie greu și pentru tine și pentru mama.” „Nu, o să învăț și-o să iau bursă. Eu vreau limbi române și la Iași n-avem asemenea facultate.” Mi-a părut așa de rău când a plecat. Mă gândesc că poate el de-atunci vroia să ajungă în străinătate. Nimeni n-a intuit. Spunea: „Aici nu pot să-mi realizez idealul.” Eu credeam că vorbește de Iași, dar probabil că în mintea lui era mai mult...

• Ne întorcem la fotografiile de grup, în care îl găsim cu greutate.

• Nu-i plăcea să facă fotografii. Nu-i plăcea să iasă în față, să iasă în prim plan. Tot prin spate se așeza. Și nu se amesteca printre fete.

• O întreb pe d-na Hrib ce părere are despre evoluția adolescentului timid care a devenit apoi un cuceritor.

• Ne-am mirat! Era foarte amabil cu fetele, foarte politicos. Își făcea temele și venea mai devreme să aibă ele timp să copieze. Uitati, aici e un băiat care se descurca greu de tot. Și dacă nu lua note mari familia nu l-ar mai fi lăsat la Iași, era de undeva de la țară. Așa că Nene venea de dimineată la școală și-i dădea să scrie. Îl ajuta mult.

• Fosta dirigintă îmi arată un carnet plin cu adrese și numere de telefon ale elevilor de altădată.

• Da, tin legătura cu toți. Mulți sunt în străinătate, dar când vin acasă ne vedem. V-am spus că au fost prima mea serie. Am început cu ei și m-am format odată cu ei. Erau așa de curioși... Trebuia să citesc tot timpul. Altfel de copii, nu ca acum. Clasa lui Culianu a fost foarte bună.

• Mi-i arată în fotografii pe Mircea Stefanovici, acum profesor la Politehnică și pe Mircea Chelaru, azi-general. Constat cu surprindere că d-na Hrib nu știe nimic despre începuturile literare ale elevului său favorit.

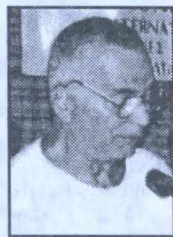
• Nu-i plăcea să se laude. Știu că a scris în revista școlii, trebuie să fie în arhivă (din păcate, din arhiva liceului lipsesc numerele revistei din anii '60). Scria articole științifice, de fizică, astronomie. Dar literatură... poate doar comentariul vreunei opere.

• Vă amintiți ce autori preferați avea?

• Eliade. Da, îl citea pe Eliade din liceu. Pe-atunci, la orele de dirigentie, îi lăsam să povestească fiecare ce-a citit. Și Nene, parcă-l aud: „În problema asta, M. Eliade spune...” Eram prin trimestrul II al clasei a XI-a. Știu că-i plăcea mult Eminescu. Și Blaga. Dintre autorii străini, nu-mi amintesc.

Acasă seada numai cu nasul în cărți. Își făcea temele repede și se-apuca să studieze. Știti, câteodată, avea un zâmbet așa frumos, copilăresc, desi era de-acum într-o XI-a. Altădată era crispat. Îl întrebam ce are. „Nimic, cu problemele mele. Sunt

continuare în pag. 10

ESEU

GEO
SĂVULESCU

LUCIAN BLAGA — FILOZOFIA PRIN METAFORE (II)

Dacă destinul omului este creația, în diverse domenii, să vedem ce părere au psihanalizii despre creatori. Creația, mai ales cea artistică, ar fi un fel de „tratament”, omul creează, încercând să-și vindece complexele. Acest punct de vedere ca biologic, medical, este sărac și nu are în vedere că toate creațiile culturale sunt judecate după continutul lor, după calitatea lor și mai puțin după realizatori. „Creația culturală nu poate fi în esența ei adusă în legătură cu altceva decât cu însuși destinul creator al omului... Toate încercările naturaliste de a deriva atitudine creatoare din necesități precum aceea de echilibru, de compensație, de risipire a energiei de prisos, de satisfacere a unor dorințe refutate etc. etc., cad alături de fenomen sau pătrund cel mult până la periferia lui. Nici una din încercările naturaliste nu vrea să ia act de o împrejurare, fundamentală totuși: creațiile culturale sunt dominate de o matrice stilistică, fiind structurate pe calapoade abisale... Cultura n-o privim în înțeles umanist, ca mijloc de atenuare a animalității, sau ca reacțiune împotriva animalității ca atare. Ne dăm, dimpotrivă, seama că atât crearea culturii, cât și unele faze sau tipuri de cultură, chiar dintre cele mai mărete, își au cruzimile și barbaria lor aproape incredibile. Să ne gândim numai la metoda faraonică de a crea cultura,

sau la cruzimile inerente medievalismului, izvoditor și el de monumentală cultură. Crearea culturii cere câteodată negrăite jertfe: ea ucide și devastează. Creația își are părjolul ei. Meșterul Manole și-a zidit sotia sub pietre și var, pentru ca să înalte biserica. Surprindem în această legendă ecoul crud al conștiinței sau al presimțirii că o creație trece peste vieți și-l devastează adesea chiar pe creator. A crea nu înseamnă pentru creator dobândirea unui echilibru, după o prea naivă și plată interpretare. Se creează cu adevărat, cel mai adesea, numai la înalte tensiuni, cărora organele de execuție nu le rezistă totdeauna. Creația sfarmă adeseori pe creator. Creatorul de cultură nu poate să aibă măcar mângâierea că atenuează cruzimile inerente vieții. Dimpotrivă, uneori el le agravează, sau îi adaugă noi cruzimi. Creatorul de cultură poate să spună cu Iisus: *N-am venit să aduc pace pe pământ, ci sabie!*” (L. Blaga, Op. cit. p. 471, 472, 485).

Deci, creator poate fi orice om oricât de sănătos, și asta pentru că sănătatea este destul de greu de definit. Mai mult, sănătatea trupească și mentală nici nu sunt obligatorii. Ceea ce se impune este matricea stilistică, asociată arhetipurilor, care să corespundă unei pulsioni creatoare. Cât despre părerea că o

pornire creatoare este în stare să vindece un dezechilibru psihic, mă îndoiesc de asta. Este ușor să gresim, când știm că există o terapie ocupațională folosită de psihiatri. Dar asta e cu totul altceva, cu totul altceva sunt expozitiile de pictură ale schizofrenicilor. Realmente se poate depista în aceste picturi dezechilibrul psihic care-l domină pe pacient, pentru că dezechilibrul este, de data aceasta, regula. Iar dacă unii se simt ameliorați după ce pictează, asta nu este o creație artistică, este numai o terapie printr-o activitate plăcută. Cât despre marii creatori? Agamemnon își sacrifică fiica pentru a putea cuceri Troia. Abraham trebuia să-și sacrifice fiul pentru a-l îndupleca pe Dumnezeu. Amerindienii sacrificau tineri zeului Soare pentru a avea recolte bune și a nu muri de foame. Faust își sacrifică sufletul pentru a avea tinerete. Odin si-a dat un ochi ca să poată cunoaște. Biblia și toate mitologiile sunt pline de sacrificiile pe care oamenii trebuie să le facă în schimbul creației. Oamenii simpli de la țară nu se bucură dacă au un câștig nemuncit, pentru că știu că va trebui, cândva, să plătească pentru el. Legea implacabilă a Karmei ne spune acelasi lucru: nimic nu vei câpăta fără să plătești. Pentru fiecare acțiune, rea ori bună, există o plată.

Noologia abisală propusă de Lucian Blaga deschide o perspectivă nebănuită pentru înțelegerea inconștientului, a cunoașterii înțelegătoare, cu noțiunile și categoriile ei abisale. Psihanaliza rămâne un domeniu medical și importanta ei n-ar trebui să depășească prea mult clinica.

Înainte de a încheia, nu cred că este posibil să trec peste informațiile valoroase pe care ni le oferă doctorul Gheorghe Brătescu în *Freud și psihanaliza în România*. Informații valoroase (pentru că au fost culese cu grijă și puse cap la cap) ne permit să ne formăm o imagine de ansamblu. Este curios, după

lectură, ai senzația că majoritatea medicilor și gânditorilor din România au ceva comun chiar atunci când au puncte de vedere divergente. Poate că numitorul comun ni-l comunică, cel mai bine, N. Steinhart, în *Jurnalul fericirii*. Stând de vorbă, în celula de la Jilava, cu Anatolie Hagit-Beca despre fenomenul românesc, se opresc la nuvela *Călătorului îi șade bine cu drumul*, a lui Brătescu-Voinești. Ambii sunt de acord că nuvela este cam schematic scrisă și de un caragialism din care s-a dus orice acid și orice venin. Cu toate acestea, nuvela are darul de a pune pe tavă sufletul românesc. „Apare... fondul arhetipal al sufletului românesc așa cum este: voios, ahtiat de prietenie, doritor să vadă mulțumirea altuia (Mă Năită, dacă mă iubești, ia de ici bucătica asta grasă), incapabil de a se bucura de unul singur, arzând de nerăbdare de a împări cu altul orice noroc. (...) la noi petrecerea implică pe comensali și voia bună generală...” Conștientul dispăre și — cu toate că nu se urmărește o psihanaliză — se dezvăluie inconștientul. Dar ce surpriză! De unde psihanaliza ne învață că înăpoia conștientului aparent clar, demn și curat clocotește inconștientul sumbru, mocirlos, complexat și abject, iată că în privinta sufletului românesc lucrurile stau anapoda.

... Straturile mai adânci ale nuvelei lui Brătescu-Voinești ne dezvăluie străfundurile unui lac de o mare limpezime, ca și balada *Mioritei*...

... Vezi, Anatolie, *Călătorului îi șade bine* este o bucată de mare însemnătate pentru tipologia românească... rămâne ca o ... radiografie a caracterului unui norod. ... straturile adânci ale sufletului românesc sunt calme și senine, în lacul mioritic — modest ca suprafață, așezat la periferia marilor centre ale civilizației, la răscrucea marilor imperii — se reflectă un cer cu totul curat.” (N. Steinhart, *Jurnalul fericirii*, Ed. Dacia, p. 162-163).

A m scris, cu mai multi ani în urmă, despre două dintre cărțile lui Stefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție* (1986) și *I.L. Caragiale fată cu kitschul* (1988), cărora le-am găsit ca numitor comun verva comentariului, capacitatea de a converti amănuntul în studii de sinteză, în general abilitatea în modelarea unui stil familiar apt să sporească plăcerea lecturii. Sunt trăsături pe care le aflui și în ultima sa carte, *Honeste scribere*, editura „National”, 2000. Sub acest titlu caragialiano-cazimiresc se desfășoară un spectacol unde istoria literară, cu adevărurile ei mai mult sau mai puțin cunoscute, se intersectează cu reflecțiile, uneori jovial-amare, ale politicianului. Putem spune că maxima de drept roman devine una a exprimării scrise, în acord cu propriile opinii, adică *honeste*.

Excelent cunoscător a două perioade din istoria noastră literară, pasoptismul și junimismul, Stefan Cazimir supune atenției lectorului câteva concepte văzute din perspectivele date de curgerea timpului, uneori cu un exces de informații și argumente ce duc, inevitabil, la anumite căderi de tensiune, de diminuare a interesului, de satsisie.

Diorama, cel dintâi mare capitol, este, cum arată și titlul, o privire panoramică reconstituită printr-o metodă caleidoscopică. Un prim segment al *dioramei* se ocupă de sintagma „fin de siècle” atât de folosită, încât ajunge să explice încălcătura de umori din artă, societate, familie, pentru ca în final, printr-o excesivă și nediferențiată utilizare să se demonetizeze total. Să notăm că, de fapt, expresia, cel puțin în Franța, unde a apărut, avea în vedere o decadență rafinată (s.m.), o stare de scepticism superior aplicabil la o cultură aflată la un nivel înalt unde a intrat în stază la un moment dat. Tradiția astfel formată devine un obstacol și de aceea este necesar un gest iconoclast. Impresionismul, de exemplu, de aici vine.

Pline de sarm sunt și ecourile din literatură, privind sfârșitul lumii, anunțat la fiecare an și părând a avea o simbolistică aparte, ca și teoriile invocate pentru delimitarea începutului și finalului de secol ori mileniu, chestiuni discutate cu o anume suficiență și în presa noastră până acum câteva luni. Un pedagog modern, cum este Marius Chicos Rostogan, dezmințe un cataclism cosmic prin impactul pământului cu o cometă în felul său, caragialian, adică: „Mereti acasă și spunei tată-tu și mumă-ti, respectiv părinților voștri ignoranți, să nu mai fie neghiobi să aibă frică ghe *lignis munghi*, că cine crede în superstițiuni devine ridiculos față cu știința și merită ghespretăluit”. Despre momentul încheierii sec. al XIX-lea, autorul citează din scrisoarea lui I.A. Rădulescu Pogoneanu adresată criticului Mihail Dragomirescu, care credea că sfârșitul secolului are loc la 31 dec. 1899. Atragem atenția asupra faptului că universitarul Dragomirescu este umilit, indirect, de Caragiale prin celebrul Mitică. Tot lui Caragiale îi revine meritul de a fi „nasul” *secesionismului*, pe canavaua căruia criticul Stefan Cazimir brodează apoi, flănând. Rezultă un text complicat și obsesiv, urmare a unei idei „preconcepționate”. Criticul literar fiind o minte metodică, mă așteptam la o anume logică, lămuritoare, asupra demersului. Concluzia, la fel de specioasă ca demonstrația, e mai mult retorică.

În finalul studiului „Măști criticii literare” se readuce în atenție un deziderat pe care Titu Maiorescu îl exprimase în „Direcția nouă în poezia și proza română” (1872), imediat după analiza celor trei cunoscute poezii eminesciene, și anume că doar arta este aceea care înfruntă timpul, căpătând nemurire. În accepția lui Stefan Cazimir, *masca* la un critic literar înseamnă doctrină. Pentru începutul criticii noastre literare „masca cea mai expresivă” este a lui Ion Heliade Rădulescu, al cărui interes central au fost „limba și versificatia”. Se știe că junimistii îi pretuiesc pe pasopstii în primul rând pentru ardentă patriotismul, pentru faptul că scriitorii erau cei mai democrați și, totodată, naționali din Europa mijlocului de secol. Al doilea criteriu este, însă, limba literară, pentru care Maiorescu îl și apreciază pe Heliade. Dar, în mare, junimistii care s-au dovedit obiectivi cu ei înșiși nu s-au pronunțat categoric cu cei dinaintea lor, cu pasopstii, adică. Pentru versificatie era lăudat Asachi, iar Ion Heliade Rădulescu numai pentru activitatea culturală. Spiritul critic în receptare lipsește, prelungindu-se situația constatată de autorul *Anatolidei* la contemporanii lui. Așa cum bine se remarcă în carte, Rădulescu își prelungeste critica în opera „satică”. În cea pamfletară, zicem noi, modelul fiind *Domnul Sarsailă autorul*, unde inventivitatea lexicului e remarcabilă. Adevărat că el teoretizează satira, în 1839 publicând *Despre satiră*, articol menit să anticipeze opinia lui M.Kogălniceanu referitoare la obiectivitatea criticii. Afirmând că obiectul speciei este defectul și nu persoana, el scrie: „În satiră, mai mult decât în orice fel de scriere, e trebuincioasă mânia sacră, energia și înfocarea. Trebuie să fie cineva vrăjmas ca să izbească cu foc. Până nu va fi vrăjmas al răului și răvniitor al binelui, nu va fi nici satirist bun și onest. Să urâm, dar, răul oriunde îl vedem, iar nu pe om”. *Ingratul*, scris chiar în 1839, este o poemă pamflet contra lui Grigore Alexandrescu, iar *Domnul Sarsailă autorul* este un pamflet al caracterelor văzute ca reprezentări individuale din perspectiva generalului.

Până la Radu Ionescu, descoperit tardiv, putem vorbi despre istorici și filologi cu preocupări critice, ca Mihail Kogălniceanu, autorul celebrei *Introduții* de la „Dacia literară” în care cerea o critică obiectivă, Alexandru Gavra, aproape necunoscut, Timotei Cipariu care în *Notitia literaria* din 1858 afirmă că „o istorie literară se poate întreprinde numai atunci când mai multe incuietori vor fi deschise înaintea mea sau a altuia în locul meu”, lor adăugându-li-se și alții, unii discutați, unii nu, de Stefan Cazimir. Critica începe să circule alături de creația literară, ca în cazul lui Radu Ionescu. Micul capitol care îi este închinat e unul

substanțial și intră în bibliografia despre acest interesant scriitor, începută serios, din câte am cunoscut, de Radu Dragnea în „Gândirea” din 1923. Două sunt studiile luate în considerare: *Principiile critice*, 1861, ce-l prefigurează pe Titu Maiorescu și scrisoarea către editor a romanului *Don Juanii din București*, roman care-l anunță pe cel al lui Mateiu Caragiale. Radu Ionescu, „primul nostru critic care dispune de o «mască» doctrinară, dar structura acesteia n-a fost capabilă să-i întărească sunetul vocii”, este, asadar, un critic cu vocația marilor anticipații. As adăuga la cele două texte, pe un al treilea, expediat doar de Stefan Cazimir, acela consacrat lui Alexandru Donici din „Independența română”, 1862, pentru modul prezentării scrierilor sale din perspectiva determinismului. Rezerva tine de faptul că scrieri majore ale vremii sale, inclusiv *Ciocoii* lui Filimon, n-au fost comentate spre a ilustra principiile sale critice.

Deși discursul istoricului literar are nu putine momente eclatante, cunoaște și căderi în fastidios. Mă întreb dacă nu cumva aceasta este chiar strategia pentru care optează. Nu este ușor lucru ca să faci ordine într-un astfel de domeniu. Dacă el, domeniul, aparține istoriei literare, cum este cazul pentru cea mai mare parte a volumului comentat aici, riscurile „ordonării” sporesc. Aici își spun însă cuvântul atât structura ironică și mai mereu condescendentă a autorului, cât și experiența de catedră, studenții fiind, de regulă, cei dintâi receptori avizati. Ironia punctează esențial, adică în momentul când interesul lectorului pare în cădere, ca în cazul „greseliilor de tipar” (s.n.) care au dat naștere omorului involuntar, nu de putine ori cu urmări rele. Alte farse tin direct de literatură. În *Săptămâna nebunilor* Eugen Barbu înlocuiește, preluând o greșeală de tipar, *Turnul Meridian* cu *Tronul Meridian*, dându-i o

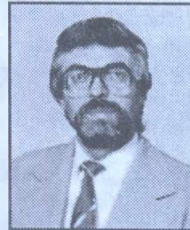
ingrătă istorie nu uită! — de marea neplăcere pricinuită de prima nevastă care i-a fugit în chiar timpul cununiei. Dar, vorba unui contemporan al său, „au mai pătit-o și alții”. Pe cruce este săpat epitaful pe care si-l compusese din timp: „Aici s-a mutat cu jale / în cel mai din urmă an / Care în cărțile sale / se citește / ANTON PANN... / Împlinindu-și datoria / și talentul ne-ngropând, / Si-a făcut călătoria / Dând în lume altor rând.”

Prin George Ranetti se ajunge la Păstorel Teodoreanu, rafinat gastronom și degustător infailibil. Se spune că la un concurs al degustărilor de vinuri a recunoscut câteva zeci de vinuri, inclusiv anul fabricării, cu excepția ultimului, declarând că așa ceva nu băuse niciodată. Era apă! Tot el devine erou de epigramă pe tema unui concurs anual, *Românul e născut poet*: „Românul e născut poet? / Mă-ntreabă Păstorel discret. / Da' de unde, măi băiete, / Românul e născut... burete”. Dela autorul calamburului „Nu Momente, ci monumente” Păstorel preia câteva versuri din fabula *Plugul și tunul*, publicată în 1907: „S-a întâlnit un plug și-un tun / Pe drumul unui mic cătun” și le actualizează după intrarea rusilor în țară: „Pe drumul unui mic cătun / Venea un rus, venea și-un tun... / si tunul rus, si rusul-tun”.

Isplit de stilul savant eseist al lui Odobescu, în *Pseudo-kinighetico*, „Capitolul cel mai neplăcut pentru cititor” într-un tur de forță a ficțiunii supuse interdisciplinarității ne prezintă și două momente cinegetice întâmplare la mai bine de un secol distant. Cel dintâi este preluat din *Istoria* lui George Călinescu și prezintă o vânătoare de urși la care participă Carol I, în zona Buzăului. Pantazi Ghica, fiul cel mic al lui Ion Ghica, prefect de Buzău pe atunci, cumpără zece urși dresați de la un tigan de teamă că nu-s suficienți urși, și îi sloboade în pădure. Tânărul print se pomeni cu un

honeste scribere

NICOLAE
ROTUND

întrebuintare absurdă. Concluzia: „Este o farsă pe care i-a jucat o prozatorului încrederea lui nemăsurată în fisele întocmite de „negrii”. Într-un ghid literar al Bucureștiului, istoricul literar își creează posibilitatea unor comentarii pline de savoare redând, în același timp, autorilor dreptul la paternitate, căci multe dintre versuri ajunseseră să circule ca anonime. Câteva adaosuri la cele spuse aici ni se par benefice. În fata Universității este plasată și statuia lui I.H. Rădulescu. Caragiale comentează astfel: „Ilustrul răposat e înfățișat în postura unui orator care salută cu modestie publicul, pe când acesta, entuziasmat, îi înconorează un discurs superb cu aplauze unanime și prelungite”. Dar „interpretarea” lui Toma Florescu este cu totul alta” — De ce, bătrâne, de-atâta vreme / Cu mâna-ntinsă tu stai și-acum? / — Cersesc la lume un dram de minte / Pentru-nteleptii de peste drum”. Reacția epigramistului este determinată de penibilele discuții în jurul propunerii de acordare, din 1862, a unei „pensiuni proporționale cu serviciile ce acest mare om de literă a făcut limbei noastre comune”. Era vorba despre o sumă de două mii de lei lunar, „care pensiune va trece și la familie”. Propunerea va fi reluată în Adunarea Generală a României în dec. 1863 și cei mai mulți membri sunt de acord, cu excepția lui C. Cretulescu, acesta dând exemplu pe scotieni care i-au făcut lui Burns o statuie. Ceea ce mai târziu s-a întâmplat și cu I.H. Rădulescu. Replica scriitorului din dialogul epigramistic e dictată de publicarea protocolului de aprobare a „pensiunii”. Care a și fost avizată favorabil, dar după ce disputele, fără prea multe menajamente, au fost publicate pe șapte pagini în *Monitorul oficial*. Pe itinerariu este plasată și biserica Lucaci, unde este îngropat Anton Pann, un clasic în plin avânt romantic, ceea ce nu-l va scuti —

astfel de specimen ajuns în bătaia pustii care începu să joace cum fusese dresat, neînțelegând, cum spune Călinescu, „sublimul cinegetic al situației”. Scenariul dovedindu-se falimentar prin frustetea lui, în timp a cunoscut modificări rafinate. Simțul ironiei se suprapune peste o documentație de sorginte folclorică și-si imaginează o vastă compoziție în care Ceausescu trage într-un stol de rate sălbătice „ce-si urmează nepăsătoare zborul, salutați cu patos de vocea bardului oficial: «Priviți aceste rate! Si moarte ele zboară! Le tine sus în aer / Iubirea lor de țară»”.

O analogie care rezistă se face între nuvela *Duduca Mamuca* a lui B.P. Hasdeu, 1863, și romanul sovieticului Mihail Ancearov, *Crângul de aur*, 1982. Două sunt problemele comune: prima tine de spațiu, cel rusec; a doua de simularea unui atac asupra fetei pe care personajul vrea s-o cucerească și intervenția salvatoare a regizorului erou apărut pe neașteptate. Scena este bine jucată în ambele situații. Consecințele sunt dictate de vârsta protagonistului: în cazul lui Hasdeu, „salvatorul”, student, cinic, o va corupe total pe fată, în acela al romancierului, „salvatorul”, elev, sfârșeste prin a-i arăta Nikonovei „la fizică”. Într-un singur punct, esențial, diferă soarta celor doi scriitori: în vreme ce Mihail Ancearov s-a bucurat, bănuiesc, de succes, dovadă că a și fost tradus în străinătate, Hasdeu a avut de suferit urmările unui proces. Asupra acestuia ne vom opri puțin, pentru a vedea că de fapt similitudinile merg până la un punct. În publicația sa „Din Moldova” (1862) care se va numi apoi *Lumina* apare „romantul” *Duduca Mamuca*, o nuvelă mai întinsă, în care se istorisește o întâmplare considerată licențioasă. Personajul nuvelei narează cum vrând să dea curs invitației nocturne a unei fete, vecine cu familia lui: „Pe

la miezul nopții vino prin fereastră în odaia mea”, are surpriza să constate că fata este cunoscută în tainele amorului: „Ne culcăm. Rezultatul vă este cunoscut, domnilor; dar ceea ce nu știți e mirarea mea, când Emilia mă dăscălea: «nu așa... ia așa...» etc. După trei ore petrecute într-un estaz nedescris, profesoara mea mă congediază”. A doua zi își dă seama că mama fetei auzind ce au pus la cale cei doi tineri o închide pe copilă în odaia ei și îi ia locul. Acesta este pretextul formal al acuzării, cel real fiind orgoliul peste măsură al tânărului cărturar și scriitor, ce a iritat multe personalități iesene. Odată făcută acuzatia de către un foarte zelos procuror, Hasdeu este înălțurat din postul de „profesor superior”, unde „eram îndreptățit a avea până la moarte o mie de lei pe lună”. Acuzatul se apără singur și în „Apărarea redactorului” vedem logica impecabilă și argumentele invocate. Până în 1863, anul procesului, în Franța s-au consemnat în 1857 două procese deschise lui Baudelaire pentru *Les fleurs du mal* și lui Flaubert pentru *Madame Bovary*. Cum spuneam, scriitorul român și-a pledat singur procesul, armat de citate „neimorale” din literaturile lumii, de la *Cântarea Cântărilor*, Aristofan, Ovidius, Apuleius la Boccaccio, Rabelais, Shakespeare, Goethe etc. Din literatura română se sprijină, printre alții, pe C. Negruzzi cu vodevilul *Cărlanii* din care cităm răspunsul pe care cuconasul Lionescu îl dă tinerei Voichita când aceasta îl întreabă ce vrea: „Când babaca la neneaca / Vreun mic favor cerea, / Neneaca cu bucurie / Dorinta îi împlinea: / Tu fă cum făcea neneaca, / Eu oi face ca babaca”, pe I.H. Rădulescu cu fragmentul în care un funcționar, subaltern al celebrului Sarsailă, citește o propoziție despre criza financiară: „se întinde foarte mult *camăta*” (s.n.) astfel: „se întinde foarte mult *ca măta* (s.n.) determinând riposta în viitorul stil caragialian: „Ba ca măta!” oripe „pudicil” Costache Conachi. Hasdeu va câștiga procesul. Două sunt urmările pentru el: una pe planul propriei literaturi, căci a modificat *Duduca Mamuca*, cealaltă a funcționat la nivelul psihicului, el acuzând, peste ani, pe un alt mare scriitor de imoralitate. De unde se vede că în timp devii „moral” (Aflu cu stupoare că, nu cu mult timp în urmă, din rafturile unei librării tulcene a fost scos romanul tânărului prozator S.C. pentru „nemoralitate”!).

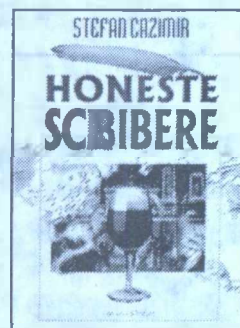
Sunt de amintit și câteva scene memorabile, ca aceea relatată de Tudor Vianu. Viitorul academician, foarte tânăr pe atunci, merge la Alexandru Macedonski și-i recită cele patru strofe din poezia *Dintre sute de catarge*, spunând că-i aparține (poezia) unui prieten. Poetul *Noptilor* citise editia Maiorescu, unde nu figurează această capodoperă eminesciană. Verdictul maestrului vine imediat. „Prietenul d-tale e un mare poet! Cum îl cheamă? — Mihai Eminescu.” Un document deosebit, de redusă circulație, este „Stenograma întrevederii lui Gh. Gheorghiu-Dej cu academicianul G. Călinescu din 2 martie 1960”. Autorul *Bietului Ioanide* — s-a discutat despre roman, primul secretar afirmând că lasă „impresia apologiei manifestărilor de misticism legionar” — cere reintegrarea în corpul profesoral universitar: „Depărtarea de tineret are înăurire rea la unii dintre ei. Când am să văd că se produce ceva la ei, îndată am să consult secția de cultură și știință” (s.S.C.). La trei zile Călinescu va fi numit „profesor onorific”, peste nici trei luni romanul *Scriinul negru* va primi B.T.-ul.

Pentru un curios în ale istoriei literare, capitolul „Secvențe” intrunește toate asteptările. Documentație fundamentală și de detaliu, comentarii avizate, ton colocvial, reflexivitate etc. sunt caracteristici ale „secvențelor” incluse aici. Mă voi opri pe scurt la Ionică Tăutul, pe care autorul îl încadrează „familiei spirituale a moralistilor clasici, îndepărtându-l încă o dată de stilul pamfletar”. Opțiunea aceasta în defavoarea pamfletarului are două pricini, ambele fără prea mult suport. În primul rând, pentru că scrisorile lui Tăutul nu ar corespunde trăsăturilor principale ale pamfletului formulate de Eugen Lovinescu. Eroarea, câtă este, de aici vine, din faptul că absolutizează părerea criticului, ignorându-le pe acelea ale unor celebri pamfletari, ca Arghezi sau Vine, de exemplu. Arghezi, cel mai mare autor de pamflete român, consideră că obiectul pamfletului devine figura centrală și, mai mult, trebuie să strecori otrava îndoilei în insul însuși. Cum s-ar zice, să aibă caracter reflexiv. Asadar, a doua pricină a neincluzării lui Ionică Tăutul în rândul pamfletarilor, *cel dintâi* (s.m.), datorită înclinării „spre reflectia generalizantă” nuse sustine. Cel puțin în opinia noastră.

Concepută pe două registre, al istoricului literar și al omului politic, *Honeste scribere* poate ori nu să întrunească adeziunea celor interesați de politică. Chestie de doctrină, de evoluție ideologică a deputatului Stefan Cazimir etc. Cert rămâne că literarii vor fi câștigați. Ultimul articol, „Caragiale e cu noi!”, este o gloriificare, nu pun ghilimelele, a autorului cărții, presedinte al Partidului Liber-Schimbist, chiar dacă autoironia dă o tentă falaciosă. Amintim sumar unul dintre articolele lui Hasdeu din serialul „Miscarea literelor în Esi” unde îl prezintă pe I.V. Adrian, redactorul „Bondarului”: „Întocmai ca și d.Asachi, amicul nostru I. Adrian nu numai că scoate un Cale-n-dar (*Calendarul Bondarului*, n.n.), ci încă se laudă pe sine însuși în versuri și-n proză, imitând vechea zicătoare românească despre sacul mic. Iată tămăia poetică: Dragă Adriene, ai minte ușoară / Intră mult mai bine într-o slujbosoară, / Cum făcără s-alții din țaraful tău... / Căci guvernul are multă trebuință / De băieti ca tine, blânzi și cu știință”.

• Mihaela Pazargic — „Compoziție”

EDITURA EX PONTO

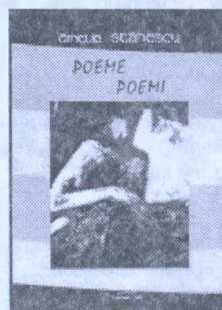
CĂRȚI APĂRUTE:

• Beletristică

XXI de scene din viața lui Ștefan de Ștefan Caraman. Teatru. 208 p.

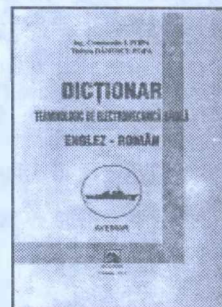
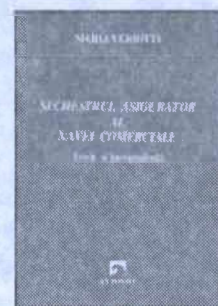
Dez(in)Cântarea României de Ioan Augustin. Topograme. Versuri. 58 p.

Poeme / Poemi de Amelia Stănescu. Versuri. Editia bilingvă româno-italiană. 68 p.

• Lucrări de specialitate

Secheștrul asigurator al navei comerciale de Maria Verioti. Teorie și jurisprudență. Prefată de Marin Voicu. 430 p.

Dicționar terminologic de electromecanică navală englez-română de Constantin I. Popa și Violeta Dănescu-Popa. 502 p.

Ghid de informare a bibliotecilor mici și mijlocii. Coordonare și revizie generală de Mircea Regneală. 176 p.

Operatori pe spații de funcții de Dumitru Popa. Colecția "Biblioteca de matematică". 358 p.

• Teste de matematică pentru clasele VIII-XII de Cristina Sburlan și Dragoș Sburlan. 288 p.

• Matematici superioare pentru colegiul tehnic universitar de Doina Carp, Anca Zlatescu și Crăcea Irena. 238 p.

• Teste colreg și rnd. Termeni uzuali folosiți în navigația fluvială de Paul Arsene și Gabriel Raicu.

• Motoare cu ardere internă navale. Construcție și calcul de Nicolae C. Buzbuchi și Adrian A. Sabău. 206 p.

• Colaj happening creativitate de Adrian Drăguț. 150 p.

pași prin grădinile mele

Poetul Bogdan I. Pascu intră în atenția cititorilor și a criticilor cu volumul de versuri *Pași prin grădinile mele* (Ed. „Amurg Sentimental”, București, 2000), cu o prezentare de Ion Machidon. Tinzând mereu spre perfecțiunea expresiei (scrie și micropoeze în stil haiku), poetul Bogdan I. Pascu realizează o adevărată monografie a sentimentelor, dezvăluindu-se ceremonios în umbra luminoasă a unui Argezi. Amestec rafinat de sensibilitate și inteligență artistică („Dangăt topit în catedrala toamnei / Ușor ca fosnetul căderilor de frunze / În ariul clipelor ce-ți tînuiesc pe buze / Acel surâs timid și visător. / Trec iar prin toamnă zilele confuze / În chihlimbarul gândului fără de rost / Ce-a ameliț întregul cor de muze / Pierdute-n labirintul unui timp anost / Înalte bolti scăldate în lumină / Catapeteasma dorului atîtu / Cum se strecoară tandră și senină / Această toamnă ce își cerne-n sus / Arpegiile veșnic colorate / Îngemănând și zilele cu ploii. / În catedrala toamnei iară bate / Același clopot-inimă în noi.” — p. 543) Bogdan I. Pascu nu este un poet „refuzat de idee” — cum ar spune Ion Barbu, ci dă, caută să dea viață cuvântului fiind posedat de intenția de a „împrumuta” vorbelor însușiri materiale. Rotunjimea textului din acest volum este dată de modernitatea spunerii, perspectiva insolită devine aici un „regim” firesc, care impune o viziune realizată într-o dozare perfectă a ludicului cu tonul grav. Înclinația spre ludic este normală și traduce în mai toate poemele acestea o stare emotivă. Altfel spus, există în poezia lui Bogdan I. Pascu un dar al confesiunii gata să împărtășească starea unui ceremonial al iubirii, al vieții: „Scriu ca să-mi topesc cuvântul / ce-mi sorbise toate lacrimile / să mă lepăd de această crisalidă, / să mă usuc de dorul fără teme / după această lumină desferecată / a toamnei. / Picură ceara cuvântului / și mă arde, mă smulge / din rugăciunea aceea de sânge. / Cum am putut să te uit / lacrimă mare cât ultima / noapte de vară / adâncă și amară / tristă și solitară. / Închină-mă plopului desfrunzit, / aceluia trup de lumină și ceată, / rugăciune de dimineată. / Tremurul candelă stinsă, / Lacrimă ninsă / de frunze de plop sunătoare. / Auzi, Doamne cum sulfetu-mi doarme? / Cum a uitat că viața îl doare?” (p. 40). O viziune cosmologică și primitivă în același timp asupra existenței umane. Interogațiile poetului se convertesc în „viziuni” care îl reprezintă și îl particularizează.

VICTOR STEROM

călătorie spre ieri

Dobrogean „prin adopție”, moldoveanul Valeriu Imbir pare a fi păstrat nu numai nostalgia locurilor natale, ci și sficiunea (după douăzeci de ani!) a nou venitului. Astfel se face că, prezentă discretă, dar cu atât mai pretioasă, la începutul anilor '70, este astăzi un nume cunoscut doar de un cerc restrâns de iubitori de poezie. Că de această „izolare” e vinovat și el — nu încapă îndoială. Poetul autentic și-a acordat prea puțină importanță, dedicându-se după câte știu, în ultima vreme, obținerii unui doctorat în viticultură, profesiune pe care o practică în singurătatea dealurilor Niculitelului. Cele patru cărți publicate de-a lungul anilor (*Urme pe nisip*, *Focul rece*, *Călătorie spre ieri* și *Jarul din palmă* — 1999) atestă un elegiac rafinat și ... resemnăt.

Călătoria spre ieri este și proustiana căutare a timpului pierdut, cu alte mijloace decât cele ale reconstituirii epice, desigur, dar și o călătorie spre sine însuși, spre imponderabilele vieții interioare. Iată o artă poetică, incantatorie, poate puțin esențială, vădind nu numai programul estetic asumat, ci și ceva din melancolia unei structuri sufletesti particulare: „Trec pe-aceiași stradă / pasul întrebând / ce-i de sunt aici / ce mai am de gând / o să plec mi-aspus / o să plec cum pot / lacrimi nu mai am / lacrimi nu mai port (...) am să plec / de-aceiași / că e greu, e greu / am să plec prieteni / undeva în eu”. Această retragere în eu are drept consecință nu o indiferență la peisaj, cum ar fi de așteptat, ci o spiritualizare a acestuia, o percepție abstractizantă, fără ca imaginea să-și piardă, însă, coerența, logica interioară: „în cercuri de liniste / păsările / își rotunjesc în aripi / cântece de plecare”. Lumea exterioară e relevantă doar în măsura în care constituie sistemul de referință al situației eului într-o ierarhie inefabilă a valorilor, percepute, cărturărește, cu luciditate și umilitate: „Cu tot cu gest / și rost mărunț / mai am răbdare / până către moarte / învăluit / în soapele din carte / abia de mai respir / abia de sunt”. Valeriu Imbir are, indiscutabil, vocația marilor risipitori, a „păgubașilor” mironparaschivști care, cu nedismulată voluptate, se dăruie pierderilor de tot soiul. Realul nu oferă mai niciodată, unor asemenea structuri, suficiente rațiuni de a fi. Ceea ce se risipește, nici măcar răzând, este timpul, tineretea, viața însăși: „dar până — atunci / uitat, / de dor mă-mbăt / cu palma mângâi lacom / piatra rece / îmi spun că, lasă, / totul trece / ca tineretea-mi tulbură / ce-i hăt.”

Sovăielnice, reticente parcă în fața teluricului, sunt și atitudinile erotice. Senzaționalitatea se manifestă rar, ambiguu, voalat: „să te acopăr / că te știu fricoasă

/ să te cuprind / că n-am curaj să rup”. Expresiei directe îi este preferată aceea învăluită, metaforică ori savant sincopată. Discursul îndrăgostit devine suavă bălbăială, ca în această mică bijuterie: „Ierui / la multi ani luminoși / florile dalbe / ca tine / Ierui / nepereche ochii / la multi ani luminoși / nesperanță frumoasă / Ierui / tărnu de neatin / la multi ani luminoși / Ierui /” (*Colind din Călătorie spre ieri*).

Simplității expresiei îi corespunde, în plan existential, simplitatea idealului unei fericiri domestice. Din locul comun al „filosofiei” populare se naste această secvență lirică aproape idilică, atemporală însă, în cadrul ei genuin: „sănătate / să ne dea Dumnezeu / gândul e mereu / prezent la masa noastră / ca o simplă rugăciune // pâinea e caldă și / suntem împreună / trei priviri / pe o retină albastră // sănătate / căci grijile le-om îndepărta / valuri înspumate / după sănătate / ne-o da Dumnezeu.”

Poemele, scurte de cele mai multe ori, se refuză, parcă, fragmentării. Pure fulguri lirice ele iluminează, decantându-le, suferințe ascunse, de nevindecate, făcându-le suportabile.

MARIAN DOPCEA

biografii în versuri

Între scrierile inedite rămase de la Iustin Iliesiu (1900-1973) face parte și un volum de *Biografii în versuri*, pe care l-am putea intitula, eminescian, *Sfinte firi vizionare...*, păstrând, ca subtitlu, notația titulară a poetului. În această formă titlu-subtitlu, paginile dau o sugestie mai precisă despre rostul lor poetic.

Asupra genezei acestui volum de versuri putem avansa următoarea supozitie. După 1948, Iustin Iliesiu a devenit un scriitor dezirabil pentru noul regim totalitar, publicând foarte puțin, în ciuda hărniciei sale creatoare. La aceasta, se adaugă cariera didactică desfășurată prin anii cincizeci-saizeci la câteva școli bucureștene, unde a predat cu pasiune limba și literatura română și, poet el însuși, ne imaginăm că se însufletea și participa afectiv la evocarea unor mari poezi române. Prelegerile didactice își prelungeau trăirile emoțional-afective dincolo de orele de clasă, și în fata colii de hârtie deveneau evocări literare și omagiale.

Evocarea — ne spun dicționarele de teorie literară — este o specie literară, prin care se aduce, în fața cititorului, imaginea unei persoane, a unui loc, a unui eveniment, a unei epoci din trecut într-o modalitate marcată de afectivitate și de un accentuat lirism. Scrierea lui Iustin Iliesiu se încadrează într-o tradiție a poeziei românești (inaugurată de *Epigonii* lui Eminescu și continuată de *Bătrânii* lui Ion Pillat și *Rapsozii* lui Victor Eftimiu), de cinstire a poetilor care „au scris o limbă ca o fagure de miere”. Iustin Iliesiu compune cîncipezeze astfel de „biografii în versuri”: Dosoftei — talmăcitorul în românește al psalmilor lui David și primul poet cult din istoria poeziei românești; Ion Eliade-Rădulescu — deschizător de drumuri în cultura și literatura română; Vasile Cârlova — poetul „Ruinelor Târgovistei”; Grigore Alexandrescu, neîntrecutul fabulist, dar și precursor eminescian în poezia filozofică și satirică; Andrei Mureșanu — poetul deșteptării și demnității naționale; Dimitrie Bolintineanu cu legendele istorice, Vasile Alecsandri, dominând „regal” perioada pasoptistă a literaturii noastre; Mihai Eminescu — evocat cu admirație ca poetul național al românilor, nedreptățitul Macedonski, ardeleni Cosbuc și Goga, „suflet în sufletul neamului”; Vlahuță, cântărețul „României pitorești”; Duiliu Zamfirescu — poet și romancier, duosul St.O. Iosif și meditativil Cerna.

Evocările lui Iustin Iliesiu au un pronunțat caracter didactic, lăsând impresia unor pagini de istorie literară versificată. De obicei, ele cuprind două secvențe, uneori interferente: biografie și operă. Prima parte are rostul motivării specificului operei. Scrise în versuri de opt-nouă silabe, cu o rimă aproximativ încrucișată (dar neocolind adeseori asonantele), aceste evocări au retoricul specific odologic, poeziei omagiale. Ecurile eminesciene sunt evidente în debutul evocărilor, prin fixări temporale ale biografiei poetilor, amintind începutul *Epigonilor*: „Când privesc zilele de-aur a scripturilor române...”. La Iustin Iliesiu: „Când răscolesc trecutul tărie / Cu dreapta criticii măsură, / Zăresc prin ceata depărtării / Strălucitoarea ta figură” (Ion Eliade Rădulescu); „Te văd prin ceața vremii singur / Cu fruntea prinsă-n cerc de nor” (Grigore Alexandrescu); „Parcă îl văd mergând la școală, / Curat, sfios, cu pasul rar / Prin Bistrița, cu cărți în traistă - / Copil al unui biet morar” (Andrei Mureșanu). Influența lui Eminescu este evidentă și în preferința pentru linia dominantă de caracterizare. Despre Cârlova, Eminescu, referindu-se la *Marsul* său, spune că: „L-aletării flămuri negre, Cârlova ostirea cheamă”, iar Iustin Iliesiu, glosând poetic pe marginea aceleiași poezii, sublinia aceeași dominantă poetică: „Cârlova, când scrie / Entuziasmul Marsalastei / Cu-avânt și plin de energie / Militia nouă, pământeană / Credea că singura e-n stare / Să deie vechea strălucire / Să ducă neamul spre-naltare.” Surprinzător este faptul că alături de retoricul evocării, ușor desuet, Iustin Iliesiu folosește procedeul, foarte modern, al textualismului poetic. Evocările unor poezi ca Andrei

Mureșanu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Cosbuc, Octavian Goga, cuprind fragmente de vers, titluri, imagini din poezia acestora, ceea ce conferă, dincolo de aerul livresc, pregnanță metaforică evocării, reconstituind, într-un mod original, universul lor poetic.

Sfinte firi vizionare este, deopotrivă, cartea unui dascăl de poezie românească și a unui poet. Retorică și sentimentală, cu o remarcabilă forță evocatoare, cu o cunoaștere profundă și afectivă a valorilor eterne ale scrisului poetic național, ea este un cântec de dragoste pentru poezia clasică românească.

ION BUZAȘI

șoseaua de centură

Trăim într-un univers de semne, a căror decodificare o încercăm pe măsură ce viața noastră curge, pare să fie mesajul romanului *Șoseaua de centură* (București, Editura Eminescu, 2000), semnat de Gabriel Năstase. Surpriza continuă a dezvăluirii lumii este provocarea acceptată de fiecare individ. Amintirile, visele, imaginile fantastice se contopesc într-o structură secvențială pe care o „explică” subtitlul romanului: „o spusă”. Dintr-o suflare, Gabriel Năstase povestește istoria lui Ion și a loanei, începută în adolescență, când el era o „umbră albastră” și ea o „umbră roșie”, în cadrul ferestrei dinspre livadă a aducerii aminte. Frumusețea și puritatea sentimentelor lor îi urmăresc mult după ce a intervenit separarea. Cei doi tineri pornesc un carusel al întâmplărilor, în care timpul narativului alternează între ieri și azi, punând față în față imagini vechi și noi, judecate după urma pe care au lăsat-o în sufletul și gândirea fiecăruia. Amintirea unui Ion cavaler și a unei loane domnă sunt continue străfulgerări ale unei iubiri rămase aproape neînțelese.

Șoseaua de centură, spre care cei doi înaintază cu bicicletele, atrași de granita dintre real și imaginar, între tinerețe și maturitate, devine obsesivă imagine a unei vămi ce trebuie să fie trecută. Șoseaua așteaptă mereu: e barieră protectoare când tinerii, neinițiali într-ale vieții, se aventurează către ea, este o ispitire continuă spre mai departe. Pragul maturizării, al vieții, al realului devin „timp și spațiu îngemănate”.

Cercurile concentrice ale narativului — simbol al întoarcerii permanente spre sine însuși — definesc o acută cerință de a „verifica” trecutul, de a opri o clipă mersul evenimentelor și a reflecta.

Ion și loana, a căror poveste de dragoste naratorul se angajează să o spună, sunt mereu opriți de semne despre al căror înțeles află odată cu parcurgerea timpului. Impresionantă este astfel „punerea în scenă” a intrării în lume, trecerea spre un tărâm — celălalt al înțelegerii. Tinerii sunt, alături de colegi de vârstă lor, invitați ai sotilor M., care își propun să patronizeze în vila lor un cenacul de „confluență a artelor”. Casa, însăși, apare ușor misterioasă de la primele vizite, fascinează prin frumusețe și bun gust, ca un refugiu de elegantă și spirit în mijlocul unei lumi banale. Îndreptându-se către una din obisnuitele sedinte de cenacul, Ion se găsește în situația de a o căuta pe loana pe coridoarele lungi și ciudate, adevărate tuneluri în care fantasticul și realul sunt una. La capătul lor, Ion ajunge la lumină în salon, fericit de a fi trecut pe tărâmul celor care înțeleg.

Planul real este cel al barului „Corsar”, de pildă, în care Ion, ceva mai matur, se întâlnește cu prietenii săi: Emanuel — intransigentul, Pierre — cel plin de vervă, Florin — hedonistul.

Întâlnirile, discuțiile nesfârșite, regăsirea la aceeași masă „a lor” sunt convenții ale unei tinereți, care are nevoie de siguranța prieteniei și a comunicării.

Impresionant și rafinat descris este momentul vernisării unei expoziții de pictură a loanei, matură, în care vorbește sunt însoțite de „gesturi-voal”. În tablouri se regăsesc, la nesfârșit, umbrele celor doi îndrăgostiți.

Cu totul aparte, în această lume dominată mai tot timpul de emoția iubirii, este episodul invaziei broaștelor în oras. Realul „invadează” de această dată imaginarul cu fata lui hidoasă. Tinerii, ale căror discuții intelectuale și sensibile fac deliciul asistentei, se găsesc în situația de a atenția autoritatea locală — primarul — de nenorocirea care pândeste de dincolo de șoseaua de centură. Scârboasele animale nu pot fi oprite de nimic. Pornirea oamenilor de a le distruge, de a le opri (mergând până la sacrificiul vieții) nu înseamnă aproape nimic. Sentimentul zădărniciilor acestor gesturi este semnul capitulării orașului. Lupta cu „monștrii” verzi, cu răul, de fapt, generează imagini de coșmar, pe care Gabriel Năstase le gradează cu mestesug.

Romanul fiind scris înainte de 1990, putem considera intenționalitatea autorului ca fiind adresată regimului politic. Salvarea vine, totuși, din păstrarea iubirii și din efortul de înțelegere a semnelor universului. Deși, a cunoaște mai mult se socotește uneori „o crimă”, este singura oportunitate de a depăși obsesiva șosea de centură.

Gabriel Năstase detine puterea de a scrie. Iată cum o definește: „Aduc din balcon câteva pagini albe și foarte reci. Le tin acolo asemenea fructelor, pentru a le mentine prospețimea... Senzația palmei pe această coală este foarte reconfortantă. Pătrunde astfel direct în mână dreaptă a mea un val rece și nebun, un balsam ce-mi limpezeste cu claritate desăvârșită fiecare cuvânt”.

CORINA APOSTOLEANU

martir al ferocității comuniste

Original din arealul geografic care l-a dat lumii pe Vasile Voiculescu, poetul și publicistul Florentin Popescu nutrește, dintotdeauna, un nedezmințit cult pentru ilustrul său înaintas într-ale condeiului. *Detentia și sfârșitul lui V. Voiculescu* (Ed. „Vestalia”, București, 2000) este cea de a cincea carte pe care i-o consacră părintelui *Ultimelor sonete*... Ea cuprinde pagini demne de cel mai mișcător și mai revoltător memorial al durerii pricinuite de instaurarea comunismului în România și de impactul nefast-devastator pe care această ideologie de import l-a avut asupra culturii române, prin zelul deșăntat al celor constituiți ad-hoc în cozi de topor colaboraționist greu de explicat, dacă nu chiar imposibil, când privim retrospectiv. Documentarul lui Florentin Popescu contextualizează pertinent și la obiect ultimii ani de viață ai poetului-martir care ar merita din plin să fie canonizat și trecut cu cerneală roșie în calendarul ortodox al neamului românesc. Refuzând categoric dialogul cu puterea comunistă, Vasile Voiculescu nu-l refuză și pe cel cu Dumnezeu, ca și cu alte spirite înrudite întru credință și neaplecarea grumazului în fata călăilor care-si făcuseră literă de lege și evanghelie roșie din lozica leninistă conform căreia „cine nu e cu noi e împotriva noastră”.

Florentin Popescu reconstituie cu har (povestitorul fiind fericit dublat de „detectivul” norocos și scotocitor, care colăționează măturii și documente de ultimă oră pentru exegeza voiculesciană) atmosfera întrunirilor de la *Rugul aprins* tinute la Mănăstirea Antim, ce-i ocazionează citarea unor nume ca Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, Paul Sterian, Paul Constantinescu, Dumitru Stăniloae, Al. Elian, Constantin Joja, Benedict Ghius, André Scrima, Serban Cioculescu, Vladimir Streinu, Alice Voinescu, Claudia Millian, Dinu și Cornelia Pillat etc., o adevărată familie spirituală ce căuta supraviețuirea într-o nobilitate.

Arestarea poetului s-a făcut în spiritul vremii: descinderea securității, la miez de noapte, în casa din Str. Dr. Stăncovici, cu scotocirea sălbatică după documente incriminatoare. A urmat înscenarea unui proces politic pentru „unelele împotriva orânduirii de stat”, proces absurd ca și anchetările și interogatoriile care l-au precedat, sintagme ca „discuții dușmănoase” repetându-se, obsesiv, până la exasperare, în limbajul de lemn al acuzatorilor și tortionarilor de tot felul. Biblioteca de circa șase mii de volume, ca și manuscrisele poetului, au fost confiscate, darel, bolnav și epuizat, n-a aflat acest lucru decât la întoarcerea din detenție. Interesantă e relatarea insistentei fiilor poetului, Radu și Ionică Voiculescu, pe lângă autoritățile breslei scriitoricești, care ar fi putut face ceva pentru eliberarea tatălui lor. Dar nici cei doi Sadoveanu, nici Arghezi, nici Zaharia Stancu, nici Mihai Beniuc, pe atunci președinte răsfățat al Uniunii Scriitorilor, n-au mișcat un deget în apărarea confratelui lor, cel din urmă neputând să uite că arestatul i-a refuzat cândva colaborarea cu poezii „pe linie”. Referentul literar al operei voiculesciene, pentru dosarul Securității, a fost întocmit de Radu Boureanu.

Capitolul consacrat detenției voiculesciene zăbovește asupra omului de mare caracter, surprins în adevărul nud al ființei sale: blând, îndatoritor, generos, credincios, un reper moral, atât pentru companionii din celule, cât și pentru gardienii cel mai adesea bestiali, de parcă regimul, o dată cu dreptul de viață și de moarte asupra detinutului umilit și schingiuit în chip inimaginabil, le-ar fi conferit și nemuire, ca tuturor comuniștilor aflați în posturi de conducere.

Prin perseverența cu care s-a ocupat, de-a lungul anilor, de viața marelui înaintas, Florentin Popescu își merită, cu prisosință, epitetul de voiculescolog, alături de Aurel Rău, Roxana Sorescu, Liviu Grăsoiu, Elena Zaharia Filipas, Constantin Miu, Alex. Oproescu, Rodica Pandele, Ion Apetroaie s.a. Concluzia cărții e că adevărata reabilitare a poetului, începută în 1964, și la care fiii scriitorului au avut un rol enorm, îndeosebi Ionică Voiculescu, se produce după 1990, atât prin publicarea masivă a postumelor, cât și prin dezvăluirea de documente inedite referitoare la procesul intentat abuziv, la anii grei de închisoare, cât și la suferința zguduitoare în care poetul s-a săvârșit din viață, refuzând spovedania pentru că se considera un om lipsit de păcate. O enigmă continuă să planeze asupra bibliografiei poetului: dispariția *Caietului negru*, un manuscris olograf dispărut din arhiva lui Ion Voiculescu care a murit subit, într-un accident de automobil, la 23 octombrie 1973. Acest document literar a fost luat de cea de-a doua soție a fiului scriitorului, și orice încercare din partea lui Andrei Voiculescu (nepot al marelui V.V.) de a-l recupera a fost zadarnică. Semnalăm acest amănunt spre a conștientiza faptul că astfel de opere aparțin literaturii române și universale, și nu unor anumite persoane, care le tin sechestrate din cine știe ce motive oculte sau patologice, frizând fanatismul cel mai acut al posesivității, cum se întâmplă, pare-se, și cu unele din sculpturile brâncușiene.

Cartea lui Florentin Popescu se citește cu plăcere și cu real interes, piesă de rezistență la procesul pe care literatura îl intenționează, în instanța ei morală, comunismului, și o face cu speranța implicită că ororile regimului totalitar, revendicat de la dogma stalinistă, nu vor mai recidiva niciodată pe un pământ zămislitor de genii cum este, neîndoind, și cel voiculescian.

ION ROȘIORU

VIVISECTII

NICOLAE
MOTOC

UN EVENIMENT SINGULAR?

adică, de unde de jos?... trebuie doar să cobori la etajul inferior, să faci o groapă în podea, să sapi un mic tunel (să zicem că te ajunge la patruzeci de metri...) apoi să deschizi cripta — e acolo un perete pe care l-am desenat pe Donald rațoiul când eram mic — nu te speria! Eu chiar așa îl vedeam pe Donald, am fost daltonist (acum sunt orb), mutilat, cu trei picioare și răd de porc, și n-am avut nici o problemă în evoluția ulterioară, chiar dacă, să spunem adevărul până la capăt, creierul meu are un singur lob, dar asta chiar că nu mai contează... — sapi undeva în câpătâna lui Donald și o să dai de un buton, apesi butonul și o intrare secretă se deschide, intri în cămăruță și te arunci în lac, înotă câțiva kilometri și undeva, în stânga trebuie să fie o pancartă rămasă din timpul campaniei electorale — înseamnă că trebuie să te scufunzi câteva sute de metri sub nivelul mării ca să dai de grotă — vezi cum intri, să nu atingi nimic, mi-a luat ani de zile s-o decorez, aprinzi un chibrit, trecând cu atenție pe lângă tonele de deșeurii radioactive și acolo, în colț lângă lampadar și combina stereo, e cuierul”.

Textele lui Stefan Peca nu izbutesc nici măcar să illustreze parcela (*erotica*) căreia le-au fost repartizate. Iată două dintre puținele citate ce ar putea, totuși, sustine opțiunea antologatorului: un oarecare domn Albert „se bosumfla, se închidea în toaletă și trăgea apa / alteori apela, nu însă destul de discret, la serviciile unei prostituate / în ambele cazuri ejacula destul de prematur”; și: „Ricco ne-a condus în cartierul rezidențial. Acolo ne-am pus sorturile și bonetele. Am început, într-un târziu, să împartim prezervative și vibratoare având speranța unei lumi mai bune”.

Cu texte care depășesc rareori acest nivel mediocru de expresivitate Stefan Peca pare îndreptătit să declare: „Ha, ha, tărfo, nu-ti dai seama că totul s-a terminat. Am nevoie de creierul tău pentru că sunt un zombi postmodern”.

• CRINA POPA și ADI POPAN — *Premiul pentru experiment* — semnează un scurt text în proză, în care se imită fără har stilul cronicarilor moldoveni, despre una dintre primele aventuri erotice ale lui Stefan Vodă, „când ...era coconu' domnescu, dezmiardat și inimos” cu una Safta „ce era măiastră femeie și curvă”. Meritul pentru care biata lucrare scoalărească a fost premiată și antologată stă probabil în descrierea fără perdea (palid ecou din *Povestea povestilor* lui Creangă) a întâlnirii dintre Safta și coconu' Stefan: „Când au deschis domneștii ochi i s-au înfățișat privirii nurii giupăneșei cu tățele mari care atârnavă precum desagele pre jumătate goale pre spinarea asinului. Iară hoasca rădea de dânsul din toți rărunchii de-i tremura oșanza pre pânțele, iar bucle și mai abilită tremurau, că Stefan s-au speriat la vederea dânselor și au vrut s-o ia la fugă. Dar femeia venind către dânsul i-au pus mâna pe bărbăție, iar lui Stefan i-au plăcut și nu au mai fugit și acolo au rămas până a triia dizi... Iară când i-au luat Safta balimezul domnesc în gură, Stefan nu s-au mai putut ținea și s-au slobozit numaidecât într-însa”.

• CAMELIA BUCĂTARU și MARTIN EMILIAN BALINT — *Premiul pentru poezie* — sunt autorii unor fragmente dintr-un conglomerat „p(ro)emic”, tixit cu enumerări (menite să dea seamă de ambianța în care trăiește o fată pe nume Simina: „O lampă pe care se prăieșc / tântari un party nereușit / Parbriz zgâriat, lucind a noapte / Adrian copilul' minune / tigări, bere, neon violet”) și dialoguri dintre cele mai insipide care au loc între cheflii („Hei, voi în spate, vreti bere? Nu, iau antibiotice. Si noi, si ce-i cu asta?! Ati auzit de Simina? Ce cântă? Nimic. Da' ce-i asta? E verișoara mea. Aaaa... Si?”). Nici-un vers, nici-o metaforă, nici o idee nu-l încurajează, cât de cât, pe bietul cititor să creadă că parcurge un text care are vreo legătură cu poezia.

• Textele celorlalți autori grupați în secțiunea *erotica*, selectate cu aceeași ciudată lipsă de discernământ critic, cel puțin au „meritul” de a nu fi premiate. LUMINITA LUPASCU își previne partenerul, ale cărui întrebări „o iau razna, nechează”, sâ-n-o sărute „că e otrăvitoare”. RADU-MIHAI DAN în *delirice*, după ce trimite „moartea la studii în străinătate”, îi mărturiseste partenerii că „stelele sunt proaste” și că „în singurătatea lui îngerii se întâlnesc cu chiloteii ei”. ELENA MAXIMOV își asigură iubitul că „ne lipim natural ca timbrul pe plic”. BOGDAN MUNTEANU îi cere

partenerii să-si imagineze „că ar fi împreună un cocteil Molotov”. Iar într-un text (*Glasul sângelui*) o vestește că taie orice, „tai totul, nu știu câte feluri de frunze te oameni” să fie sigur „că au sânge, nu ceară, cum a auzit că ar avea unii”. LILIANA ARMASU care „stă toată vremea închisă în casă și nici nu-i pasă”, crede în Dumnezeu iubirii, dar îi cere iubitului „să n-o caute printre femei, ci printre poezii”. VIRGILIUȘ MOCANU îl uimește pe cititor afirmând că e „doamna lui Dumnezeu” și trăiește în corbi, doarme în muzica pop, stă confortabil cu ideea în burtă, nu este speriată de justiție, are tenul relaxat deși e o ticăloasă cu bomba biologică în sânge. CRISTINA VLAICU încheie în forță secțiunea care dă și titlul „antologiei” lansându-se într-o confesiune plină de surprize, întrucât aparține unei persoane care-si trăiește „pasiunile într-o ilogică boemă, confundând orgasmul cu catharsisul”, și care-si „măsluiește propriile sentimente ca să câștige absurda dragoste prin autosugestie... Acesta e procesul prescurtat al căderii în dizgratie, al resuscitării animalicului, înnobilit și beletristic”.

• Cea de-a doua secțiune a „antologiei” (*nevrotica*) conține note, impresii de jurnal, fără nici o valoare, decât, eventual, una strict personală pentru cei care le semnează (LUMINITA VLAICU, LOREDANA DRĂGOLICI, VERONICA BUTU, ȘTEFAN SAVU, ADINA VARABIEF, LAURA ȘTEFANIA STROIE, IOANA CLINCIU).

• În fine, ultima secțiune, nu mai puțin impropriu intitulată *exotica*, deși în afara „antologiei”, sau tocmai de aceea (pentru că n-au trecut prin filtrele deformante ale celui ce-o patronează) este cea care, prin textele semnate de constăntenii GEORGE VASILIEVICI și, mai ales, MUGUR GROSU, poezi publicate deja de revista *Tomis*, îi conferă o aură valorică. *Poemul în care Emilia se povesteste* al celui dintâi este realmente un experiment îndrăzneț, parțial reușit, poate și pentru că e dificil să scoti în lumina poeziei întâmplări atât de sordide, explozive din subteranele sau de la periferia societății.

Remarcabile prin tensiunea, vibrația austeră a vocii, mustind de o ironie tandră, prin jocurile grafice (transcrierea cu majuscule supradimensionate oriunde se nimereste a fi, la începutul sau în interiorul cuvintelor, a literei „S”) și sonore, ce-i drept, uneori gratuite (lipsite de funcție estetică) sunt toate cele douăzeci de texte ale poetului Mugur Grosu, care ar fi putut, singure, să asigure substanța unei antologii sub titlul „S.O.S.”, semnalul lansat pe mare de vasele pe cale să se scufunde. Pagina care deschide ciclul se cheamă „S files”, provenind probabil din terminologia de care uzează un computer, desi sub influența aceluiași Urmuz, frate spiritual al lui Alfred Jarry și Kafka, sună, cu destule accente personale, ca un program poetic (preocupat de dislocarea formelor automate ale limbajului): „pe 11 și 12 sosi îmbrăcată-ntr-o rochie de maionese, îi trebuia de urgență mixer s-o mai strâmteze cred că începuse să curgă în cele din urmă își cusur direct pe șira spinării urma unui covor a luat-o aproape la întâmplare de la Macul Rosu a vrut neapărat și o căldare pe care s-o cheme Laura... ea firește joacă ambele roluri ambele cu tățele aprinse cine să mă audă fără îndoială că altfel s-ar fi oprit imediat ar fi gândit brusc s-ar fi rănit subit cu ceva ascuțit poate chiar cu acea idee-despre-sine”. Semnalul lansat de poet se distinge chiar prea clar în ciclul *Salvează-mă*, unde e vorba de menajul nu tocmai reușit al unor tineri căsătoriti: „nu a fost nimeni acolo / de multă vreme n-a ieșit nimeni din nici o cameră / clamp clamp scurmă gura prin aer / după cuvinte și prinde doar muște, surprinzătoare / suveniruri din atmosferă / cu multe zile în urmă / pe când îmi venise rândul să ridic soarele în furca ferestrei să duc gunoii să iau butelia / m-am oprit m-am accidentat”... Dincolo de lejeritatea calculată a relatării se ascunde un daimon care brusc își scoate capul și metafora devine violentă: „coase-mă cât mai etans umple-mă cu lacăte / și fiecare cheie s-o mpătorești în câte o voce / binevoitoare”. Dar piesa de rezistență, care se detașează ca valoare dintre celelalte douăzeci, răsfrângându-se, în același timp, cu semnificații încălitate asupra lor, este *atenție la Sertar*: „de mâna pe-acest sertar și-o pui ai grijă că s-ar putea / s-ar putea să îl și deschizi și-apoi să te murdărești de poftă să te răzgândești / să ierti imens să ierti prea mult / iar asta nu e bine și te va face somn vei culca pe cineva / în locul tău cineva va pieri în locul tău pe salteaua ta cu capul pe perna ta iar sub ea busuioacul / sau / busuioaca vor înnopta singure // asta-n ziua întâi”... Și tot așa poetul își întemeiază un mod propriu de a vorbi liric pe parcursul celor *sapte zile* ale săptămânii (pentru fiecare cu întâmplări noi) câte i-au trebuit și lui Dumnezeu să creeze lumea.

Închei cu speranța că nu mi-a scăpat nerostit nici unul din numele adunate între copertile „antologiei”. Pe al celui care s-a ocupat de alcătuirea ei l-am lăsat pradă anonimatului. Așa cum și merită.

LIVIU CAPȘA

parodii

MARIAN DRĂGHICI

mda

Adică ce-ati vrea voi
ca după ce n-am mai scris nimic
de ani și ani
să comit acum un poem cu atâtea versuri
câți solzi are peștele mistic
adică 888 de strofe integrate în alte
888 de refrene ale cânticelului hologramă
care s-a-nșurubat în toate tavernele galaxiei

ei bine nu
n-o să mă compromit tocmai acum
când mi-am dat întâlnire cu doamna lov
care mi-a promis că-n intimitate
mă va chema cu infinită drăgălăsenie
numai cu apelativul sublim tov.

GHEORGHE IOVA

mușcarea gumei de
mestecat

În loc să o mestece
unul mușcă din gumă. De mestecat.
Păcat. Se puteau face niște baloane
de milioane. Babane. Cât globul. Pământesc.
Poate și mai mari. Cu arome diverse
dugă gust, rasă, sex și bust. Si
sigur mai tari. Decât globul ăsta de rahat
care se lasă că(ł)cat de totii pomanagii. Cuvânt
ce vine, fireesc, de la pomană. A porcului. Sau
a mortului. Tot una-i. La ambele se mănâncă.
Si se bea. În gât să le stea. Sintaxa limbii române.
De fapt ce-am spus până acum
n-are nici o semnificație. Totu-i doar
un pretext. Ca eu să mă plimb
călare pe text.

SORIN ROȘCA

scrisoare din extrasezon

De pe tărul exilului dulce,
orbit de lumina ce scâncește pe stânci,
trimit pescăruși cu mesaje fierbinti
spre tărul ce pufăie alene
sub aripi de coline lehuze,
încercând să-l smulg
din insectarul gloriei duse,
să-l extrag din sezonul indifferenței
cum jumuli din zăpadă un fulg,
să-i ard o pereche de aripi diafane
peste barba-i mereu inocentă,
să simtă că aici viața e dură,
să afle că marea îți dă,
ba chiar îți bagă și-n plase
dacă le scoti la timp
și ieși măsură cu cei ce te fură,
dar te și plesnește
când ti-i apa mai clară
c-o furtună dementă sau c-un val
cât Galata cea verde
de te duci de-a berbeleacul
din dealul de spumă turbată
până în vale, la mal.

ION ZUBAȘCU

planeta maramureș

Se crapă de ziuă și năvălește lumina în
Maramureș
ca tusea în gâttelejul celui nedat cu horinca
personaje reale dau iama prin fânete
cu gesturi largi își fac vânt cu evantaiul coasei
cota căpitei de fân n-a scăzut niciodată
la bursa valorilor din Dragomirești
nici o vacă nu-i nebulă să emigreze în Anglia
cât timp agentii polimerizării horesc peste ierburi
și taurii jură că nu vor mai descăleca în Moldova
omului de cuvinte din Săpânta
i se reeditează opera an de an
în ediții complete și legate bine în lemn
priviti din Cosmos maramureșenii sunt planete
umbătoare
legati strâns unii de alții cu funia tăpurituri
ca zongora de cetera coconilor lui Petreus al
bătrân.

Garip, „veneticul”, afumă ieșirile unei vizuini
de vulpe, la rădăcina unui mare frasin de
baltă, din Hasmacul Lupilor. Făcu fumar
din baligă uscată de vacă, presărată cu
tipirig și ardei iute. Așteptă, la pândă, cu o ghioagă.
Dinăuntru, fumul alb, înecăcios și întepător, scoase
afară, chelălăind, trei pui de vulpe, zbârliti și speriați,
tușind. Dar Garip îi lăsă, fiind prea mici. Așteptând în
continuare cu parul pregătit, își aminti cum unii braconieri
din sat, băteau lăbutele puilor în cuie, chiar pe tulpina
copacilor. Aceștia, răstigniti, însângerați, scheunau de
durere până mureau sau până venea cumătra la ei, din
adâncurile pădurii, iar oamenii o împuscau. Însă Garip
n-avu inima asta!

Crezând că animalul nu e în văgăună, își pierdu
răbdarea. Când a vrut să plece, dinăuntru dădu buzna
afară și vulpea, cu o pală aprinsă în spate, urlând. Omul
sări după ea cu parul, fiara se împletici bocind ca și când
ar fi avut glas de om, apoi se rostogoli pe nisipul dunei,
stingându-și flacăra, după care o zbughi, scâncind
schimonosit, cu puii în hătisuri.

Omul se depărtă supărat. Se vedea că nu e din
partea locului și că nu se pricepea să pună laturi și
capcane. Din urmă, o scânteie ce mocnise la rădăcină,
aprinse frasinul. Pădurarii băgară de seamă la timp,
observând de departe o funie de fum. Dădură fuga cu
caili și stinseră incendiul, înainte să facă pagube. În
tulpina frasinului se vedea doar o scorbură din tăciune,
mare cât un stat de om, dar copacul rămase în picioare.

După trei săptămâni fuseseră găsite vulpi moarte
în pădure, apoi mistreți și câini sălbatici. Pădurarii
duseseră probe la Sulina, apoi cei de aici, mai departe,
la laboratoarele din București, care trimiseseră și
rezultatele analizelor: molimă de antrax printre jivinele
pădurii, care, probabil, se va extinde și-n sat.

Urmăseceta. Luni în șir arsita chinui mintea sătenilor.
Nisipurile Deltei ardeau ca jarul. Cartoful se uscă.
Porumbul rămase pitic. Oamenii adânciră fântânile, care
secaseră. Pe gârla satului mai cădea un fir de apă, ce se
vârșea în ghiolul secăt pe margini. Pestele murea asfixiat
de căldură, în mâl. Oamenii, goi, pe fundul lacului, plini
de nămol din cap până-n tălpi, adunau în coșuri peștii
încă vii. Numai după ochi i-ai mai fi putut recunoaște,
altfel arătau ca niște mogăldete din noroi. Se uscau toate
recoltele și foamea bătea la ușă. Lumea observa cu
groază cum norii făceau un ocol și treceau pe lângă satul
nostru. Uneori cerul era un capac de azur deasupra, în
timp ce, jur împrejur, spre toate părțile orizontului se
vedeau nori grei de ploaie. Părea un blestem.

Bietul părinte Zare Vitalie, scoase poporul pe
măștițele uscate. Citi slujbe și îndemnă la pocăință.
Certă femeile care făceau avorturi hemărturite și
bărbații ce beau prea mult spirit, îi iertă și îi chemă pe toți
la credință. Paparule, îmbrăcate pe pielea goală
numai cu straie tesute din ierburi de baltă, fură udate cu
găleți de apă din gărlă. Bărbații făcură *Caloianul*, om din
lut, la marginea gărlăi. Îi puseră o cruce sfînită în mână
de pământ, îl împodobiră cu puținele flori de baltă găsite
și totii cântară în jurul lui și se rugară să se ducă în cer,
la Dumnezeu, și să dezlege ploile *cum le curg lacrimile!*
După care statuia fu aruncată în gărlă.

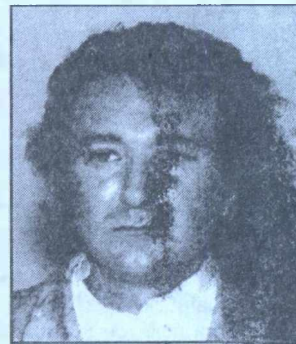
Dar, ca un făcut, nu numai că nu trecu seceta, dar
veniră și alte nenorociri: vitele, porcii, caili începură să
moară de dalac. Buba neagră lovea animalele cu
repezițiune: doar în câteva ceasuri întepeau și mureau
pe câmp. Oamenii le îngropau, după ce le înveleau în
sodă caustică sau le ardeau cu benzină. Statul începu să
vaccineze animalele sănătoase. O parte dintre caili și
vitele ce trăiau în semisălbăcie pe grinduri și în pădure,
fură prinse de vâcarii ce umblau călări. În zadar ceru
bunul preot și mai multă pocăință. Buba neagră apărui și
la oameni. Un avion cu doctori americani veni în Delta și
vaccină copiii până la cincisprezece ani. Salupa salvării
din Tulcea îi lua pe cei suspecti de antrax la Spitalul
judetean. Un mânăz mușcă, din galop, un vitel. Oamenii
fură îndemnați de aște puse pretutindeni, de primar, să
nu mai mănânce carne de nici un fel, timp de trei luni. Pe
pietele din Delta fu oprită comercializarea acesteia. Dar
legume nu se făcuseră, peștele era tot mai puțin. Muriră
primii doi oameni. Lumea începu să cătească. Nimeni
nu mai da pe la biserică. Vreo câțiva se duseră la
vrăjitoarea Tecla, cerându-i să facă vrăji, doar-doar s-o
întâmpla ceva.

Despre aceasta se spunea că e vidmă, adică se
preface noaptea în lup, pisică, vulpe ori câine turbat și
aduce nenorociri oamenilor, dacă nu e ascultată. Uneori
se preschimbă în diferite obiecte: roți de cărută, butoaie
ce se rostogolesc pe ulite. Alteori nu i se vâd decât
ghetele mergând în urma oamenilor, căci stie să treacă
în lumea umbrelor. Cei curajoși o pot zări în toate
noptile cu lună nouă, când se înnoiesc farmecele, în
cimitir, scormonind nisipul mormintelor și scoțând cuie
ruginite din cosciuge ori chiar oasele răposatilor, ale
ibovnicelor ori dușmanilor acelor care o plăteau să
facă vrăji. Oamenii n-o chemau în ajutor decât când
erau la mare ananghie sau când voiau să se răzbune,
situații în care ești gata să-ti vinzi și sufletul diavolului.

De data asta s-a întâmplat ceva nemaiauzit: Tecla
le-a spus oamenilor că nu-i poate ajuta cu nimic! Prin
vrăji chemase spiritele mortilor și aflase cauza tuturor
acestor nenorociri: străinul, veneticul Garip! Tocmai în
acel frasin de baltă ars de Garip, din neștiință, își găisese
sălasul sufletului celui care fusese ars de viu în coliba lui
pescărească, de către braconieri: Sofronie. Nu s-a știut
niciodată exact cine a dat foc acestui pescar, ce trăia
retras de lume, ca un sfânt, pe malul Ghiolului Nebun.
Din el n-au mai fost găsite decât niște opinci din piele de
mistreț. Se presupunea că în mormanul de cenușă al
colibei, câinii enoti scurmaseră și-i tărăseră oasele prin
stufărișuri și păduri. Iar Tecla aflase că tocmai în trunchiul
acelui frasin de baltă, mereu umed, răcoros, se aciuase
sufletul lui, rămas fără mormânt. Garip îi dăduse foc a
doua oară, tulburându-l. Spiritul lui Sofronie, care trăise

PAUL SÂRBU

PĂIANJENII

cu blândete, iubind păianjenii și care îndurase atâtea
nedreptăți din partea oamenilor, acum era înfuriat și se
răzbuna pe întreg satul. În fata lui, Tecla nu avea nici o
putere. Ar fi putut ea foarte bine, ca și în alte dăți, să
aducă ploaia, să prăjească serpii apelor într-un cazan,
să bată broastele cu o nuia, sau să ude cu apă ori chiar
cu sângele ei, la nevoie, picurat din vene, rădăcina
frasinului, ca să-l îmbuneze pe răzvrătitul ce gonea
norii, dar acesta hălăduia acum pretutindeni, aprindea
casele din stuf, trimițând stâncute cu tăciuni aprinși în
gheare, incendiind din loc în loc satul, ori gonind vulpile
bolnave din pădure în sat, răspândind molima.

La auzul acestor *nebunii*, orășeanul Garip răsă,
spunând că, pesemne vidma de Tecla fusese vulpea
prăjită de el în copac și chiar ea răspândise dalacul. Nu
văzuseră că avea un obraz părliț?! Desi, Garip spunea
că înțelege motivul pentru care Tecla îndrugă în sat
astfel de povești de adormit copii! El, Garip, rămăsese
somer la Galați, își vânduse apartamentul și hotărâse
să cumpere o casă și pământ în mijlocul Deltei, unde să
trăiască liniștit, pescuind și vânând. De unde să stie el
că luase chiar grădina roditoare, pe care o folosise ani
în șir chiar vrăjitoarea satului, Tecla, și care i-ar fi revenit
ei drept moștenire de la fratele acesteia din Tulcea, căci
nimeni nu s-ar fi încumetat s-o cumpere. Garip
deschisese ziarul la *Mica publicitate*, la „Vânzări-
Cumpărări”, întocmise actele la notariatul din Tulcea,
cu fratele Teclei și plătise cinstit. Ce-i păsa lui de
prostiile astea cu vrăjitoare, de duhul apelor sau al
pădurilor ori de sufletul bietului Sofronie?! Căzuseră pe
capul lui — seceta, dalacul, incendiile... Oamenii spun
că la vremea grea, cineva trebuie să plătească! De ce să
plătească el?! Dar ceva trebuia făcut! Antraxul lua
amploare! Dăduse și statul ceva acolo, pentru a pune
stavilă bubei negre. Fură vaccinate animalele, cele
domestice, desigur, fură împuscati câinii vagabonzi, fu
pusă otrăvă pentru sobolani. Crematoriul construit de
curând, pentru incinerarea animalelor bolnave, ardea
zi și noapte la Tulcea. Dar toate aceste măsuri nu numai
că nu stopară molima, zilnic se anunța prin ziare și la
televizor că numărul celor bolnavi era în creștere. Un
elicopter îi lua zilnic și îi interna pe cei ce dădeau semne
de antrax. Apa era tot mai puțină și oamenii o fierbeau.
În timpuri bune oamenii judecă altfel decât în vremuri
grele. Numai de aici, din satul în care izbucnise prima
oară molima, trebuia să vină scăparea! Lumea era
împărțită în două tabere; unii ar fi vrut să fie gonită
Tecla, din sat, alții Garip. Sau amândoi.

Nenorocitul de Garip, auzind ici și colo frânturi de
zvorniri, blesteme și amenințări, nu știa ce să mai facă.
De aceea, tot gândindu-se, făcu cel mai nepotrivit lucru
pe care l-ar fi putut face în această situație: sfidând pe
toată lumea, se duse în pădure, plăti frasinul cu pricina,
pădurarului, apoi îl tăie cu druja, îl aduse acasă, după

• Petre Bădălan — „Visul”

care-l despica bucată cu bucată și-l stivui într-o mână
pentru iarnă. Acest lucru mânâie atât de mult pe
încă nimeni nu-i mai dădu *Bună ziua*. Toti îl ocoteau
în acest moment balanta inovăției se înclină în
lui. Tecla, știind ce se întâmplă în astfel de momente,
căci nu o dată îi arsesse casa ori fusese bătută în tre
nu mai ieșea deloc în sat, ca s-o uite oarecum lumea
nu mai atragă nimănui atenția. Nici măcar vrăji pl
nu mai făcea. Irina, femeia lui Garip, ce căpătase bo
de nervi din cauza izolării, a obiceiurilor și a lumii
care n-o înțelegea, plângea mereu și-i spunea bărbat
să vândă casa și să plece. Dar Garip socotea bine
nimeni n-ar fi avut curaj s-o cumpere, și chiar de
face-o, nu le-ar fi ajuns banii să cumpere în alte păr
deoarece numai aici, în mijlocul Deltei sunt casele
ieftine. Totuși, Tecla trimisesse vorbă că vrea s-o cumpere
chiar ea, la un preț destul de bun. Garip i-a răspuns că
nu face afaceri cu vrăjitoare și că, dacă mai era
obiiceiurile vechi, chiar el ar aprinde focul rugului,
ca s-o prăjească pe Tecla, de vie!

Trecu încă o lună. Fără speranță. Lumea se ofilea.
Înciuda măsurilor luate, cei internați la Spitalul judetean,
cu bube negre, depășiră cifra de o sută. Muriră și mai
multe animale. Seceta uscă gârla satului, de puteai
merge cu căruta pe albie. Ghiolul ajunsese o băltoacă în
care mureau somnii și tiparii în mâl. În ciuda interdicției,
oamenii tăiau animalele, numai pielea și os, ca să nu
moară de foame. În mijlocul Deltei nu mai era apă. Așa
ceva nu se mai întâmplase niciodată, din câte își
aduceau aminte bătrânii. Unii câștigau bine, vânzând
apă, adusă în sacale, de la Dunăre, de la zeci de
kilometri. Carne era *răsfartă*, până cădea de pe os.
Toate măsurile luate se dovediseră zadarnice. Trebuia
făcut ceva, ca să nu piară satul.

Brusc se adunară nori negri, o mare răcoare bătu în
fetele uscate ale oamenilor și ploaia îi făcu pe toți fericiti!
Nu era Crăciun ori Paste ori hramul bisericii, dar tipetele
de bucurie făcură să tresară întreg cântul. Unii trăgeau
cu pusti, alții cu bice, alții alergau și tipau cu furcile în
sus, ca să gonească spiritul răului, unii îl împingeau cu
torteile spre ghiolul secăt. Trebuia alungat oricum un
rău, poate inexistent, dar adânc înrădăcinat în mintea
multora. Parcă acum începea Anul nou, un an roditor,
cu nori umflați de ploaie. Până dimineata tinu
sărbațoarea aceasta pe ulitele satului.

Într-o astfel de zi cu moia și început de ger, preotul
chemă din nou la speranță și credință, merse din casă
în casă. Le spuse la toți că se dusesse cu dascălul și
sfîntise locul în care trăise sihărist Sofronie, cîlșe din
Sfînta Scriptură îndelung, pentru liniștirea sufletului
acestuia. Darel, preotul, nu credea că Sofronie avusese
vreo legătură cu nenorocirile din satul nostru. Preotul
umblă din casă-n casă, adunând și ceva bani, de la cei
care mai aveau ceva, pentru repararea acoperisului
sfîntului lăcas. Preotul nu deschidea niciodată usa sau
poarta Teclei, spunând că umblă cu necuratul și că,
oricare preot va fi fiind, dacă va muri el, nici unul nu-i va
face slujba de înmormântare, când îi va veni și ei
ceasul, și că va fi îngropată în cimitir *precum câinii*.
Tecla parcă intrase în pământ.

Preotul ajunse și la casa uitată de toți, a lui Garip.
Văzură câinele acestuia, mort în lant, poate de sete,
acoperit pe jumătate cu pânze de păianjen. Obloanele
casei nu erau închise, iar în fereastră se vedeau glaste
cu flori pe jumătate uscate. Înțeleșeseră că ceva nu era
în ordine. Se adunară câțiva săteni, chemară poliția și
intrară, spărgând usa. O duhoare de cadavre îi izbi pe
toți. Garip zăcea pe jos, în pijamale, cu o mână întinsă
spre pragul usii, cu degetele întesate de pânze de
păianjen. Irina, în pat, cu ochii sticloși, deschisi. Amândoi
mortii aveau pânze de păianjeni pe față, pe piept, între
piciorale depărtate. Garip era înfășurat de mai multe
ori și arăta mai curând ca un urias cocon al unui vierme
de mătase. Politistul văzu iesind de sub bărbia lui un
păianjen negru, mare cât o nucă, cu picioare de zece ori
mai mari. Își făcură cruci. Toti recunoscură acea specie
rară, mai veninoasă decât o viperă, ce trăiește numai în
Delta Dunării, cunoscută sub denumirea de *Văduva
Neagră*. Dintre sâniile femeii văzură un astfel de păianjen,
femele, ce purta în spinare zeci de alți pui. Șeful de post
făcu poze, interzicând celorlalți să mai intre în odaie,
până venea procuratura. Mai aruncară o ultimă privire
și observară că întreaga odaie, pe la colțuri, pe sub
sofane, mese, sub paturi, era tesută de plase. Era
ciudat să se adune într-o singură cameră atâtea astfel
de păianjeni și să-i ucidă, probabil într-o singură noapte.
Ieșiră afară și, în curte, printre crengile frasinului adus
din pădure, văzură o multime de plase de păianjen. Unii
spuseseră că, poate-i adusesse odată cu copacul. Toti
își amintiră atunci de prietenia pescarului Sofronie cu
păianjenii, în sihăstria lui din timpul vietii, dar nimeni nu
avu curajul să spună cu glas tare.

Dar afară plouă și asta era important! Oamenii din
sat puseră mână de la mână și făcură slujbe și apoi
parastase celor doi venetici. Casa acestora rămase de
izbăvite și, nu după mult timp, Tecla o cumpără de la
primărie, pe nimic.

trec treisprezece cai

lui Mihai Eminescu

Pe un car de stele vine Îngerul;
răsufarea cailor, de piatră
stâncile eterne se desfac;
văile în calea lor s-adună.
Trec treisprezece cai negri sub lună,
și în coame-s prinse stele mari de fier,
și-n copite sună vântul,
și pe mări sunt dungi de ger,
și în sânge-aleargă glasuri de copii și de
bătrâni,
pe când Îngerul i-nvăță cu lumina grea din
stele,
pe când ei consumă sânge,
pe când apele se-nchid
și s-aude-n văi sământa roasă de cenușă
neagră.
Noaptea-i prinde între stele, ca între un zid de
piatră,
și acolo, și acolo treisprezece cai aleargă,
și se duce-n văi lumina și vin orele bătrâne —
zdrănte smulse de o mână strivitoare.
Mohorâta lor lumină
ca o bufniță ce-n moarte fâlfâie ultima oară.
Treisprezece cai în noapte sparg galopuri
mari de piatră.
Luna a murit, și-n Mare se aude bocetu-i.
Sufletul cuprins de spaimă caută culcuș în
stele,
dar s-aude-ncet căderea pe un pat de riduri
aspre.
E târziu, și vin întruna Îngerul și cailor lui:
treisprezece conducte de durere și de frig.
Cad zăpezile eterne, și ne-acoperă lumina,
și pe somn s-arată pasul Îngerului. Dur.

2

Trec treisprezece cai; drumurile sunt de piatră.
În văzduh roiuri de aștri precum nervii se
agită,
unde Filamentoza se apleacă peste criptă
și șoptește pentru sine:

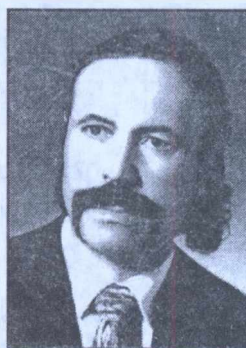
„Fie-le somnul lin și cald
ca un pântec de madonă.
Melancolia înfăsoare-i
și lumina cadă-asupra.
Fie somnul — vale verde
ce-o pasc cailor: Treisprezece.
Nu s-audă vocea rece,
ci să vină bucuria
inundând ca ploaia
Grăul sacru”.

Trec treisprezece cai, și pământul se ridică;
răsufarea lui s-aude până-n palmele lui Pluto.
El, acolo, de Plictis, timpul cald și-l devorează!
Trec treisprezece cai, și zăpezile eterne
au fugit în întuneric, și vin ierburile grase
ca insectele ce-au ros din cadavrele sublime.
Trec treisprezece cai; eu pe primul steagul
pun.

În zadar zvârliți cuvinte-gloante oarbe de
carton —
râsul meu topește piatră, ochiul meu turteste
mâna;
în zadar, lacomi de mine, asvârliți cu
stânjenei —
florile mortii pân' la mine între ele se devoră
și aud doar răsufarea bunului nostru pământ,
și mă luminez ca Timpu-n oră.
Trec treisprezece cai; copitele lor sapă
cu contur alb, ca în ceară,
chipul; pietrele-l păstrează,
și undeva, în sânge se desface
sâmburul luminii
fără moarte!

3

Trec treisprezece cai; nisipul roade cactușii.
Sufletul meu — zonă de nisip.
Soarele bate piroane de căldură.
Sinuoase riduri aleargă spre fete.
Fumegă izvorul care-a-ndrăznit
să tâșnească afară;
mestec nisip, și Timpul
mi-apasă pe suflet
clepsidrele.
Trec treisprezece cai și pustiul
le smulge galopurile;
viermi grași
tăbară pe orbitele lor;
ouăle lor galbui clocesc frigul,

ARTHUR
PORUMBOIU

și-astfel s-aude căderea.
Viermi grași vâjâie lângă aripile mele.
Oh!
Soarele mă-nvelește într-o tunică blindată
și gurile lor se otrăvesc,
și acizii luminii
le intră în cefele grase.
Trec treisprezece cai cu galopurile
scurse-n nisip și în vânt;
rătăcesc umbrele lor
pe platourile lumii

4

Trec treisprezece cai; tăvălugi de fum
îi mână spre marginea orașelor.
Iarba e arsă de mânia esapamentelor
și numai somnul morților e bun.
Trec treisprezece cai prin vuietul de fier.
Se cocleste ploaia pe acoperișe,
acizii roșietici rup lumina
cum lupii blana mieilor.
Trec treisprezece cai, și pe turlele de piatră
Cineva veghează; în cădere
stelele ajung până sub burtile cailor
și Luna e o moartă comună.
Se rup spre cai zgomote căltoase —
galopurile se-mpleticesc în ele —
și-ncet dar penetrant aerul găurește
pânza luminii.
Aspru ca o bară de fier e gustul aerului;
lumina-i arestată de acizi.
Trec treisprezece cai cu sufețele-ndoliate,
și peste lume coboară
umbra neagră
devorându-ne liniștea!

prin cuvânt

Pot supraviețui prin Cuvânt?
Lumina ocrotitoare-i aproape? Departe?
Pot fi locuit de fluidul sevelor
sau numai de secunde sparte?
Cerule s-arată clar. Aerul e bun,
și totuși parcă-n fibre tărâna ară
și poate-am să mă scurg ca un fir de parfum

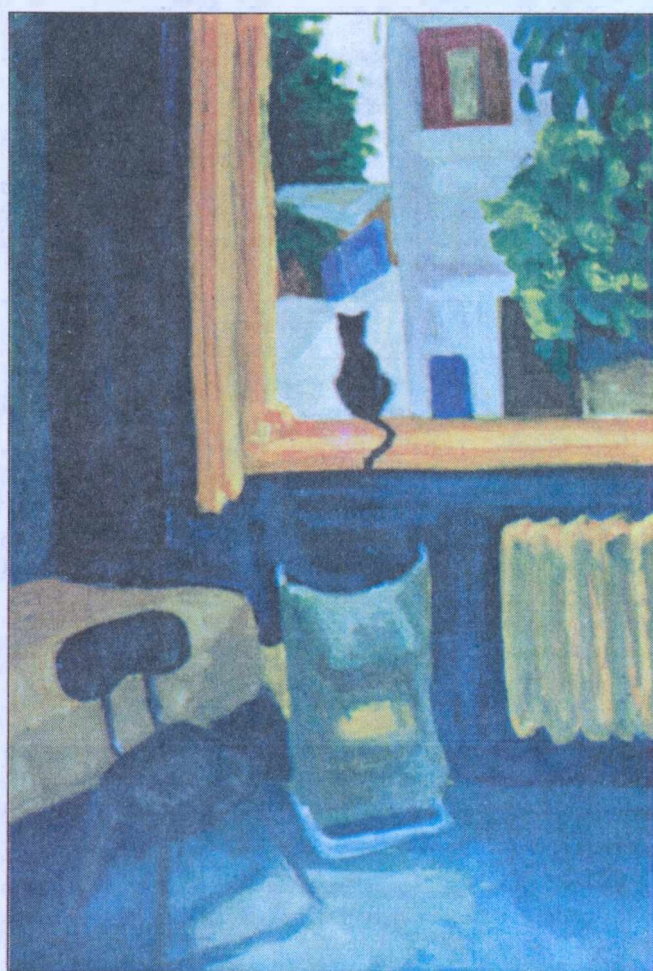
în insuportabila seară.
Și dacă în asprul moment
mă ocrotește Trandafirul, și eu
pot deveni lumină-n clare vitralii
semnând cu *nemoarte* ca însuși Dumnezeu?
Totu-i tăcere și înțeles ascuns,
iar soarele înaintând la zenit
poate să-mi aducă doar un cuvânt
în care nu m-am zidit.

mi-a mai rămas cuvântul?

Mi-a mai rămas Cuvântul?
Și dacă și el însuși
se sterge din lumină
neauzindu-și plânsu-si?
E-un ghimpe întrebarea.
Vocalele consumă
vertebrele luminii
cum nemiloasa brumă
tulpinile în toamnă.
Cuvântul chiar se naste
cu propria sa moarte?
Mai bine-ascult tăcerea
ce-n liniște nu-mparte
vocalele: si-acum
uitând de mine însumi și de seară,
mă urc pe fibre de lumină
și sunt mireasmă-n plină vară.

stare de decembrie

Si dacă trupul mi se rupe,
și astfel moartea-n mine ară,
vină teribila ninsoare
să mă îngroape-n blânda seară.
Ce liniște fertilă! Albă
să cadă noaptea și din turn
adune-se ecouri clare
cum razele de pe Saturn.
Pe pietre albe și ascunse
vor fi poemele ce nu
le-am scris precum nervuri în frunze
și-n focul lor mă petrecu.
Atuncea, împăcat cu mine
și vizitat de bucurie

• Marilena Radovici — „Interior”

voi fi cum grăul pe coline
când Soarele în spice scrie
cu preasfințitele-i lumine.

o, nu veni

O, nu veni cu minerale
mâini ce pupilele-mi apasă!
Dulce ca unde boreale
găsește-mă în casă.
Sunete albe-n catifele
să-mi curgă-ncet peste auz
și neatins în ore grele
de pulberea din Santa Cruz;
în valuri moi de clorofilă
scăldându-ne și-n calm parfum
când ploaia scrie pe argilă
litere dulci; și-n albul drum
vin orele să-ți nască chipul
neatins de imense brume
când întunericul-nisipul
asupra-ți ar vrea să-l adune.
Tu ești lumină! Vindecare
la ceas de seară, și subțire
pasul tău alb poate să-mi are
ogorul ce-l numesc iubire.

picătura de apă

Picătură de apă sunt.
Bazaltul va fi-nvins de mine.
Arma mea este răbdarea.
Sap acolo: să-mi păstrez
casa și pupilele.
Sap acolo: să aibă liniște
Părintii-n straturile de cernoziom.
Sap acolo. Și nu cunosc
nici-o oprelistă!

izgonirea îngerului

Pe Înger pietrele-au căzut sătule —
și zâmbetul ca un acid l-au ros.
El blând ca mielul prins de
izvorul laptelui fecund,
a stat acolo-n ploaia zgrunțuroasă —
și ce amare pietrele erau!
El însă auzea bătându-se cu roze
iubirile care-au pătruns în suflet,
când încă pietrele păroase
nu-i vâmuise Drumul de lumină.
El sta acolo blând și-nchis în sine
ca mortul tânăr în sicriu.

marea noapte

Știu: fiecare linie
trasă pe fața mea
e-un semn
că m-apropii de Ea!
Și-n zori când
se naste-un nou rid,
aud secunde
rostogolindu-se-n vid.

vestitorul de ger

S-a auzit Vestitorul de Ger
sunându-și aripile aspre; și chiar și-n stele
(ca-n frunze-n Noiembrie) o neliniste
s-a insinuat; privirile sunt grele
ca uneltele de piatră,
și-aud mereu, mereu
luminosul verde cum se-ngroapă!
Mă tem? Nu mă tem?
Zidindu-mi viața-n poem
cum lumina incandescentă-n făclie,
Vestitorul de Ger n-o să fie
chemat și primit?
În alte zone cu veșnică brumă
suna-vor aripile-i de granit?

cuvintele

Cuvintele mă izbesc în auz,
mă obligă să le văd,
să-mi acopăr privirea cu ele —
devenind eu însumi privirea lor
și ele să mă consume
cum consumă noaptea minutele
într-o neîntreruptă veghe.
Îmi cer să le fiu torta
care-i precum inima:
înnebunită de captivitate,
dar știind că numai acolo
are dreptul să existe.

Prin urmare, și domnul Micu a plătit tribut acestei situații actuale paradoxale, în care multimea evenimentelor culturale-artistice nu poate fi luată în calcul din cauza unui sistem informațional atât de deficitar, fiindcă, de prejudecata conform căreia, numai Bucureștii oferă valori autentice" nu-l suspectez pe D. Micu; aceasta poate fi apanajul unor imberbi, care cred că „gasca” lor reprezintă centrul lumii. Probabil că, tot din această pricină, și pretinsa (de autor), „adăugire la zi” a mai vechilor sale *Istorii* s-a oprit, de fapt, pentru nu putini autori, la nivelul anilor 1994-1995.

Si mai este un ce derutant: autori, pe care D. Micu i-a recenzat (în presa literară cu ani în urmă) și față de care, atunci, a avut opinii pozitive, acum nu-și mai găsesc locul adecvat în istoria sa; de aici, dilema: atunci au avut valoare și acum au pierdut-o? A devenit mai pretentios istoricul literar, între timp? Sau alteile sunt cauzele neglijării?

Scriitorii abordați, mai mult sau mai puțin integral, sunt comentați în diverse maniere; unora li se „dresează” minime date biografice (nasterea și moartea, cu unele erori; de pildă nasterea lui Nicolae Dragos); altora nu li se face acest serviciu. Pe urmă, istoricul literar porcede la analiza principalelor volume ori a celor reprezentative pentru autor sau pentru o anume orientare literară a căreia i-a rămas fidel. Adesea, această clasică analiză este substituită unei analize globale a stilisticii autorului, comentariu care neglijează structurile obisnuite ale poeziei tradiționale. Procedul se aplică marilor stilisti, autorilor dificili de încadrat într-un curent literar, precum Tudor Arghezi, Lucian Blaga și alții; astfel că, acuzațiile unor comentatori ca Alexandru George sunt caduce.

Revenind la analizele obisnuite (care conțin și anul apariției cărții comentate), remarcăm că acestea sunt, în majoritatea lor, parțiale, și alcătuiesc cea mai mare parte a istoriei în discuție. Scriitorilor, cărora nu le consacră analize, le prepară câte o caracterizare generală, în fraze sintetice, adesea — apodictice. De acestea au parte, îndeosebi, autorii pe care D. Micu îi consideră de plan secund sau terțiar (dar eu cred că nu-i cunoaște, nu-i plac, ori n-a avut timp să se ocupe și de ei) și pe care îi înserează într-o anumită structură din pagină, iar, la subsol, le indică selectiv — deci, incomplet — bibliografia. Evident, de această terapie „beneficiază” cea mai mare parte a autorilor din orasele amintite, cărora D. Micu le rămâne dator cu o atitudine onestă.

Ajuns la vârsta înțelepciunii tolerante cu „păcatele tineretelor”, istoricul literar „interpretează”

LECTURI

VICTOR CORCHES

O istorie literară interdisciplinar-integralistă (III)

cu seninătate și bonomie spectacolul literaturii române; ca atare, nu se mai implică afectiv și nu se mai agită (cum o făcea altădată) decât rareori. Astfel că, fiind un spirit constructiv și afirmativ, mai puțin negator și demolator, un arhitect de edificii istorico-literare, el constată și selectează ceea ce consideră a fi peren, partea de contribuție valoroasă a scriitorului în cauză. Negările, rezervele sunt mai puține, în comparație cu exegezele din anii '60-'70; acum, și alte accente critice sunt mai rare; autorul „condamnă și alungă” în mult mai mică măsură. Evident că demersul său critic și istoric se manifestă și „indirect”, „incognito”, adică prin absența, prin neselectarea scriitorilor în cartea sa, ori prin trecerea lor în esalonul secund; de altfel, procedul este universal folosit pentru ierarhizarea actului de cultură, a valorilor, în genere.

lăta câteva mostre concrete de *trecere* în eșaloane secunde, cu care nu sunt de acord, deoarece valoarea celor păgubiți reclama un „tratament mai favorabil”, iar în cazul unora D. Micu nu putea motiva că nu le-a cunoscut biografia și opera, pentru că *nu avea cum să nu le știe*; n-are a face ce loc le-a hărăzit, acum, în istoria sa: Nicolae Dragos, Eugen Lumezianu, Nicolae Motoc, Constantin Novac, Alexandru Protopopescu, Enache Puiu.

Apoi, criticii și istoricii literari, în general, sunt vitregiti de spațiul tipografic adecvat, indiferent de maniera în care sunt tratați; aceasta, pentru că istoricul literar le caracterizează global opera, le întocmeste portrete critice, le stabilește formula critică, dar analizele cărților lor ori lipsesc, ori sunt succinte. Acelasi fapt se remarcă și în cazul

dramaturgilor și al poezilor, în comparație cu prozatorii, cărora D. Micu le oferă spațiul cel mai generos, spre a le reproduce periplusul epic, de cele mai multe ori, de prisos. Povestirea tramei epice, în detrimentul analizei aprofundate, face ca — în funcție și de eventuale preferințe ale autorului istoriei — Augustin Buzura, Alexandru Ivăsiuc și Stefan Bănuțescu să fie restrâși la două-trei pagini, iar Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu și Paul Georgescu să beneficieze de șase-opt pagini, adică mai mult decât Marin Preda și Eugen Barbu. E firesc? O fi...

Privite în ansamblu, comentariile sunt ponderate și obiective, dar nu lipsesc excepțiile — reacțiile emoționale. Iată un asemenea miniportret psihologico-moral al lui Nicolae Manolescu, nelipsit de o anume ironie: „Admirat de majoritatea criticilor și, în genere, a scriitorilor mai tineri decât el până la idolatrizare (va fi fost așa înainte de a intra în politică; dar, pe urmă? — s.n.)... Nicolae Manolescu e... o inteligentă critică... o minte ageră... Ce îi dăunează, poate, în absolut, e un mult prea exacerbat sentiment al eului” (p. 715). Și, pentru că D. Micu și-a portretizat — cu mijloace prozastice — îndeosebi partenerii de exegeze, să mai selectăm încă două „icoane critice”, care reflectă, cu un anume patetism, oamenii și tipurile spirituale cărora le aparțin titularii. Primul este al lui Marin Mincu: „Marin Mincu a debutat în presă, cu articole... combative până la agresivitate, provocatoare prin megalomanie, egocentrism și arbitrarul judecăților” (p. 773); al doilea — Alexandru Dobrescu care e „Un pasionat masacrat de confratri, veritabil criticocton... Titu Maiorescu... e redus la dimensiunea unui *biet om al timpului său*” (p. 725).

Dacă, în cele trei cazuri, și tonul, și caracterizările criticului mi se par a se situa în limitele adevărului, în situația lui Octav Sulutiu, D. Micu minimizează nejustificat, considerându-l doar un recenzent.

Idee pătrunzătoare (din interiorul dar și din exteriorul fenomenului literar, la distanță morală și temporală de manifestările lui nefaste), dar insuficient argumentate, propune D. Micu (la p. 699-703) cu privire la critica, istoria și teoria literară, eseu de după al doilea război mondial. În funcție de etapă, de aservirea și, apoi, de deformarea exegezei, supuse presiunii dogmatice, revenirea ei la statutul apropiat celui normal și, din nou, punerea la index a adevărului și a esteticului, D. Micu descrie cerințele dogmatice, le explică mecanismele,

pericolele cu care se confruntau criticii — obligați să devină militanți comunisti. Sunt numiți principalii critici militanți din prima generație: Ion Vitner, Silviu Iosifescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Vicu Mândra, Paul Georgescu, Mihail Petroveanu, Savin Bratu, Mihai Gafita, B. Elvin, *directori de conștiință și veghetori la puritatea ideologică a scrisului* fuseseră instalați Nicolae Moraru, Mihai Novicov, Ion Vitner, Sorin Toma și Traian Selmaru.

În funcție de situație, de cazul comentat, tonul istoricului literar rămâne neutru, devine iritat și patetic, revolta transpare când și când, cu accente dramatice, uneori, reprobativă (p. 755), chiar dacă D. Micu, însuși, a făcut parte din angrenajul criticii dogmatice și a profesat-o; cu credință liber asumată? din coerciție politică? din oportunism perfect disimulat? Iată un scurt pasaj rebarbativ de la pagina citată mai sus: *Considerată, de la înfrângerea ideologismului rudimentar, reducionista, a socialismului vulgar... literatura...*

Desi, după 1989, Dumitru Micu a traversat, asemeni majorității intelectualilor români, procesul de dezintoxicare marxistă, desi acum vocabularul său este asanat (dar nu sută la sută) de *limbajul de lemn* al dogmei comuniste, desi a revenit la critica estetică, am impresia că omul a rămas cu niște sechele psiho-morale incurabile; probabil că din această cauză — nu dintr-o falsă și deplasată modestie — *s-a înscris pe sine*, în istoria al cărui autor este, doar la *biografie*!

Revenind la tonalitatea generală a lucrării, precizăm, încă o dată, că *Istoria* este una echilibrată, ponderată, așa cum este și lexiconul, care, fără a fi prozaic sau banal, nu este nici specios, populat cu pretiozități inutile; în general, este adecvat unei receptări cât mai clare, fără echivocuri, fără ambiguități și neglijente stilistice, asemeni stilului și limbajului colaboratorului său din tinerețe — Nicolae Manolescu. Tot limpezi, tot precise și bogate în flux informațional sunt enunțurile, propozițiile și frazele istoricului literar. Si din lexic, și prin construcția gramaticală, Dumitru Micu se află în căutare; ca atare, admite, afirmă, popularizează, valorifică ceea ce este valoros, neagă nonconformismul gratuit, originalitatea negativă, critica lipsită de obiect, zgomoasă.

Privită în ansamblu, *Istoria* lui Dumitru Micu conține judecăți de valoare obiective, puncte de vedere complexe, conforme cu adevărul istoric și filosofic, interpretate, prioritar, prin prisma esteticului, căruia i se asociază, în funcție de situația concretă, dimensiunea psihologică, morală sau chiar ideologică.

CÂTE CEVA DESPRE LITERATURA PENTRU COPII

Am avut întotdeauna convingerea că literatura pentru copii este un domeniu care trebuie privit și tratat cu maximă seriozitate. De către scriitori, de către editori, de către toți cei care se ocupă cu educația celei mai tinere generații. Și, nu în ultimul rând, de către critica literară. Acest segment al literaturii presupune, concomitent, specializare, dar și contribuții întâmplătoare, aflate însă, cel mai adesea, la nivelul maxim al exprimării artistice. Mă gândesc, prin această din urmă

afirmație, la faptul că incontestabilele capodopere aparțin marilor scriitori. De la noi și de pretutindeni. Ei au scris și pentru copii, indiferent că au evocat copilăria, ori au avut în vedere subiecte pentru inima și mintea celor mici. Aici se cuvine o paranteză. Operele *despre* copilărie, adică despre vârsta de aur, sau despre paradisul pierdut al fiecăruia dintre noi, nu înseamnă neapărat pagini dedicate școlarilor începători de ieri sau de azi. Eu cred în continuare că, de pildă, **Amintirile** lui Creangă se adresează cititorului adult, la fel ca și trilogia **Fratii Jderi**. Prea multe sunt subtilitățile estetice și implicațiile de tot felul, ca ele să poată fi sesizate de cei aflați la începutul educației. Am închis paranteza. Și pentru că am folosit cuvântul educație, mi se pare că acesta, cu plurisemantismul său, este caracteristica dominantă a literaturii de care mă ocup astăzi. Important rămâne însă accentul ce trebuie să fie pus pe valoarea *estetică* a beletristicii oferite copiilor. Altminteri vom avea, cum am și avut de-a lungul anilor, după 1950, niste adormitoare povestiri despre pionieri frunțași la

învățătură, viitori constructori ai unei societăți proiectate de minti bolnave. A crezut oare cineva, o clipă, că industria cărții pentru copii, din perioada amintită, va putea concura cu ceea ce lăsaseră frații Grimm și Dumas-tatăl, Jules Verne, Eminescu, Creangă și Sadoveanu, Voiculescu, Arghezi și Pillat? Enumerarea se poate, evident, mult extinde.

Au existat însă și profesioniști ai genului, scriitori hărăziți cu un talent special, capabili să găsească limbajul comun, să simtă sensibilitatea celor pentru care trudeau. Mă gândesc la Alexandru Mitru, unul dintre cei mai iubiți autori, mai ales pentru elevii claselor primare. Desigur, lângă el mai stau câțiva, care au înțeles că gusturile evoluează, că preferințele sunt în mișcare, că de pildă pustii care se joacă acum cu calculatoarele, ori vād la televizor lucruri greu de imaginat până nu demult, vor să citească altceva decât ce li s-a oferit.

Totul depinde însă de o multime de factori și, nu în ultimul rând, de cei chemați (problema vocației o voi discuta altă dată), de profesorii de limba română. Rolul lor rămâne hotărâtor. Ei trebuie să instruiască

și să informeze corect. Ce te faci, însă, când ai în față un manual (unul dintre cele alternative) care recomandă, cu seninătate, o neiertată greșeală? Am văzut cu stupoare cum, în manualul de literatură pentru clasa a VIII-a, al cărui autor este Marin Iancu, era analizată poezia *Doina* de O. Goga, iar metrica sa folosea drept exemplificare pentru ritmul *amfibrahic*. Așa crede autorul că s-ar numi piciorul de trei silabe, cu accentul pe cea de-a doua. Corect, însă, este *amfibrah*, pentru că nu se spune dactilic și nici anapestic, ci dactil și anapest. În plus, *Doina* lui Goga a fost compusă în cel mai ortodox ritm iambic. Dacă Marin Iancu nu știe aceste lucruri, nu are nici o importanță. Grav este faptul că *Manualul* său a fost avizat de Consiliul Național pentru Aprobarea Manualelor, în urma unei licitații. Avem de-a face cu incompetență, cu irresponsabilitate sau cu interese financiare nemărturisite? Am înghesuit, însă, prea multe întrebări în acest spațiu. La unele vom afla, probabil, cândva răspunsul...

LIVIU GRĂSOIU

urmare din pag. 4

obsedat că nu-mi ajunge timpul.” „Măi, Nene, dar ce vrei tu? Sigur o să reușești.” „Da, dar mie îmi trebuie bursă.” Voia neapărat bursă ca să poată pleca de la Iasi. Cred că despărțirea de familie l-a consumat mult cât a fost la București. Florin V., un coleg de clasă, a fost la el în perioada aceea. „Vai, tovarășa dirigintă, dac-ati ști cum stă Nene! Într-o cameră rece...”

• *Și iată câteva chipuri frumoase de adolescente pe care tânărul Culianu se pare că le-a iubit.*

• El, în momentul când se atasa de cineva, suferea, se vedea că suferă. Îl întrebam, dar nu vroia să recunoască. Și când se atasa cineva de el, avea așa un sufler că era cu neputință să-l înlocuiești. Vă spun, mi-a părut așa de rău când a plecat la București! Eu am vrut mereu să înfiez un copil. Sotul meu nu se hotără. Mereu a zis: „Da, un copil așa ca Nene Culianu as fi vrut să avem!” Îți intra în sufler, era așa de blând!

• *Risc o întrebare care poate părea deplasată: dacă înainte de '91 sau după aceea vreunul dintre foștii colegi a trăit vreo experiență neobisnuită legată de Culianu și dacă în timpul scolii a manifestat vreun semn al talentului său vizionar. D-na Hrib nu*

• Cristina Moga — „Portret”

Ioan Petre Culianu — ultimul renescentist

e surprinsă, dar neagă cu hotărâre.

• Era foarte greu să-l cunosti. Rareori se descărca. Era foarte interiorizat. Trebuia să duci o muncă subtilă ca să afli ceva de la el. Nu s-ar fi lăudat pentru nimic în lume, nu ar fi spus niciodată cine e vinovat de vreo sotie. Elevii aveau niste caiete în care scriau amintiri, impresii... Da, jurnale. Un asemenea jurnal a găsit d-na Bogdan la el. Și s-a mirat. Nu mi-a spus nimic niciodată...

Am citit și eu despre studenții lui, despre colegii de la Chicago, care l-au văzut după ce a murit. Dacă au fost prieteni, dacă l-au iubit, cred că l-au visat, l-au văzut. Sunt sigură că el, și ca student și ca profesor, a fost un bun coleg. Nu-mi închipui că s-ar fi putut schimba, indiferent în ce condiții a trăit acolo, indiferent cum ar fi fost privit... că a plecat din România, că vrea să ocupe o catedră acolo. Probabil nu le convenea să vină cineva la ei, un străin, oricât

ar fi fost de bun, și să ocupe o catedră... Am înțeles că fetita asta de care se îndrăgostise, Hillary, l-a ajutat mult în ultima perioadă.

El a vrut mereu să plece. Mai întâi la București, pe urmă în Italia. Și mai departe... Mă întâlneau des cu colegii lui și-i întrebam: „Măi, Nene mai vine? L-ati mai văzut?” „A fost Gabi în Elveția și s-au întâlnit.” „Cum, în Elveția?! Eu știam că e în Italia.” Gabi se căsătorise în Elveția. A venit și mi-a spus. Avea o prietenă, frantuzoaică, parcă, dar nu stăteau împreună. M-am întâlnit cu d-na Bogdan și mi-a spus că fata e frumoasă, dar Nene nu vrea să se căsătorească pentru că are planuri mari. Ce planuri, n-am întrebat. Ca după aia să plece în America, să continue activitatea cu M. Eliade, să se remarce. Și noi auzeam. Sigur că era o mare bucurie, doar fusese elevul meu! Mă gândeam de multe ori cum s-o descurca acolo, printre străini. Aveam în minte copilul acela blând, fragil. Când am văzut prima fotografie (de maturitate) am zis: ei, nu mai e Nene pe care-l știam, s-a maturizat.

Toti colegii lui au fost socati atunci... Eu, nu vă mai spun. Când am auzit ce s-a întâmplat, nu-mi venea a crede. Măi, copilul ăsta n-a făcut rău nimănui. Cine, ce-a avut cu el?!

Dacă luăm în considerare precizările lui Corrado Maltese sau ale lui René Huyghe, potrivit cărora primele muzee ale Europei apar în secolul al XVIII-lea, datele edificării celor din România nu sunt prea departe de acestea. În 1817, colecția de artă a Baronului Brukenthal, din Sibiu, devenea accesibilă publicului; în 1836, Carol Wallenstein alcătuia *Muzeul Academiei Sfântu Sava*; în 1861 lua ființă Pinacoteca din Iași, iar în 1864 cea din București.

Fără să facem referire la numeroasele colecții particulare din țară care, încă din prima jumătate a secolului XX sunt deschise vizitatorilor, donate apoi statului, formând, în consecință, mici nuclee muzeale (*Muzeul „Dinu și Sevesta Vintilă”* al comunei Topalu, din județul nostru, este un asemenea exemplu), vom afirma că, în ultimii șaptezeci-șaptezeci și cinci de ani, treptat, mai toate orașele mari ale țării au fost dotate cu muzee de artă.

Muzeul de Artă Constanța a împlinit patruzeci de ani de existență. Organizat la 1 mai 1961, ca secție a Muzeului de Istorie și Arheologie, sub directoratul lui Vasile Canarache, el a devenit instituție independentă în luna noiembrie a aceluiași an (în perioada în care Constanța și Tulcea formau un singur județ, o regiune), cu titulatura *Muzeul Regional de Artă Dobrogea*.

Având ca orientare expresă creșterea patrimoniului, condiționat de structura expozițională inițială, care viza durata a peste o sută de ani — de la Theodor Aman până la contemporanii de atunci: Baba, Ciucurencu, Musceleanu, Catargi, L. Grigorescu s.a., — îndreptată către peisajul local (cu precădere),

„sala de sport” și clădirea scolii au fost deschise. Astfel accesul în spațiul prelung, dreptunghic al „primei” școli de băieți și fete din Constanța, monument istoric, edificat în 1895, s-a putut face firesc, fără fisură. Și grija directorului instituției, Doina Păuleanu, pentru eludarea diferenței de stil al celor două clădiri, construite la distanță de aproape o sută de ani, este relevantă. În acest scop, s-au achiziționat, în acești ani, elegante tapiserii, cu compoziții ample și colorit discret, rafinat, semnate de cele mai prestigioase nume ale genului, al căror palmares expozițional intern sau internațional este unul de referință: Ileana Balotă, Serbana Drăgoescu, Lucrezia Pacea, Ariana Nicodim, Cella Neamtu, Zizi Frentiu s.a. Tapiseriile „încălzesc” spațiile mari ale holurilor, ale trecherilor dintr-o clădire în cealaltă, sau peretii paraleli scărilor.

Înnoirea întregului s-a împlinit și prin prezentarea unor piese mici de mobilier: vitrine, scrinuri, măsuțe, comode s.a. de proveniență franceză, flamandă sau austriacă de secol XIX, având decorații în intarsie cu sidef, cu lacuri sau metal aplicat etc. Toate acestea apar plasate discret, în spații inaccesibile operelor de pictură sau sculptură; dispuse la distanță, ele atrag atenția vizitatorilor, sporind varietatea și farmecul interioarelor. Și tot disparat, cu același scop de a crea puncte distincte, enclavate în înfrățirea artelor, pe socluri potrivite sunt expuse vase mari chinezești și japoneze sau mici, de *Art Nouveau* târziu.

Un alt spațiu înnoit, desi nu cel din urmă, este acela al fostului hol de acces în expoziția permanentă, care a devenit (prin modificări

VASILE COJOCARU

director-manager al Teatrului „Ovidiu”:

„Teatrul e un loc public în care oamenii fac lucruri excepționale”

Stimate Vasile Cojocaru, acum, la câteva luni după preluarea conducerii teatrului, care sunt problemele pe care le-ati găsit și cele cu care vă confrunțați în prezent?

• Problemele au fost mediatizate la vremea respectivă, adică am găsit un colectiv dezbinat, spectacolele nu se mai puteau juca pentru că pleaseră oameni, și așa mai departe. Între timp, din mers, am reușit, fără a face vreo premieră, să repunem pe scenă șase dintre piesele jucate anterior și să încerc să mențin, pe linia de plutire, corabia asta minunată, numită Teatrul. Anul trecut, am reușit chiar să atingem volumul de încasări planificat. Anul acesta, am început lucrul, alături de Yannis Margaritis, la *Adunarea femeilor* a lui Aristofan (cu premiera în 27 martie a.c., cu ocazia Zilei Mondiale a Teatrului, n.a.), care a fost îngreunat de traducerea inițială, ce nu avea nici un haz, fiind scrisă într-un limbaj academic, pretentios. Ori Aristofan este un autor extrem de direct în intenții și limbaj. A-l aduce la un limbaj cotidian a fost o problemă nu prea ușoară și a trebuit să o fac într-un timp foarte scurt. Problema cea mai serioasă este însă cea a banilor, a bugetului. Față de un necesar de șaptesprezece miliarde de lei, ce ne-ar fi permis să renovăm sala, acum fiind jenante condițiile în care sunt primiți spectatorii, pe niste fotolii mai proaste ca alea de la cinematografe (care între timp s-au mai renovat și ele), fără aer condiționat și așa mai departe, am primit un buget de șapte miliarde și jumătate.

• În acest context ce veți face?

• A trebuit să efectuăm o reducere de personal, aici mulți arătându-se înțelegători. Au fost și niste abateri disciplinare ce au dus la eliminarea unora, au fost câteva contracte pe perioadă determinată ce s-au încheiat, au fost și colegii pensionari care au înțeles situația și s-au retras (urmând a colabora pe bază de convenție civilă), deci, reducând douăzeci și unu de salariați din totalul de o sută șaptesprezece, (cât are personalul teatrului), am ajuns la un nivel rezonabil. O sută șaptesprezece pare un număr mare de personal, dar trebuie să se înțeleagă că sunt două secții: Teatrul Dramatic și Teatrul de Păpuși „Elpis”; că la un spectacol lucrează nu numai actorii, regizorul și scenograful, ci și tâmplarii, croitorii, masinistii, operatorii de decor, maistrii electricieni, luministii, sonorizatorii, perucherii, machiozele, sufleurii și așa mai departe. Un teatru are, prin tradiție, posturile lui, iar în administrație, vrei, nu vrei, trebuie să fie cei douăzeci și doi de oameni, pentru că sediul e o ditamai clădirea și sunt necesari supraveghetori de sală, plasatori, pompieri, portari etc. În afara fondului de salarii, cheltuieli mari sunt cu apa, încălzirea, curentul electric. Ce vină are bietul artist dacă gigacaloria a fost majorată de trei ori față de anul trecut, la fel și kilowatul? De exemplu, numai în luna ianuarie încălzirea ne-a costat cincizeci și patru de milioane iar curentul electric vreo patruzeci de milioane! Iată, deci, cum s-au dus o sută de milioane! Nenorocirea este că nu am un regizor angajat, nu am un scenograf angajat și a trebuit să renunț și la Carmencita Brojboiu (angajată prin cumul de funcții), pe care o iubesc și o stimez foarte mult. E un mare artist al României la ora actuală, dar a trebuit să renunț și la ea, și asta e un lucru care mă doare efectiv!

• Si atunci ce a mai rămas?

• Din păcate, din proiectul pe care-l avansasem (cinci premiere la Dramatic și două la Păpuși), o să trebuiască, din pricinile menționate, să reduc mult.

• În aceste condiții de austeritate, cum se va sărbători aniversarea a cincizeci de ani de la întemeierea teatrului?

• Mă gândisem, inițial, la o sărbătoare a orasului, cu invitați de marcă, cu foști colaboratori, cu foști actori și regizori ai teatrului, care ar fi trebuit aduși de pretutindeni. Totul ar fi necesitat un efort financiar destul de mare, adică o treime din bugetul actual. De făcut, o să facem ceva, însă adaptat la noile condiții, deci mult mai modest. Din Teatrul Dramatic s-au desprins ulterior Teatrul de Estradă „Fantasio” și Teatrul Liric (Opera de azi). Vom contacta și Orchestra Simfonică și vom face o săptămână a teatrului constantean în care noi o să participăm cu două spectacole, o să joace și Opera și „Fantasio”, însă totul pe aceeași scenă, aici. Filarmonica va da și ea un concert. Vom invita pe cine vom putea, și o să ne sărbătorim în măsura în care vom găsi sponsori.

• În contextul austerității bugetare, în oraș umbră un zvon privind agentia teatrului. Care este statutul actual al agentiei teatrului și cum vedeți statutul viitor al acestei instituții, pentru a combate orice suspiciune și pentru a fi transparent?

• În acest moment, agentia teatrului funcționează cu un afișor și doi casieri, organizatori de spectacole, care aleargă, în toate părțile, să capaciteze potențialul public constantean să vină la teatru. Fac și ei ce pot. Spectatorul constantean, din păcate, sau din fericire pentru el, se împarte în două categorii: sunt spectatori care vin la teatru, din snobism, la spectacole de aiurea, indiferent dacă acestea sunt bune sau proaste, important este că vin de la București, de exemplu. Tot ce vine de la București e bun, tot ce e autohton nu e bun. Sunt însă care nu au venit de douăzeci-treizeci de ani la teatru, nici chiar la marile spectacole, premiate de nenumărate ori, cum au fost cele de la Festivalul Teatrului Antic (*Pentesilea*, *Revelion la baia de aburi*, *Unde-i revolverul?*, *Jocul vietii și al morții în desertul de cenușă*), jucate excepțional la Constanța. Mai există și alt gen de spectatori, aceia comozi, care trebuie stârniți, care după ce vin o dată, le place! Dar sunt și fideli teatrului, deja îi cunosc, și ei sunt aceia pentru care trebuie să rezistăm. În Consiliul de administrație ni s-a părut că ar fi mai eficient pentru agenție dacă am face un contract, în participațiune, cu cineva interesat să preia problema distribuției biletelor. Oamenii de la agenție s-au oferit să încerce, fără a pierde însă posturile din schemă, pentru că, dacă încercarea aceasta nu e bună, să se poată reveni la forma inițială. Ni s-a părut interesant că prin acest contract ei ar opri treizeci la sută iar noi am obține restul de șaptezeci la sută. Astfel, oamenii mei ar fi angajați și ar câștiga și bani, oricum mai mulți decât milionul și ceva pe care-l au acum. Între timp, am discutat și cu *Compress Advertising*, dar ei nu sunt interesați să facă organizare de spectacol, ci ar dori un mic spațiu în care să-și facă publicitate, și atunci am fi câștigat cu totii. Din aceste două idei se poate prefigura, pe viitor, una care să aducă mai multă lume în sală. Iar ce zvonuri umblă prin țară nu mă interesează câtuși de puțin, pentru că, îndeobște, teatrul e un loc public în care oamenii fac lucruri excepționale, și despre ei trebuie să se vorbească, pentru că altfel nu se poate!

• Ce proiecte de viitor aveți?

• Până la vară vom scoate *Crazy Cats*, spectacol nejuat de mai bine de patru-cinci ani, o comedie ce cred că ar avea în continuare public și pentru matineele școlare și *Soacra cu trei nurori*, o adaptare în versuri, foarte izbită, după Ion Creangă. Cam asta e ceea ce putem face. În speranța că vom găsi soluții (cum ar fi schimbarea obiectului de activitate), alături de spectacolul de teatru să pot presta servicii la terți (de exemplu în ateliere) sau dacă reușește experimentul cu agenția, să aduc spectacole din alte părți (în calitate de impresar de spectacole). Dacă vom reuși să strângem bani, cu toate că e costisitor, în toamnă aș dori să facem *O scrisoare pierdută* a lui Caragiale.

• Vă urmărește succes deplin!

VICTOR GAVRILĂ LOGHIN

O INSTITUȚIE DE NIVEL EUROPEAN

muzeul a devenit, în timp, un real exponent al istoriei artei românești interbelice, la a cărei matrice stilistică contribuia Dobrogea, ca loc inspirator, și nu numai, a avut un rol determinant.

Despre Muzeul de Artă Constanța, privit din perspectiva ultimilor zece ani, se poate vorbi acum ca despre o instituție superior reorganizată. Spațiile generos luminate, înnobilate de existența unui patrimoniu de excepție au cunoscut, în acești ani, schimbări importante care au condus treptat, odată cu fiecare nouă „articulație a întregului”, către o nouă configurare. Astfel, ceea ce se numea altădată „muzeul cel mai valoros al țării, privind valoarea și numărul operelor aparținând perioadei dintre cele două războaie mondiale” (excepcând Muzeul Național de Artă din București) este acum un muzeu de nivel european.

Schimbările au vizat, la început, unele elemente de arhitectură ale ansamblului: închiderea porticului prin care se acceda spre muzeu, devenit loc distinct al casei de bilete și al standului de publicații, expus în elegante vitrine; deschiderea, în holul următor, a unui cochet magazin de artă, în care vizitatorul, orice potențial colecționar poate cumpăra opere de pictură contemporană și de artă decorativă, vizând cele mai variate specii ale genului.

Accesul în sălile de expunere (despărțit altădată printr-o grilă metalică în armonie) este acum deschis, asigurând parcursul spre sala maestrilor: Aman, Grigorescu, Andreescu, Luchian... Aici, vizitatorul este copleșit de superba lumină a Dobrogei, pe care ei, pictorii, au cunoscut-o, au îndrăgit-o, și în care au lucrat unele dintre operele expuse. Acest aspect se datorează ingenioasei refaceri a acoperisului muzeului, printr-o rețea din metal și sticlă. În acest fel apare sus cerul albastru, luminos, brăzdat de traseele zborurilor de pescăruși, creând impresia de vecinătate a mării. Pentru cei veniți de oriunde, din țară sau din lume, această întâlnire este fascinantă.

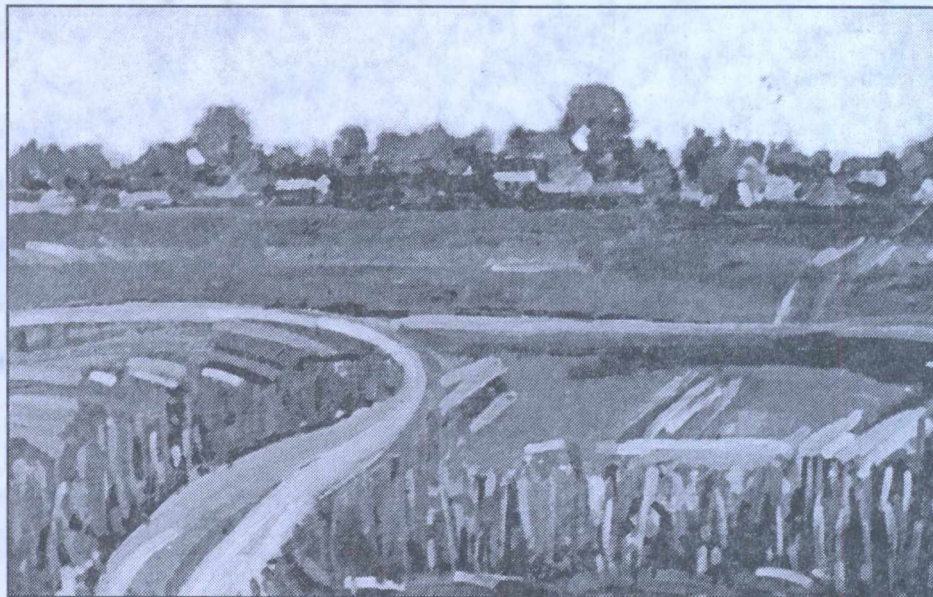
În stânga primei săli, o elegantă scară de marmură albă, strălucitoare, conduce spre etajele superioare, înlocuind-o pe cea veche, din mozaic obisnuit. Prima parte a ansamblului arhitectonic al muzeului, în plan pătrat, suprapus pe trei nivele, a fost concepută în anul 1978, ca sală de sport pentru școala nr. 12 (alăturată), într-o perioadă în care o dispoziție guvernamentală interzicea construcția de muzee. Dată în folosință în 1982, clădirea a susținut, parțial, expunerea valorosului patrimoniu. După ce Școala nr. 12 a primit un nou local (asa cum se prevăzuse), falsele uși dintre

minime), sală de expunere, și care prezintă noile achiziții, în principal portrete de secol XIX, plasate în rame originale, de epocă. Acum, această nouă sală face o legătură firească cu cea a marilor maestri, inundată de lumina la care ne-am referit. Odată aflat în exteriorul instituției, vizitatorul are prilejul să admire câteva opere de sculptură semnate de membri ai Filialei U.A.P. locale, așezate jur împrejurul muzeului, pe socluri joase sau direct pe sol. Executate în metal, marmură, travertin sau piatră de Dobrogea, ele au un caracter decorativ, înnobilând spațiul ambiental și asigurând un pas spre cunoașterea creației importantului nucleu de artiști constanteni. Totodată, ele relevă grija conducerii muzeului pentru asigurarea „întregului” instituției, al cărei enunț prealabil îl face prin exteriorul populat de lucrări.

Toate acestea sunt, evident, date parțiale, dar cele mai importante care se cer, nu numai spuse sau scrise, ci mai ales văzute.

Legătura muzeului cu instituțiile de învățământ și mass-media, organizarea, cu ritmicitate, a unor importante expoziții locale (din țară sau de peste hotare), concertele sau lansările de carte pe care le găzduiește, precum și multe alte manifestări culturale confirmă importanța acestui muzeu de nivel european.

FL.CRUCERU

• Alexandru Anghel — „Câmpuri și case la Cobadin” (1999)

SIMEZA

ATELIER 35

Redacția revistei *Tomis* a avut inițiativa de a ilustra acest număr cu o serie de lucrări aparținând câtorva studenți ai Facultății de Arte a Universității *Ovidius* (clasa prof. univ. Gheorghe Anghel, asistent univ. Daniela Turcanu), membri ai grupării *Atelier35* Constanța — grupare bine conturată în peisajul artistic local, mai ales grație expozițiilor organizate anual, de la (re)constituire (1998), dar și prin manifestările individuale ale tinerilor pe care îi coagulează. Trebuie precizat, din capul locului, că selecția operată nu se dorește în nici un caz o ierarhie valorică, ea reflectând o opțiune (subiectivă) a redacției, dar și unele aspecte (obiective) extraestetice (arhiva fotografică relativ restrânsă, prezumția de calitate a imaginilor în urma procesului tipografic etc.). Apelăm, în continuare, pentru prezentarea succintă a lucrărilor, la criteriul ordinii în care sunt reproduse în paginile revistei.

• Gabriel Chituc — *Pestele*: compoziție figurativă ce trădează certe disponibilități pentru compunerea ludic-abstractă a imaginii, cu personaje fantastice, hibride (combinație a regnurilor uman / animal), într-o dominantă cromatică rece • Adina Cioran — *Dialog*: la limita figurativ / abstract, dacă nu un dialog al unor potențiale personaje sugerate, oricum un dialog fertil de linii în forță și pete de culoare, circumscrise sensurilor circulare dinamice • Ramona Barbier — *Compoziție*: abstract-geometrică, cu un evident aspect decorativ datorită tentelor plate, închise în contur negru, amintind de tehnica vitraliului • Anca Bârsan — *Vegetal*: lucrare în tehnică mixtă, cu un pronunțat caracter grafic și intervenții de culoare, ce creează, prin contrast, centre de interes; pornește de la structuri vegetale, dezvoltând ritmuri dinamice (linii sinuoase) într-o viziune lirică • Mihaela Pazargic — *Compoziție*: contur grafic, delimitând suprafețe plate (pauze) și vibrante (active) prin „scrijelituri”, cu sugestii figurative (pești în tigele) • Petre Bădălan — *Visul*: tratare expresionistă (dinamizarea compoziției prin energia tusei), explorând o lume onirică, dar inscripție prezente (*Blue Ocean, Dream on*) trimit vizual, în ciuda semanticii, la realitatea protestului stradal de tip „graffiti”; albastrul inundă lucrarea, contrastând cu accente grafice calde și griuri colorate • Mariena Radovici — *Interior*: compoziție ce pune în discuție relația spațiu interior / spațiu exterior (vizibil prin fereastră și pretext pentru exaltări cromatice), echilibrată de prezenta fermă a orizontalelor și verticalelor, cu elemente pitorești (pisica de pe pervaz), dar fără a cădea într-o anecdotică ieftină • Cristina Moga — *Portret*: monocromie caldă, trimitând la „grisaille”-ul din procedeul flamand, desen de linie, punctarea centrului de interes pe figură, prin gradarea nuanțată a contrastelor valorice • Alexandru Angheliu — *Câmpuri și case*: studiu de peisaj, în „plein-air”, cu prilejul unei tabere de creație organizate de Daniela Turcanu în 1999, la Cobadin; vedere panoramică (dominantă orizontală), tușă viguroasă, esalonare a planurilor, în special cu ajutorul perspectivei cromatice • Adrian Serbănescu, Liviu Epuras — *Natură statică*: obiecte din ambianța atelierului (samovar, rășnită, vase, elemente vegetale și marine) într-o viziune impresionistă, cu încercări de redare a materialităților și alternanțe pastă fluidă / împăstări, într-un registru mai sobru la Epuras • Laurențiu Midvichi — *Compoziție*: fantastic-suprerealist, reprezentând o confruntare de animale bizare, „à la Căltia”, ce par să se nască dintr-o masă amorfă de structuri minerale, cu însemne „heraldice”, pe un fundal decorativ de un roșu bine temperat • Mariena Cojocaru — *Pisica*: ghemuită pe un volum aplatizat, incert, alături de un pahar conturat cu roșu-orange și supradimensionat, ce denotă o anumită tendință spre monumentalitate; de altfel, și rafinatele acorduri cromatice trimit la tehnica frescei. Desigur, aceste observații nu pot fi generalizate, după cum nici lucrările luate în atenție nu au caracter reprezentativ pentru *fenomenul Atelier 35* și chiar pentru creația fiecărui autor, ele fiind doar o verigă, la un moment dat, din lungul lant al devenirii artistice. În schimb, manifestarea plenară a grupării, prin expozițiile găzduite până acum de Muzeul de Artă, poate fi considerată simptomatică pentru pulsul ultimelor tendințe din plastica celor mai tinere generații.

prof. EDUARD ANDREI

Deschisă modelelor cultural-estetice ale epocii, literatura interbelică își construiește o geometrie asimetrică. Efervescentă, în căutarea propriei identități, fără grante culturale artificial impuse, literatura interbelică își adevărează poeticile vremii la propriile tipare. Heterogenitatea nu este în această epocă a căutării un handicap, ci dimpotrivă, semnul întemeierii. Neomogenitatea circumscrie un spațiu al receptării creative și poate fi specifică rasei, în sensul lovinescian al cuvântului, ca element de identificare, de rostuire într-un spațiu neunitar. Asa cum se configurează, prin raportarea sa la diferite modele cultural-estetice, literatura interbelică se prezintă ca o hologramă a lumilor posibile, o sinteză ordonatoare, fecundă, în care diversitatea codurilor estetice pregătește transsubstanțierea alchimică a unei literaturi, care, în viziunea nihilistilor de la *Criterion*, ar fi trebuit să domine Balcanii, să se deschidă Occidentului, dar să-l influențeze, pregătind, pe cât posibil, paradigme estetice viitoare. Modelele cultural-estetice pe care literatura română și le adevărează — occidental, mitteleuropean, balcanic, oriental — devin identitare într-un spațiu fără grante culturale.

Modelul occidental, prin canonul balzacian și prin cel proustian, este receptat atât de scriitorii pregătiți să-și depășească specificitatea (Camil Petrescu, Anton Holban, Mihail Sebastian, Hortensia Papadat Bengescu), cât și de scriitorii care practică încă un discurs cvasi-traditionalist, precum Liviu Rebreanu sau G. Călinescu.

Interesul romanului pentru document, pentru faptul mărunț, *pris sur le vif*, experimentat înaintea lui Proust de Stendhal în *Souvenirs d'égotisme*, modifică în discursul românesc raportul ficțiune / factualitate, în defavoarea ficțiunii. Romanul își pierde certitudinile câștigate prin discursul realist, intră în era îndoielii, a impreciziei. Percepția senzorială a lumii, experiența timpului și a spațiului, romanul unei vocații, evoluează tematic și în romanul interbelic. Camil Petrescu dezaproabă metoda carteziană, caracterele, cauzalitatea mecanică a personajelor, veridicitatea romanului clasic. Atitudinea gnoseologică de fond a epocii, cunoașterea intuitivă, de tip bergsonian, este integrată în structura canonică a noului val de romancieri în căutarea autenticității. Instinctul, inconștientul, unicitatea fenomenului vital, grila subiectivă de interpretare, viziunea inconstantă, halucinantă a lumii, sciziunea trăirii, *aisthesis*-ul ca formă de adevăreare la realitate s.a. sunt preluate de romanul românesc prin canonul proustian. Modelul occidental funcționează însă, în romanul lui Camil Petrescu, catalitic: este asimilat, depășit, pregătindu-se momentul epic următor în evoluția romanului de analiză. Camil Petrescu nu asimilează pasiv, așa cum îl acuzase Eugen Ionescu, canonul proustian. Ruptura față de Proust și implicit originalitatea sa, este marcată de teoria substantialismului. Scriitorul renunță la poetica risipirii pentru o poetică a quiddităților, a momentelor apogetice, prea puțin discutate de critica literară... Reducția fenomenologică operează asupra raportului eu / lume. Durata pură substantializează realitatea, Stefan Gheorghidui, Ladima, Doamna T. sunt coplesiti de infinitatea concretului; momentele apogetice, care se oferă maximal cunoașterii, sunt selectate de memoria voluntară, iar substantializarea acestora, în procesul analizei, converge spre o poetică a quiddității. Accesul la cunoașterea reală se realizează prin integrarea fiecărui moment de substantialitate în totalitatea concretului. Metoda experienței apogetice presupune existența istoriei în întregime sau, cu îndoielele, rătăcirile, contradicțiile și plenitudinile sale. Camil Petrescu este experimentatorul concretului. *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* fixează două momente de concret existential, perfect structurate, care transformă realitatea fluidă într-un prezent sui-generis, dramatic. Nu individul uman rămâne în final în centrul cunoașterii, ci quidditatea realității, prin vederea noisică. Individualitatea se sustrage, rămâne doar constința martor. Asadar nu doar romanul se deteutralizează, ci și cunoașterea, care își asumă ca obiect concretul.

Jurnalul de front din același roman este și mai îndepărtat de canonul proustian; atât prin aspectul său de cronică autobiografică, prin temă, cât și prin același degust față de falsele eroisme, este mai aproape de Céline.

Monografia geloziei este mai puțin originală și deci foarte receptivă față de canonul proustian. Personajele sunt incapabile să-și polarizeze trăirile, angajează gesturi rusești, suferințe zgomotoase, frustrări exhibate. Momentele favorabile ale pasiunii sunt trăite catolic — un echilibru, un raport metafizic între euri. Voluptatea suscită emoții spirituale. Erosul se proiectează în încrețit, nu în creatură; iubirea ca act al spiritului nu se confundă cu obiectul său niciodată. Pasiunea este trăită platonician, ca moarte în sine pentru sine și renaștere în celălalt, care este tot el. Momentele de început ale pasiunii, întotdeauna favorabile, descriu fuziunea dintre euri, în timp ce momentele ulterioare generează deja tensiuni disforice.

LITERATURA INTERBELICĂ — HOLOGRAMĂ

A LUMILOR POSIBILE

Personajele (Stefan Gheorghidui, Doamna T., Ladima, Fred Vasilescu s.a.) se află în raport de disjuncție cu lumea: sfidează, deconspiră simulacreele, stereotipurile pasiunii, iau seama de manifestările gregare ale iubitei / iubitului, sunt obsedate de rivalitate, își doresc să fie stăpâni absoluți ai obiectului pasiunii lor. Malignitatea geloziei este întreținută pervers, de chiar substanța pasiunii. Proustian, personajul nu reține repetițiile rutinante ale trupului, ci doar devenirile spiritului. Cu toate aceste obediente consemnări ale canonului proustian, Camil Petrescu iese din paradigmă. Poetica romanului este secundată, susținută de viziunile sistemului filozofic despre infinitatea concretului.

Anton Holban, scriitor care depășește modernismul epocii anticipând postmodernismul, teoretizează și își apropie două canoane occidentale, două coduri literare de adevăreare a realității: Racine și Proust. Clasicul îi face scriitorului român lectia rigorii, a armoniei construcției, Proust îl ia ucenic în scriitura autenticității — barocă, inconstantă, muzicală. Actul scrierii este o formă de autoflagelare. Naratorul este un transcriptor, dezvoltă în romanele sale secrete personale, face însă multe concesii convențiilor literaturii. Romanul unei vocații își construiește trama pe transformarea estetică a experienței trăite. Anton Holban preferă o poetică a impreciziei, nihilismul epistemologic postmodern, finalul deschis: „Acel ultim rând trebuie să fie ușor confuz, să lase impresia că acțiunea continuă și mai departe, să obsedeze și după lectura cărții”; încearcă să convingă că nu există adevăr obiectiv, realitate sigură, ci doar conjecturi, schite. Personajul holbanian anticipează paradigma postmodernă decodând realitatea prin literatură: „Poate că dacă n-ai fi citit *Albertine*, ai fi suportat mai ușor dispariția Irinei”. Anton Holban este un postmodern *avant la lettre*. Eticheta semantică a personajului se înscrie în grila proustiană prin cumulare a unor tematicări precum: sofisticat, irascibil, egoist, susceptibil; o personalitate multiplă, nelogică, așa cum se definea în *Pseudojurnal*. Sandu își notează cu voluptăți perverse propriile frustrări, dizarmonii, disonanțe: „Sunt un temperament oribil, și numai tristetea mă leagă de oameni, de lucruri.” Își exhibă complexele, inteligenta loanei îl frustrează, poziția socială a Daniei îl irită: „Nu pot admite ca ea să fie fată de împărat îndrăgostită de un om de rând.” Măsoară temperatura pasiunii sale prin unitățile culturii: Racine, Wagner, Proust. Cultura singularizează orgoliul pasiunea, devine un limbaj criptic al trăirilor.

Romanele sugerează înregistrarea cotidiană a evenimentului trăit, discursul imită scriitura diaristă, sintaxa se călăuzează pe curgerea clesidrei. Confesiunea are valoare terapeutică, însă, paradoxal, canapeaua psihoterapeutului întreține suferința.

Structura de adâncime a romanului desfășoară, neașteptat, un scenariu coerent, construit după legile ficțiunii, o poetică dinamică. Contradicția creată dintre cele două poetici, statică și dinamică, proustiană și balzaciană, este proprie perioadei interbelice; aspectul hibrid semnifică efortul căutării de sine a unei literaturi care își adaptează poeticile vremii (lor) la tiparele proprii.

Intuitiv proustiană, fără să fi cunoscut opera romancierului francez, Hortensia Papadat Bengescu își definea stilul ca: armonie cât mai reglementată a jazzului meu frenetic de simțiri: scriitura analitică, lucidă, autoscopică, epicul fluid, fără intrigă, susținut de mecanismul modern al discontinuității; „mixtură” de ficțiune și factual, romanul deconspiră o viață dublă în care biograficul controlează ficțiunea, îi impune obsesiile, rătăcirile, interogațiile. Chiar când epicul se obiectivează, tehnicile de subiectivizare a discursului epic controlează nevoia de a se confesa a femeii, mereu, în fața oglinzii ca text. Intuitia primară

a scriitoarei este jocul secund al interiorizării realității obiective, printr-un discurs subiectivizant și refrangibil. Personajele, *porte-parole*, aduc la suprafața textului, prin discursul liber transpus, vocea mărturisitoare a scriitoarei, care impune în literatura interbelică un roman polifonic, în care fiecare voce își asumă masca unui narator degizat. Chiar scria la persoana a treia, naratiunea mizează pe un *récit spéculaire*: „M-am oferit ca obiect de experiență. Am privit cât mai bine și am suferit cât mai mult”. Începând cu romanul *Concert din muzică de Bach*, scriitoarea face exercitiul discursului bivocal, raportat la doi locutori, la două intenții diferite, prin care lectorul are acces la diversitatea socio-lingvistică a personajului: „Sia, în schimb, se gândi că o să vie ea și ziua când n-o să mai sune unii și alții, când n-o să mai ceară la orice lucru voie cucoanei Lina.” Textul se construiește, ca în concertele lui Bach, pe opoziția dintre *solo* și *tutti*, între vocea auctorială și vocile actoriale. Concertul semnifică metonimic funcția cathartică a creației artistice: anulează violența subterană a relațiilor dintre personaje, permite clanului accederea la un timp contaminat de muzica lui Bach. Întemeierea castei originează într-un act sacrificial, violent. Sia este victima ispășitoare. Bastardă, obsesia de adâncime, varianta impură a textului, este anulată. Varianta purificată a textului, Elena, copilul dorit, femeia iubită, rămâne în centru. Romanul se construiește pe o coborâre sacrificială în text: „Autobiografia mea literară cu cea personală se confundă inextricabil. Unitate și dublare cu fiecare moment de viață imită răscălnă existența artistică, totuși, nimeni nu și-a izolat mai absolut eul artistic de experiența cursivă.”

Experiența narativă avusese loc; scriitoarea nu o cunoștea; prin intuiție însă, Hortensia Papadat-Bengescu se racordase european la morfologia scriiturii proustiene, adăugându-i semnătura unui spațiu multicultural.

Heterogenitatea rămâne semnul complexității unei zone cu o altă memorie istorică decât cea occidentală. Efervescența în aceeași epocă a mai multor modele culturale estetice, foarte diferite — occidental, balcanic, mitteleuropean, oriental — este semnul sincronizării unei literaturi cu specific multicultural.

Introdus în discursul occidental de Milan Kundera și V. Havel, conceptul *mitteleuropa* devine operant în analiza literaturii interbelice dacă este considerat identitar pentru tradiția cultural europeană, care include și tradiția dunăreană. Considerat, pe rând, ca margine occidentală a Europei de Est și margine orientală a Europei de Vest, acest spațiu se termină, cum observa Maria Todorova, acolo unde vor politicienii să se termine.

Eugen Ionescu recunoaște acest univers mental al Europei de Centru, ca model identitar al scrisului său: „Scrisul meu aparține, intelectual, Franței, dar și, cultural, acestui spațiu mental al mijlocului”. Elementele identitare ale acestui spațiu sunt, în opinia lui Virgil Nemoianu, multitudinea etnică, echilibrul ideilor despre etatism, pluralismul, ethosul instruirii întreținut de religia ortodox-creștină în defavoarea ethosului protestant al muncii, emblematic pentru catolicismul protestant. În literatura Ardealului (Slavici, Rebreanu, Cosbuc, Goga...) instrucția este virtutea în absolut și instrument de egalizare în sfera socială.

În perioada interbelică, devine activ un istoricism metafizic prin N. Densusianu, V. Pârvan, Nae Ionescu, Mircea Eliade, rediscutându-se, recrudescent, rolul mesianic al poporului român. În anii 1930, grupul *Criterion* impune prin elita sa rebelă — Nae Ionescu, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica — un spirit de negare și discreditare a balcanismului, învinuit pentru exilul culturii, pentru ratarea destinului istoric și pentru deriva balcanică a democrației, dar și de negare a spiritului occidental, decadent. Cultura română, crucificată din pricina unei limbi fără circulație, este considerată superioară Balcanilor. Mircea Eliade demonstrează că scindarea Europei începe cu ofensiva musulmană și este asadar arbitrară și nespecifică spațiului cultural românesc. Geografic, Europa se termină acolo unde începe stepa, care impune scara de valori a unor popoare nomade deconsiderate de o cultură care supralicitează conștiința națională. Mai mult, folcloristul și istoricul religiilor, Mircea Eliade demonstrează că Răsăritul Europei are un rol major în constituirea folclorului european. Occidentul trebuie să-și asimileze cultura Estului pentru a nu se provincializa.

Spiritul nihilist, aroganta superbă cu care este desființat modelul euro-rusesc, este un alt aspect identitar al epocii, într-o cultură vie, care se caută.

În mozaicul spiritual al Imperiului, în Centrul Europei, apar sisteme de gândire care vor influența substanțial

• Adrian Serbănescu — „Natură statică”

veacului douăzeci: psihanaliza freudiană, structuralismul praghez, literatura lui Musil, Rilke, Kafka. Un romancier care poate fi decodat prin modelul cultural estetic mitteleuropean, din ce în ce mai în atenția criticii, este Liviu Rebreanu. Apostolul Bologa, personajul romanului *Pădurea Spânzuraților* este victima experimentului utopic al Imperiului; el este nevoit să aleagă între centralismul utopic și identitatea etnică. Dihotomia bine-rău, nevoia de a despărți mereu apele de uscat este moștenită și redobândită de memoria colectivă a spațiului... sud-est european. Libertatea, spațiul concentrațional, refuzul proiectelor totalitare, despotice, multiculturalismul, sunt centre de generare ale epicii și structurează tematic romanul. Literatura lui Liviu Rebreanu este contradictorie, greu de înscris într-un singur model; regăsim în romanele sale două tipuri de discurs: unul traditionalist, altul modernist, rural și urban, poli care funcționează fecund în epocă. Spre exemplu, romanul *Ion* este, prin temă, rural, traditionalist; în opoziție, nivelul descriptiv, narativ este tributator canoanelor estetice moderniste. Nu există, poate, în toată literatura română interbelică (nici la G. Călinescu, urban prin tematică) un discurs descriptiv mai complex, mai modern. Naratorul instituie un autocratism al detaliului semnificativ extrem de funcțional și de subtil inserat în naratiune. Descrierea reprezentativă accentuează funcția sa semiozică, proiectează diegeza. Tehnica este cea a descrierii simbolice, din romanele lui Faulkner. În incipitul romanului, predicatia rezumă istoria personajului principal, schema narativă, evoluția evenimentelor: se desprinde, trece, spintecă, aleargă, se pierde. Sepune în abis arivismul, încercarea dramatică și eșuată a personajului de a-și depăși condiția socială. Descrierea simbolică punctează în text criza unui topos al centrului amenințat agresiv de vointa unui erou ce se revoltă împotriva codurilor ancestrale: intrarea în spațiul narativ este marcată de simbolul unei cruci strâmbe, pe care atârna un Hristos spălăcit.

Descrierea graduală, funcțională, scoate în scenă personajele principale, marchează planurile epice; prin secțiune transpozițională sunt descrise casele satului, ierarhizarea socială foarte strictă, este fixată intriga. Descrierea intensifică diegeza, spune povestirea de nepovestit, provoacă *streap-tease*-ul scriptural. Putem discuta despre ceea ce J. Ricardou numește „dominanta modernă a textului asupra sensului”. Punctul maxim în literatura română al acestui procedeu va fi marcat de literatura generației '80.

În același tipar al modelului estetic și cultural mitteleuropean se înscrie și romanul lui Max Blecher — scriitor experimentalist, recunoscut ca model de către optzeciști, mitteleuropean prin refuzul realității și refugiul într-un delir lucid controlat prin tehnica suprarealistă, paranoia critică. Daniel Beauvois identifică tema în literatura lui Bruno Schulz și Kafka — interesat de relația text-lume, text-lumi posibile, experimentând irealitatea lumii fenomenale, lumea visului treaz, delirul analizat critic, lumea viscerelor, materia vie, lumea propriului sânge, lumea textului care încriptează metamorfoza unui trup în descompunere, Max Blecher este un scriitor postmodern.

Naratorul personaj din *Vizuina luminată* sau *Întâmplări în irealitatea imediată*, nu este interesat de autenticitatea proustiană, de voci narative, pluriperspectivism, ci de relația directă dintre text și trup, anticipând textistența lui Mircea Cărtărescu din *Visul*. Rătăcirea dedalică în propriul sânge, transformă scrierea într-un act viu, în hemografie, (să ne amintim definiția actului poetice pe care o dădea Nichita Stănescu). Angoasa scindării, criza ontică își găsesc leacul sau otrava, în textul provocat de reverie, delir, de paranoia critică. Rătăcirile dedalice în spațiile cavernale, semnificând, oximoronic, la nivelul simbolic arhetipal, spațiul agonal și nașterea, mormântul și leagănul, camera nupțială și cripta, refac, ritualic, simbolic, eul ideal, cel nescindat prin oglindirea în marele text al lumii.

Situația limită, suferința fizică, moartea iminentă, determină saltul în ordinea existenței; personajul lui Blecher trăiește dincolo de stereotipii, refuză simularea actului existențial. Asumarea suferinței este proba libertății autentice. Prin halucinația voluntar provocată, personajul identifică irealitatea lumii fenomenale; visul treaz este vehicul de comunicare cu lumea subconștientului: este, cred, același lucru a trăi sau a visa o întâmplare și viața reală, cea de toate zilele, este tot atât de halucinantă și stranie ca și aceea a somnului. Dacă s-a vrea de exemplu să definească în mod precis în ce lume scriu aceste rânduri mi-ar fi imposibil.

Personajul își pune între paranteze memoria, imaginația, dorințele. Întrebarea reiterează „Cine sunt eu?” îl revelează ca pe o constantă în mijlocul aparentelor, ca pe un non-obiect care cuprinde toate obiectele din afară; este nimic și în același timp totul. Centrat în sine, trăiește halucinant, înăuntrul său, refuzând irealitatea imediată. Jurnalul lui Max Blecher este documentul propriu dispariției; angoasa excită partea feminină a ființei, neliniștea, *anima* loc al dialogului cu moartea.

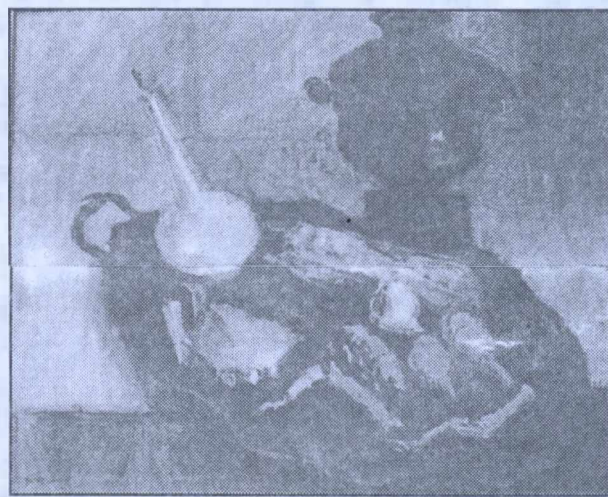
Emblematici pentru Europa Centrală, Tristan Tzara, Urmuz, Eugen Ionescu își subsumează tradiția experimentând avangarda; se impun prin straniețea textelor literare, propun un spațiu estetic al sfidării tabuurilor. Impun Occidentului un alt mod de a gândi și de a experimenta literatura. În aceeași perioadă, expresionismul, mai târziu sistemul filozofic al lui

Blaga, grupul poetic de la *Gândirea* reactualizează o sensibilitate post-romantică, sondează structurile psihologiei abisale, supralicitează caracterul etnic al ortodoxiei. În acest spațiu al contrastelor este încă activ modelul romantic de tip Biedermeier, nostalgic, paseist, retrograd. Sămănătorismul, Poporanismul își revendică imaginile cumpătării, impun romanul istoric prin Mihail Sadoveanu; este reafirmată conștiința națională, mitizarea istoriei, se identifică dimensiunea mistică, ocultă a istoriei, reapare nostalgia Timpului mitic. Universul închis, târgul, fixat atemporal, ostil civilizației este motiv epic în literatura lui Sadoveanu, Mihail Sebastian. Tot acest aparent puzzle este identitar, pentru literatura din centrul Europei, în care, partial, se integrează și literatura română interbelică prin numele sale de primă mărime.

În spațiul literaturii române interbelice, granița dintre cultura slav-ortodoxă și cea occidentală nu este marcată negativ, resentimentar, nu se înregistrează conflicte majore, ci convietuirii creative. Pentru Mircea Eliade cele două culturi sunt complementare. Balcanii devin o metaforă a punții între Europa și Asia, un pod salvator al culturii occidentale, un spațiu ales, încercat de zei.

Balcanismul este pentru o mare parte a literaturii române, un model estetic și o metodă de creație. Spiritul oriental balcanic decadent, filonul tragic, sentimentul estetic asumat ca emoție religioasă, atitudinea eroică, dominația moralismului, excesiva erotizare, resurecția mitului se regăsesc în literatura lui Mihail Sadoveanu, Ion Barbu, Mateiu Caragiale și mai târziu, la Eugen Barbu, Stefan Bănulescu, Fănuș Neagu, D.R. Popescu.

În *Craii de Curtea-Veche*, balcanismul este recuperat prin carnavalescul deschis unui cronotop liturgic. Această *Festa stultorum*, carnavaul, ispășeste preaplinul trăirii erotice pregătind asceza unui timp al patimilor. Mască a tragicului, reface în visul crailor puterea fantază în real, permite glisarea

• Liviu Epuras — „Natură statică”

între grotesc și sublim, între transcendent și profan, poli care își asumă contradicțiile.

Proza lui Vasile Voiculescu are ca reper identitar modelul cultural totemic, dogmatic, ritualic, definibil prin câteva constante: mitul reintegrării, moartea ca început al eternității, anulând dimensiunea tragică a existenței, recuperarea mitului ca adevăr crucificat într-o fabulă, întoarcerea la învățătura dintăi a solomonarilor, protocrația unului. Discursul alegoric este unul feminin, oriental, în care misterul este revelat prin arhetipurile feminității — Lostrita, Margarita, căprioara din vis, Sakuntala; simbolurile masculine schitează modelul lui Vira, eroul emblematic al aceluiași spațiu — Pescarul Amin, Ultimul Berevoi, Aliman etc. Povestirile se structurează pe sensul inductor al mitului: refacerea marelui timp prin aventura paradisiacă a eroului.

Estetismul european și exotismul oriental interferează în aceeași perioadă, în literatura lui Mircea Eliade: poetica jurnalului, estetica autenticității, romanul indirect, experiența estetică asumată mistic, funcția cosmologică a erosului, spiritualizarea intrigii, naratiunea ca formă camuflată a mitului, reamintirea ca formă de cunoaștere revelată, co-există în romanul indirect. În *Santier*, prin scriitura diaristică, naratorul-personaj rămâne în scenă; pentru prima dată în literatura română, istoria relatată este adevărată, ea poate fi validată factual prin raportarea la Memoriile, Jurnalul, lectorul nu mai joacă în fața textului atitudinea de falsă credulitate, pentru că lumea la care are acces nu este una de hârtie, ci una autentică. Asistăm cu *Santier* și *Maitreya* la transformarea unui tip de text în alt tip de text: transformarea jurnalului în roman indirect. Informația continuă în jurnal rămâne neschimbată în roman, cu excepția modificărilor determinate de tehnica re-play-ului. Se schimbă și tipul de discurs; desi se păstrează fragmentaritatea scriiturii diariste, sunt actualizate schemele retoricii romanesti; mai multe nuclee epice, scheme actantiale, spații narative diferite, tendința permanentă de discreditare a vocii actoriale din jurnal. Textul literar

lector.univ.

LĂCRĂMIOARA BERECHET

continuare în pag. 14

Ecuatia, ca fapt de viață

Ar fi absurd să contestăm faptul că gradul înalt de organizare al societății umane se datorează, în bună măsură, specializării indivizilor, lucru benefic din mai multe puncte de vedere: suntem — sau ar trebui să fim! — mai puțin plicticoși, îndeplinim, fiecare, funcții trebuitoare celorlalți și, ca urmare, acceptăm reguli de conduită care ne ușurează contactul social și schimbul de „servicii”.

Sondând mai adânc în suflul — activitate pentru care, între noi fie vorba, avem tot mai puțin timp — descoperim că, indiferent de specializare și de nivelul de instrucție, avem mai multe concepții comune despre viață decât suntem pregătiți să acceptăm. Uneori, ne bănuim între noi de egalitarism, alții s-a întâmplat ca egalitarismul să ne fie impus ca o regulă de conduită, de care nici acum nu ne putem dezbrăsa.

Delaintotdeauna raportarea divină prin rugăciune, numai limbajul de „operare” ne desparte, năzuințele rămân legate de un ideal pre-format sau augmentat de propria conștiință. Poate că diferențele de limbaj se mai constituie într-un impediment, când și când; acest lucru, însă, nu este valabil pentru limbajul matematic.

As păcătuim dacă nu as recunoaște că am fost inspirată și de o anumită percepție a matematicianului de către societate. Adevărat, „acuzat” de ariditate în suflul și limbaj, pomegrit ca un răufăcător de romantici, ridiculizat de visători și ironizat de plasticieni, matematicianul a găsit, rar, timpul și ocazia de a se „răzbuna”, așa cum a făcut-o Ion Barbu.

As încerca, de asemenea, să demonstrez că matematica nu numai că nu împiedică manifestările creatoare, ci dimpotrivă, ne oferă cheia prin care putem „digeră”, intelectual, mediul înconjurător până la componentele sale de bază, numai pentru a ne permite apoi o infinitate de combinații, variante și plasmui, mai mult sau mai puțin logice, după canoanele clasice. Astfel, prin matematică, nu suferim de miopie a spiritului, ci de o clarviziune puțin disecantă, al cărei caracter abstract se manifestă numai în limbaj, nu însă și în simțire!

O privire realistă asupra lumii înconjurătoare ne arată că ea se compune din materie vie și ne-vie, din specii animale pe care, uneori, nu le înțelegem și nu le protejăm destul, din tipologii umane diverse, din sărăcie, din bogăție, din războaie, din muncă, din politică (evident, luând-o în considerare pe cea adevărată și nu manifestările patetice de arivism exhibate în public cu care, mai nou, ne-am obișnuit!), din frumuseți ale naturii, din mistere cosmice pe care nu le-am elucidat încă, din frumos, din urât, din minunat, exemplar sau deplorabil, din experiență și devenirea noastră umană, în perpetuă schimbare.

Notiunea însăși de schimbare, răs-folosită de-acum, ar putea fi puncta de legătură între abstractul de care suntem învinuiți și ancorarea în concret.

Nu trebuie să fim matematician să realizezi că toate aceste componente ale universului, așa cum îl cunoaștem noi, sunt interdependente și dependente, la rândul lor, de o multitudine de variabile, al căror caracter imprevizibil și greu sau imposibil de cuantificat, ne poate face viața mai variată, mai frumoasă sau dimpotrivă, mai grea.

Matematicienii (a căror chemare lăuntrică pentru ordine, precizie, algoritmi sau generalizare a fost frecvent criticată) au fost însă primii care au înțeles că, în miezul tuturor lucrurilor cu care avem de-a face, în toate acțiunile noastre și în lucrurile pe care le construim sau le folosim, există trăsături sau caracteristici care se pot exprima matematic, modelabile sau cuantificabile, și pe baza cărora se pot construi ECUATII. Rezolvarea acestora — cât mai rapid și corect — a fost și se dovedește profitabilă pentru întreaga omenire, chiar dacă mulți nu numai că nu sunt constienți de acest lucru, dar îl și bagatelizează.

Iată, deja, unul dintre motivele pentru care am considerat necesar acest demers oarecum laic, în sprijinul ecuației de orice tip și grad, în ideea că ea reprezintă o entitate matematică deloc abstractă, ci puternic ancorată în realitatea înconjurătoare — fie ea cât de anodină. De bună seamă, reevaluarea unei metode de rezolvare, inițiată de aproape două milenii și continuu perfecționată, dimpreună cu algoritmurile ei esențiale, se poate constitui într-un subiect interesant pentru profesori, studenți și elevi, dar nu aceasta este intenția mea, ci aceea de a arăta tuturor că ecuațiile sunt desprinse din viață și se reîntorc acolo prin aplicații.

Într-adevăr, putine sunt domeniile științifice și practice — excluzând matematica însăși — care ne permit abordarea unei teme, prin punerea unor elemente în ecuație. Așa de mult s-a dezvoltat această tendință și abordare, încât „punerea în ecuație” a devenit un adevărat „modus operandi”, care este aplicabil și în analiza unor lucrări muzicale (să ne amintim de structura ordonată a coralelor lui Bach), ba chiar pomenit în literatura polistită (vezi Agatha Christie), sub forma „punerii în ecuație a elementelor unei crime”.

Să ne mai îndoim atunci de necesitatea și utilitatea definitorie a rezolvării prin ecuații a problemelor, nu

numai din geometrie, algebră, trigonometrie, dar și din fizică (celebrele ecuații prin care Einstein și-a definit teoria asupra relativității sau cele în care sunt definite măriri și proprietăți fizice precum kilogramul de roșii scumpe la care aspirăm zilnic; calculul caracteristicilor sistemelor optice, cu aplicații concrete, de la telescopul Hubble până la ochelarii pe care îi purtăm pe nas, calcularea octanilor la benzină, uneori de proastă calitate, pe care o cumpărăm la preturi tot mai mari etc.).

Științele politice sunt, poate, principalii „consumatori direcți” de ecuații (dacă putem spune astfel), ingineria de orice fel fiind de neconceput în afara înzestrării cu un aparat matematic, care să permită operarea facilă cu ecuații.

Orice astronom, întrebat dacă și-ar putea continua studiile și măsurătorile fără a rezolva ecuațiile impuse de acestea, ar zămbi înțelegător și ar telefona la urgente psihiatrice, cu recomandarea de a ne adresa întrebarea acolo; și, fiindcă veni vorba, am greși imens dacă ne-am imagina că medicina nu are nevoie să rezolve ecuații. Este suficient să ne gândim numai la variabilitatea și secvențialitatea proceselor biochimice cuantificabile, la calculul rezultatelor unor teste funcționale sau metabolice, la estimarea rezistenței biomecanice a scheletului sau chiar la banalele rețete pentru cura de slăbire (relativ ineficiente, fie vorba-ntr-oi!) și vom vedea că, și aici, avem de rezolvat ecuații.

Fără ne extazia în fața teoriei variabilelor lui Descartes, am putea friza umorul „mecanicist”, afirmând că viața noastră constă, de fapt, în permanenta rezolvare a unor probleme, pe care, cu puțină îngăduință, le putem exprima și matematic, nu numai prin comentarii, lamentări sau talk-show-uri. Și, ca să nu comitem imprudența de a ne erija în primi apărători ai redutei, vom readuce în atenție câțiva „eroi” din glorioasa devenire a ecuației, ca fapt de viață.

Se știe, deja, că preocupările pentru rezolvarea ecuațiilor datează încă din antichitate. După încercările și clarificările aduse de Diofant și, ulterior, de Brahmagupta, Omar Khayyam încearcă, la începutul mileniului trecut, o rezolvare a ecuațiilor de grad superior, folosind radicalii, rezultatele sale fiind conservate, ca atare, secole, în timp ce creștinii „civilizați” erau ocupați cu distrugerea semintei sale. Și nu vedem cine ar putea să-l acuze pe creatorul de artă Omar Khayyam de abstractizare excesivă în versurile sale. Influxul novator în arte și științe, adus de Renastere, a asigurat și evoluția algebrei. În 1515, del Ferro enunța o regulă generală de rezolvare — prin radicali — a ecuației de gradul III. Prin tradiție, dar și concurență academică, metoda lui del Ferro a fost preluată și dezvoltată de Tartaglia, Cardano și, mai apoi, de Ferrari care, în 1545, rezolva, pentru prima dată, o ecuație de gradul IV.

Încercările ulterioare s-au axat pe tentativa de a rezolva și ecuații de grad superior acesteia. Contribuții remarcabile în studiul ecuațiilor algebrice au avut și Euler — care fundamentează metoda de rezolvare a unor ecuații de grad II, III sau IV prin reducerea la o ecuație de grad mai mic, sau Lagrange, care abordează ecuații de aceeași grade prin alte mijloace.

Nimeni, însă, nu este perfect și, cu tot efortul depus, nici ei nu au reușit să rezolve o veche problemă, despre care Lagrange afirma că reprezintă o sfidare la adresa rațiunii umane — rezolvarea prin radicali a ecuațiilor algebrice cu grad egal sau mai mare ca V.

Ruffini, în 1799, și, mai apoi, Abel, în 1824, au demonstrat — fundamentând și teorema ce le poartă numele — că acest lucru nici nu este posibil, fapt care a bulversat lumea matematică de atunci, desi, probabil, a rămas fără ecou asupra restului omenirii, beneficiara involuntară a aplicațiilor ecuațiilor în cauză.

A fost, de asemenea, remarcat că există ecuații particulare de orice grad, care admit o rezolvare prin radicali. Aflarea condiției necesare și suficiente, pentru ca ecuația să poată fi rezolvată prin radicali, este opera lui Galois; considerațiile sale asupra rezolubilității, prin acest procedeu, fiind publicate postum, în 1846, grație unei scrisori adresate unui prieten. De altfel, Evariste Galois, o personalitate de geniu prea curând dispărută (decedat la numai 21 de ani), a rămas vestit pentru modul în care a „picat” la examenul de admitere la Școala Politehnică din Paris, în 1829. Fiind examinat de profesorii Jacques Philippe-Binet și Louis-Etienne Lefebvre de Fourcy — altminteri, nume repute în domeniu — Galois a comis eroarea de a expune unele dintre concepțiile sale originale. Gresit sau puțin înțelese, ele au determinat rejectarea candidatului, care a aruncat, efectiv, cu buretele de șters tabla în examinatori.

Departa de noi gândul de a recomanda o astfel de reacție în școlile noastre, dar parcă am ierta-o unui elev de o asemenea anvergură care, probabil, nu are nevoie de pile la admitere sau bac!

Se observă, lesne, din rândurile de mai sus că limbajul și calea de abordare prin ecuații au fost intuite și folosite de multă vreme, înaintea apariției unor teorii ordonatoare, spre beneficiul, bunăstarea, salvarea, exasperarea sau, pur și simplu, deliciul oamenilor.

Se pare că toate trăirile noastre sunt dependente de două măriri importante: una referențială, ideală, divină, cu caracter constant, și o variabilă saturată de oscilațiile noastre zilnice, între dimensiunea calitativă și cea cantitativă a vieții.

Cine ar putea rezista tentației de a pune aceste măriri într-o ecuație, a cărei soluție o căutam uneori întreaga viață? Și-apoi, nu putem, astfel, considera că întreaga noastră viață este o complexă ecuație, în care dăm valori „variabilei” pentru a obține noi și nebănuite „rădăcini” în fiecare zi?

prof. LIA ENESCU

După unirea din 1918 (la care masonii au participat intens) și după încheierea tratatului de pace de la Paris (la elaborarea căruia o contribuție importantă a avut masonul Alexandru Vaida Voievod, atunci prim-ministru), francmasoneria românească s-a unificat pe întreg teritoriul României și, cu toate convulsiile interioare sau presiunile ce s-au exercitat asupra ei, a continuat să aibă un rol însemnat în consolidarea și diversificarea spiritualității naționale, în democratizarea țării, mai cu seamă prin eforturile de creștere morală. Din păcate, în contextul agitat al epocii, al intruziunilor politicianiste, al avansului extremismelor și al unei insuficiente explicări publice a telurilor fundamentale ale acestei instituții, masoneria a fost slăbită prin conflicte interne, a stârnit neînțelegeri și adversități, chiar persecuții, încât, după instaurarea dictaturii regale din 1937 (când însuma circa o mie cinci sute de frați), ea a fost determinată „să intre în adormire”. Motivul esențial a fost cel al incompatibilității funciare a acestei structuri cu orice formă de dictatură.

Continuând să acționeze indirect și să se întâlnească sporadic în forme organizate, masonii din România au reieșit la lumină în 1944 (cu acceptul statului român, al Patriarhiei Ortodoxe Române și al

FRANCMASONERIA ÎN ROMÂNIA (III)

Comisiei Aliate de Control), dar noul regim nu i-a tolerat decât până în 1948 (erau atunci cam trei mii de frați), când instituția a fost interzisă, iar membrii ei persecutați, condamnați, exilați etc. Mai bine de patruzeci de ani, francmasoneria a fost scoasă forțat în afara societății civile din România, ca și din celelalte țări căzute sub influența sovietică ori dominate de diverse dictaturi. Singura cale a rămas întâlnirea particulară dintre frați, încercarea de a se întrajutor și de a menține o minimă legătură între ei sau cu unii masoni din străinătate. Cei din exil și emigrație au activat în diverse loji din lume (Anglia, Argentina, Brazilia, Franța, Germania, Israel, SUA, Venezuela etc.), iar o parte s-au regrupat în loji specifice. De subliniat faptul că în exil, la Paris, a funcționat, în toți acești ani de interdicție în țară, o lojă românească, prin care s-a asigurat continuitatea conducerii. Mai mult, au fost primiți sau inițiați acolo frați din alte țări, în care dictaturile scosese

francmasoneria în afara legii.

Se cuvine făcută mențiunea că de-a lungul vremii, sub obediența M.L.N.R. s-au aflat mai mult de zece loji masonice care activau în alte țări (Austria, Belgia, Cehia, Egipt, Grecia, Rusia, Turcia etc.), după cum în spațiul românesc au fost prezente, au găsit adăpost contra prigonirilor, au activat și activează francmasoni din multe țări, printre care Albania, Anglia, Austria, Bulgaria, Canada, Cehia, Franța, Germania, Grecia, Israel, Italia, Iugoslavia, Polonia, Rusia, Spania, Turcia, Ungaria, Ucraina, SUA etc. În timp, limbile folosite în lojile de sub obediența M.L.N.R. au fost, alternativ sau concomitent cu româna — araba, bulgara, ceha, engleza, franceza, germana, greaca, italiana, rusa, spaniola, turca etc., iar româna a fost utilizată de francmasonii aflați în țări ca Austria, Bulgaria, Franța, Germania, Grecia, Italia, Israel, Rusia, Turcia și altele. Mulți masoni străini reprezentativi au fost și sunt membri de onoare ai Masoneriei Române (la un moment dat erau patru capete încoronate), iar masonii români de vază au fost și sunt membri de onoare ai multor Mari Loji străine.

Imediat după 1989, cei câțiva supraviețuitori și cunosători ai masoneriei din țară au început reorganizarea instituției, reluarea legăturilor cu frații

din exil și cu Marile Loji francmasonice regulate din diferite state ale lumii, încât, în puțină vreme, aceasta a început să se manifeste în viața societății românești, cu precădere în direcția consolidării democrației, a statului de drept, a asanării morale și a restabilirii demnității și libertății urbane. Cu toate dificultățile izvorâte, în timp, din prejudecăți și ignoranță, din unele confruntări interne și externe, în pofida unor atacuri și presiuni, a indifferenței și a unor neînțelegeri generate de epoca pe care o traversăm, de creșterea și reorganizarea ei, francmasoneria românească a avansat continuu, devenind un centru de atracție morală pentru mulți oameni de valoare din țară. Și-a elaborat și perfecționat documentele de bază, a fost înregistrată în mod oficial, s-a extins către marile centre ale patriei, a crescut ca număr de frați și ca autoritate civică și morală, încât se poate afirma că se află, astăzi, într-un moment important al devenirii sale. Marea Lojă Națională din România — unica organizație din țară cu fermă continuitate și legitimitate istorică — este astfel singura autoritate francmasonică din statul nostru, recunoscută, ca atare, de Marile Loji din lume.

GEORGE MUNTEAN

JUSTIȚIE ȘI INJUSTIȚII

O dramă juridică

Cunoscutul avocat constăntean Grigore Lucian, stabilit în Canada, mi-a adus colecția pe anul 2000 a publicației *Le Journal du Barreau*, editat de Baroul de avocați din Montréal. Am aflat deznodământul unei drame juridice în care au fost implicați doi români și despre care am scris mai demult.

În 1992, tânărul Constantin Toader a pus piciorul pe pământ canadian (la Montréal), după ce a traversat oceanul, ascuns în containerul unui vas comercial. Se poate considera norocos. Multi dintre cei care se hădădează în această aventură mor prin asfixiere.

Pentru a-și reglementa situația, în Canada a apelat la serviciile avocatei Anca Olariu, bine cunoscută în comunitatea românilor din Montréal. Procedura de obținere a statutului de refugiat este complicată. Avocata i-a întocmit *Fisa de informații personale* (FIP) și a făcut prestații avocatiale în fața Comisiei pentru integrare și statut de refugiat. În susținerea cererii de imigrare, Constantin Toader a pretins că, în România, a fost condamnat datorită opiniilor sale politice și că ar fi fost supus persecuțiilor și discriminărilor pe motiv că este homosexual.

Ca urmare a unor neînțelegeri, Constantin Toader a renunțat la serviciile doamnei Olariu și a apelat la un alt avocat. După parcurgerea procedurilor legale, Constantin Toader a obținut statutul de refugiat în Canada.

Anca Olariu a verificat dosarul cauzei la Tribunalul administrativ din Québec. Inexplicabilă curiozitatea avocatei de a se preocupa de un dosar în care mandatul îi încetase demult. A descoperit că Toader a declarat în fața Tribunalului că avocata l-ar fi pus să fure, pentru a-i putea plăti onorariul și că din acest motiv a renunțat la serviciile ei juridice.

o falsă dilemă urmare din pag. 1

mai culpabili sunt cei care, absenți multă vreme din controalele Uniunii, doresc să acceadă la putere eludând litera elementară a statutului dar invocând-o patetic când politica le-o cere.

Există, ce-i drept, o evidență în termeni numerici a membrilor Uniunii, chiar și în condițiile în care, din rațiuni de austeritate, sarcinile păstrării ei la zi au fost trecute de pe umerii unui serviciu specializat pe ai celor puțini rămași în scaunele administrației. Greu să controlezi de la Centru dinamica unui fenomen ce întrunește peste două mii de suflete. Ar rămâne *branch-urile*. Dar nu toate filialele veghează asupra modului în care membrii lor își legitimează calitatea în chip activ și temeinic. Unii dintre acestia nici măcar nu si-au reîmprospătat legitimațiile, ce să mai vorbim de cotizația anuală (cam aceleași belele întâmpină și O.N.U. cu o serie de țări debitoare). În plus, oamenii fără chemare, snobi îmboldiți de rațiuni extraliterare, profitând de aceleași candori ale statutului, au luat cu asalt Comisia de validare, botezându-se scriitori și exercitându-și responsabilitățile cu aceeași carentă de talent cu care mângălesc hârtia. De aici și lipsa de cvorum a unor întruniri finalizate prin hotărâri ilegite. Ce înseamnă atunci o adunare cu procent reprezentativ de unu la trei? Unu e de înțeles. Dar din câți trei?

Să revenim la dilemă: Uricaru sau Manolescu? Anii postrevolutionari, purtători de convulsii, erori, dispute acerbe și amare deziluzii, au pregătit totuși calea de receptare a unor semne îmbucurătoare;

Anca Olariu, în loc să combată afirmația ce pretinde că este calomnioasă, l-a reclamat pe Constantin Toader, că în susținerea cererii de refugiat a comis falsuri în declarații. Avocata a pretins că, în România, Constantin Toader nu a fost condamnat pentru activități politice, ci pentru furturi. În concluzie, a solicitat anularea aprobării statutului de refugiat a lui Constantin Toader pe care, în faza inițială, l-a apărat! Menționăm, din nou, că Fisa de informații personale (FIP) a fost întocmită chiar de Anca Olariu.

Ziarele au scris că este o situație fără precedent, că în Canada un avocat să-și „înfunde” propriul client.

Presa canadiană a reprobato încercarea avocatei de a „înfunda” un fost client. Bazile Gliga, președintele Federației Asociațiilor Românilor din Canada, om de afaceri și scriitor, se preocupă, cu compasiune, de soarta compatrioților săi refugiați. Menționăm că Bazile Gliga a publicat volumul *Pe clapele unui pian invizibil* (versuri, ediție bilingvă româno-franceză, Editura „Scrișul prahovean”, 2001).

Comitetul de disciplină al Baroului din Montréal a cercetat cazul Anca Olariu. De la început s-a dispus ca ea să fie suspendată din avocatură. Cauza a trenat pe rolul Comitetului de disciplină din 1994, până în 2000. În final s-a statuat că Anca Olariu este vinovată de opt capete de acuzare (pentru care a fost cercetată) și s-a decis să fie radiată din barou pe o perioadă de șase luni, pentru fiecare capăt de acuzare. Astfel ea nu-și va putea exercita profesia de avocat patruzeci și opt de luni. Comitetul de disciplină a apreciat că faptele pentru care a fost sancționată „sunt obiectiv grave și au legătură cu profesia”. S-a subliniat în special „inversunarea” de a aduce pagube fostului său client. Titlul articolului (nesemnă) din *Le Journal du Barreau* este: „Radiation pour acharnement contre un ex-client”.

• Laurentiu Midvichi — „Compoziție”

personal, asist cu interes și speranță la preliminarile unui proces benign de descentralizare în toate domeniile, de eliminare a acelei tendințe oligarhice, totalitariste, cultivată vreme îndelungată cu atâtea iscusită violență încât s-a dovedit în măsură să colmateze până și conștiințe luminate, fecundându-le pe veci cu virusul neîncrederii funciare în dreptul provinciei de autodeterminare spirituală. Pentru numeroși oameni de cultură, Bucureștiul e buricul pământului, ei trăind restul țării cu același dispreț aristocratic cu care, Bucureștiul, la rândul său, e privit din turnul Eiffel. Nu par întrutotul departe de adevăr. Cultura, în provincie, exceptând Clujul, lasul sau Craiova, rămâne încă un salam cu soia, în ciuda unor instituții remarcabile rezonante mai degrabă în spațiul internațional decât în cel învecinat nouă; lipsa nu neapărat conștientizată a consideratelor stăpânirii locale față de valorile cetății descurajează, în consens spontan cu autoritatea centrală, eiecția personalităților aborigene, emulând astfel mediocritatea, trecând performanțele spirituale în spatele performanțelor sportive sau vardiște.

Pe acești parametri se desfășoară ultimul capitol al prezentului prea lung și prea stufoș discurs fals (?) diplomatic.

În contextul acestui reviriment îmbucurător, de tentative premeditate de descentralizare culturală, mostenirea programatică a regretatului Ulici trebuie subliniată și tradusă în toate idiomiurile provinciilor românești. Rezultat al unei politici pozitive se dovedește a fi înființarea unei serii de filiale ale Uniunii în spații anterior omise sau pur și simplu proscrise cultural. Faptul că, de câțiva ani, Uniunea s-a orientat spre o destinație mai puțin segregacionistă, creează premiza unei resuscitări istorice cu folose generos distribuite. De aici, una dintre sursele conflictuale ale stării Uniunii.

La *sfârșit de editie* sau *Cine stinge lumina*. Nu știu cât, prin alegerea lui Uricaru ca președinte, va câștiga literatura română. Cert este însă că, prin cele două sedinte de exorcizare cărora ne-am supus gălăgioși și scandalizați, recunoscându-ne păcatele, am revenit între oameni. De-acum trebuie să ne apucăm de scris. Sugestia de a ne bransa la o rețea politică s-a pierdut într-un vacarm de contra-aplaude. O victorie politică într-un spațiu hotărât a refuza orice imixtiune politică e cu adevărat victorie. Dintr-o perspectivă mai puțin teoretică, filialele, respectiv provincia, poartă răspunderea opțiunii. Nue, vașăzică, nici Uricaru nici Manolescu. *Suntem noi, toți!*

literatura interbelică

urmare din pag. 13

devine un document oricând verificabil istoriografic. *Santier* construiește un efect șocant pentru lectorul perioadei interbelice prin aglomerarea unor aspecte foarte diferite: inițieri spirituale, livești, erotice, colaj de anecdote, scene, pagini dintr-un posibil jurnal de creație — vezi geneza romanelor *Isabel și apele diavolului*, *Întoarcerea din rai*, *Tratatul de asceză* — un jurnal al lecturilor din Bhagavad-gita, Huxley, Tagore, și chiar cronica socială. Experimentul va fi continuat, de astă dată cu un program estetic anunțat, de scriitorii Scolii de la Târgoviste, Radu Petrescu, Costache Olăreanu; pentru momentul producerii, textul lui Mircea Eliade se înscrie în avangarda epocii. Pentru Mircea Eliade, autenticitatea înseamnă angajare în timpul concret, în maniera consemnată de Bhagavad-gita sau de filozofia tantrică: Numai experimentând totul poți cunoaște real viața omenească, poți ajunge un om întreg. În scriitura

diaristă, Mircea Eliade identifică sensul final al experienței yoga: „Ca să treci mai departe, trebuie să știi să mori în fiecare zi, cu fiecare operă, cu fiecare pagină scrisă, de aceea cred eu că jurnalul, însemnările intime, notele fără importanță, contin atâtea sete de vesnicie.”

Literatura română este, în perioada interbelică, deschisă unei mari diversități de repere culturale estetice; ce înseamnă acest puzzle? Această neomogenitate? Disperarea de a-și căuta identitatea, de a crea o literatură majoră, chiar neunitară, indisciplinată, rebelă, discreditând și admirând, într-o simultaneitate halucinantă, aceleași modele estetice? Câtă dreptate avea G. Călinescu când cerea romancierului român să nu uite prea repede iarba plină de seve a culcuișului, să nu se dedea prea iute la fosnetul cearceafului de mătase, metafora pentru confortul interior al mandarinilor occidentali. Să fi intuit marile critic, el însuși un antinomic, că acea stare de mulțumire și bine interior este improprie întemeierii?

Îndrăzneala căutării, afirmarea unor matrici identitare, amalgamul de modele culturale-estetice sugerează căutarea centrului, a identității; literatura interbelică pare o hologramă a lumilor posibile. Centrul său nu se identifică pe de-a-ntregul, nici cu modelul occidental, nici cu cel mitteleuropean, nici cu cel balcanic, oriental, ci este expresia unei sinteze benefice și ordonatoare, este un Babel fericit. Retorică și ineficiență, acum, întrebare: ce i-ar fi urmat oare, dacă nu ar fi existat hiatusul literaturii proletcultiste, impusă, în același spațiu al memoriei traumatizate, tot de ideologia unui imperiu faraonic, barbar, carceral, mutilant? Ce-i poate urma acum, când asistăm la angajarea (alinieră?) la un experiment estetic, la o școală, la o generație, când forta creatoare a grupului se impune în defavoarea actului de creație singular.

TITUS RUSU

O ÎNTREBARE SUPERFLUĂ. Pornind de la criza actuală de receptare a literaturii, Alex Ștefănescu afirmă, exagerând pentru a ne înspăimânta și, eventual, pentru a ne trezi la realitate, că avem de-a face cu sfârșitul literaturii. Publicul nu mai citește pentru că nu mai așteaptă nimic de la literatură, sustine el într-o intervenție (cu un titlu sarcastic: *O fată bătrână în fața oglinzii*) la o anchetă inițiată de revista *Familia* (nr.3, 2001) cu privire la canonul estetic. El explică această situație prin faptul că producerea și receptarea unor opere literare depinde, în mod direct, de măsura în care este nevoie de ele. Practic, pentru acest public care nu citește, ceea ce se publică (ironia implicită a verbului fată de substantivul soră) nici nu există. Ca și cum ar aparține unei organizații secrete, "cei care citesc literatură sunt exclusiv cei care o produc".

Dincolo de acest scepticism, de care se deține prin tot ce scrie, întrebarea lui Alex. ("Cui folosește să ne contrazicem sau să ne punem de acord între noi, literatii, în legătură cu o eventuală nouă ordine literară?") se dovedește superfluă, pentru că, imediat, el cere scriitorilor să pornească o campanie de recucerire a publicului. Iar, într-o astfel de campanie, tocmai criticii literare i-ar reveni un rol de prim rang. Lui, publicului, nu cred că i-ar fi indiferent să afle (pentru a se orienta și selecta pe cont propriu) opinia lui Alex., exprimată într-un mod plastic-ironic și, deci, seducător (convingător), despre poezia "incomodului — ca personaj — Cezar Ivănescu, considerat demodat de optzecisti", dar "mai nouă decât cea a lui Caius Dobrescu, înnoitor de profesie, care își va înzestra, în curând, cărțile cu o celulă fotoelectrică, astfel încât ele să se deschidă automat, chiar și la apropierea unei muste". Asa cum, dacă i-ar parveni opiniile lui Alex., net favorabile, despre scriitori ca Mihail Gălăteanu, Mircea Bârsilă, Eugen Uricaru sau Ioana Ieronim pe o cale mai accesibilă, și care să nu-i pună în primejdie bugetul personal (cum ar fi televiziunea, să zicem; opinii critice însoțite de *lecturi publice* din cărțile lor), publicul (și respectivii scriitori) n-ar avea decât de câștigat. Ce relevantă are în sine, cel puțin în configurația clipei pe care o traversăm împreună, literați și neliterati, că majoritatea populației n-a auzit de Cezar Ivănescu sau Alex Ștefănescu? (Desi, la o asemenea cotă de "adâncime" a popularității, n-au ajuns nici marii scriitori români predați în școală de zeci și zeci de ani). Important este să nu dăm vina, pentru criza receptării, numai pe nepotrivirea între ceea ce facem și ceea ce așteaptă publicul de la noi, să continuăm să credem în ceea ce facem, să rămânem deschiși, receptivi, față de opiniile celorlalți (literați sau neliterati) despre cărțile noastre, să nu ne considerăm niciodată definitiv fixați într-o ierarhie, ca niște insecte în acele critici și, cât mai suntem vii, să ne străduim, prin ceea ce facem, s-o contrazicem.

CANONUL OPTZECIST SE INFIRIPĂ METASTATIC. În criza actuală a receptării, critica literară își are partea ei de vină. Din aceste unghi de vedere este încântător să iei parte la spectacolul, încă de la început, dat de câțiva critici din generații diferite, al instalării unei noi ordini literare. Unul dintre ei, care răspunde, sub titlul *Canon & Cavou*, la aceeași anchetă din *Familia*, este, încă, junele critic și iconoclast, Dan-Silviu Boerescu. El își reia, și trămbitează despre Fănuș Neagu, un scriitor cu o mare cotă de succes (popularitate), o opinie mai veche la care puținii critici literari ar adera fără rezerve: "Sub lespede metaforei, ca sub o piatră tombală, zace proza lui Fănuș Neagu". Pentru a *puncta* la zi ("dincolo de frunzărirea care, de atâta timp, înlocuiește lectura", cum mărturisese în *Cuvântul*, nr.4, 2001), cu severitate: "Sub povara chintalelor de hârtie irosite, construcțiile romanesti ale unui D.R.Popescu (în acest caz valoarea câtorva romane în contrast cu evidentă; s.m.) sau Lăncrăjan au împărțit aceași soartă precum, anterior cu câteva decenii, *amarele rădăcini* ale lui Zaharia Stancu... Nu altceva i s-a întâmplat producătorului de versuri la cub care a fost, este și va fi Adrian Păunescu, dornic să bată recordurile lui Beniuc bunăoară". Și pentru a conchide: "Destinele unor asemenea autori inflaționisti sunt previzibile. Statistica nu favorizează esteticul și

bolovănosii Cordovani vor fi oricând surclasati de anemicii *Crai*. Tona de sterili atârâ în totdeauna mai puțin decât un gram de inspirație".

Interesant este că, desi susținător cu toate armele, în *Art-panorama*, al optzecistilor, Dan-Silviu Boerescu se delimitează acum de ei, sugerând faza "superioară" în care au ajuns (de unde li se întrezărește sfârșitul?) hărțuiti cum sunt de boala lor incurabilă (probabil aceea a goanei după succes): "*Observatorul Cultural* recenzează, studiază, clasează, în topuri, aproape în exclusivitate, autori tipăriti, altminteri, de excelenta editură *Paralela 45*. Canonul optzecist se înfiripă astfel metastatic". Vorbind despre antologie, autorului îi scapă și câteva accente autocritice: "În *Mica Antologie a Poeziei Române* am introdus, cu bună știință, la capitolul *generația '90*, și autori care, desigur, n-aveau ce căuta acolo. Exagerarea, desi justificată retoric, nu mi se mai pare acum scuizabilă. Măcar era o *Mică Antologie*... Mega-Antologiile lui Laurențiu Ulici, Marin Mincu, Dumitru Chioaru și Radu Văcărescu se disting printr-o lipsă stupefiantă de criterii axiologice: apar, laolaltă, și autorii antologiilor autoantologati, cunostinte influente, prieteni necesari, *tovarăși de drum*, sotii, rude, autorii publicati de aceeași editură". Dacă unul dintre cei mai talentați și avizați critici contemporani recunoaște că în acest fel stau lucrurile cu spiritul critic în cazul unor sinteze, de ce am căuta vinovați, mai ales în afara breaslei (în ambianta socială a unei tranziții prelungite, în concurența televiziunii), când vorbim de

ACUL DE BUSOLĂ

prăpastia care se adâncește între scriitori și public?

AVEM NEVOIE DE O PERSPECTIVĂ. În privința unei anumite vinovății a criticii literare — în criza receptării și, implicit, aceea a ierarhiei valorilor — una de neocolit, dacă ne gândim că ea privește lucrurile din interior (și, deci, prea de aproape), se impune să fie citată opinia lui Virgil Nemoianu: „Avem totuși nevoie de o anume perspectivă (a timpului și a locului de unde privim, desigur; s.m.), lucrurile se mai decantează, intervin noi filtre, noi unghiuri. Numai că, în fond, ce e valoros se mentine mai bine decât am crede, reverberează de-a lungul veacurilor... Sub comunism (ca și sub orice formă de dictatură) se pot instala scări de valori false și chiar inverse. Așa s-a întâmplat și în România. Tot ce s-a scris în ultimii cincizeci de ani trebuie citit cu atenție maximă, și *canonul* se cere reorganizat. Sigur, destule nume au cam dispărut: A.Toma, V.E.M.Galan, I.Demetrius, Breslasu, Stancu, Porumbacu, și alții. Dar persistă mitul lui Petru Dumitriu ca mare scriitor. Iar multi dintre autorii anilor '60 (N.Stănescu, Breban, Blandiana, Sorescu și multi alții) se cer redusi la justa lor valoare. Eu i-as pune pe Alice Botez, pe M.H.Simionescu, pe Dimov și pe Ivănescu net deasupra acestora din urmă... Răspunzând întrebărilor unei reviste criovene am spus că printre cele sapte evenimente literare majore de după 1989 se numără înțelegerea faptului că N.Steinhardt și I.D.Sârbu sunt cei mai mari autori de proză în limba română din anii '80. Încă o observație. Situația nu e cu mult mai bună nici în judecățile privind autorii din ziua de azi. De pildă: câtă lume își dă seama că Eugen Dorcescu e unul din marii nostri poezi contemporani, cel puțin egal cu Cărtărescu, de pildă?" (Din interviu acordat de Virgil Nemoianu săptămânalului *Adevărul literar și artistic* nr. 565, mai, 2001, sub titlul „Postmodernismul, dacă e relativizant cu adevărat, trebuie să fie relativizant și față de sine însuși”).

UN PACT DE LECTURĂ; DAR... Opinii, nu lipsite de interes, pe tema relației scriitor-public, formulează Dumitru Tepeneag într-un interviu acordat lui Ion Simut (*Contemporanul*, nr.16, 2001). El crede, nu diferit de Alex Ștefănescu, în fond, că "tot secretul succesului, al realizării e și ai calitățile pe care societatea le cere la un moment dat. E limpede că nu aceleași calități se cer în timp de pace și în timp de război. În timpul ceausismului, de pildă (timp de pace, nu-i așa?) era stupid să ai prea

mult curaj. Calitatea principală era oportunismul. Dar, acum, după revoluție ? Acum, în postcomunism, calitatea principală e tot oportunismul. Deci, nu e nici o deosebire? Ba da, acum trebuie să fii mai degrabă cinic decât ipocrit și, în plus, fără milă față de celălalt, necrutat."

Important este să nu uiti că în relația scriitor-public există un *pact de lectură*, un regim de convenții care se dovedesc dominante în epocă." Autorul, care nu tine seamă (de el), riscă să suportе consecințele care sunt, în primul rând, comerciale". Dar, în ceea ce privește eforturile de a facilita drumul cărților sale spre public, Dumitru Tepeneag recunoaște că n-a făcut decât să se supună unui ritual, minimal, de promovare. Pentru că, mărturisese scriitorul, publicul larg sau chiar mai restrâns nu-l interesează și nici nu-l impresionează câtuși de puțin; "Poate, de aceea, nu-l înțeleg pe cei care se dau de ceasul morții ca să fie populari în literatură sau politică: naivii demagogi ai timpurilor noi".

UN RĂSPUNS AL POETULUI TRAIAN FURNEA. La întrebarea retorică a lui Alex Ștefănescu, din ancheta mai sus menționată a revistei din Oradea ("Cui folosește să ne contrazicem sau să ne punem de acord între noi, literatii, în legătură cu o eventuală nouă ordine literară?"), pare să-i dea un răspuns și poetul Traian Furnea care, prin valoarea textelor sale, publicate în *România literară*, nr.15, sunt convinși că i-a cucerit pe cei care le-au citit. (Cităm, spre a spulbera scepticismul oricui, un fragment din poemul *Ultima vizită*: "Dumnezeule / Am si uitat de tine / Copila mea nebună // ...Vino să-ti scutur bruma din păr / Vino să-ti fac un ceai fierbinte / Și apoi să iesim goi / în ploaia acestei toamne / printre sâni tăi să curgă siroaie / Pe care să le-adun în pumni / Să le beau // Iar la lumina merelor mici / să ne iubim pe îndelete plângând / Până în zori / Când te voi numi duminică / copilarie // Când te voi arunca / Pasăre albastră / Spre crengile copacilor uscati / Reinvățându-te zborul // Fără odihnă de-acum"). Lui, tânărului poet Traian Furnea, despre care n-am auzit până acum, si desigur si cititorilor, multi, puțin, deja încântati de textele sale, i-ar folosi asemenea dezbateri care, din păcate, apar rar în prestigioasa revistă bucuresteană.

LACE BUN POEZIA? Asa se cheamă editorialul revistei de cultură *Arca* (nr.1,2,3) din Arad, semnat de Vasile Dan. El se arată preocupat de aceeași problemă a receptării, a relației cu publicul cititor, una, se pare, de criză si mai adâncă, când e vorba de poezie în comparație cu celelalte genuri literare.

Dar criza receptării nu este una de ieri, de alaltăieri, ne aminteste poetul Vasile Dan. Ea există dintotdeauna, în secolele romantice izolarea poeziei față de public fiind doar forma autoprotecției narcisiste a poetului, "tocmai pentru a combate ingratitudinea societății", incapabilă să-l aprecieze la adevărata sa valoare. (Dar, din celălalt unghi de vedere, al publicului, cum spune Caragiale, „nu există o viață mai ridiculă decât a omului care, închipuindu-si că are talent, își dă toate ostenele să probeze cu prisos că nu-l are — viața omului care strică în sec hârtie nevinovată, pentru a se putea plânge din ce în ce mai amar contra societății indifferente și ingrate, că nu încurajează poezia, literale scl....scl...."). Stăteau altfel lucrurile în regimurile totalitariste? Da: pentru că altul era orizontul de așteptare al publicului; el vedea în poezie, sub un limbaj codificat, esopic, acele semne ale libertății interioare, în răspăr cu severele interdicții exterioare. În atmosfera sufocantă, toxică ideologic, a epocii totalitariste, publicul spera, credea în salvare, respira curat doar prin poezie. Avea nevoie de poezie.

Ei bine, o astfel de relație profundă între poet și public pe mai vechile căi, ale cântărilor tipărite, azi nu mai este decât în aparență posibilă; în realitate, tirajele tot mai scăzute dovedesc că ne îndreptăm spre un dezastru. Dar situația aceasta, criza receptării, îndrăznește Vasile Dan să ne spună, în lumea liberală contemporană este una că se poate de firească, întrucât "poetul, oricât de talentat, este, totuși, (socotit) un cetățean ca oricare altul, beneficiind de o libertate strict și clar circumscrișă de societate."

NICOLAE MOTOC

cunoscut oamenii pentru a se povesti pe ei însisi".

În fapt, între expresiile grosiere, suburbane, de nereprodus roștite de mai marii fotbalului autohton, de la presedintii la antrenori și sponsori, fără a-i absolve pe jucători, literatura ne oferă prin reprezentanții ei, o excepțională imagine de curățenie morală. În fond, nu în zadar, Jean Giraudoux, în două prefete în voumele antologice *La gloire de fotbal* și *Trente shots au but* sau Henry Mountherlant într-o excepțională nuvelă *La leçon de football dans un parc*, nuvelă pentru care a și primit Premiul Frantei au rezervat „sportului rege” pagini excepționale, fraze care au rămas scrise pentru aducere aminte. Asadar, cam așa se vede, se trăiește și se înțelege fotbalul în lume, ceea ce explică desigur și adaptabilitatea lui pe toate continentele.

Dar ce se întâmplă la noi este desigur o excepție, una care ne găsește în noroi până la genunchi. Altfel totul este bine!

LIVIU BRUCKNER

Cărți primite la redacție

● **Cezar Baltag** de Mircea A.Diaconu (Monografie. Ed. Aula, Brașov, 2000) ● **Natură vie cu autoportret** de Ion Dumbravă (Ed.Junimea, Iași, 2000) ● **larba lui Ghilgamesh** de Kotzbacher Erich (Ed.Semne, București, 2000) ● **Sublima persiflare. Represalii 1984** de Ioan Lascu (Ed. Ramuri, Craiova, 2001) ● **Pur și simplu haiku** de Clara Losoncsy (Ed.Cronica, Iași, 2000) ● **Prunci în desert** de Valentin Marica (Ed.Veritas, Tg.Mures, 2000) ● **Despre lucrurile mărunte, cu dragoste!** de Constantin Mocanu (Ed. Alpha, Buzău, 2001) ● **Marius Tupan, între parabolă și utopie** de Ion Rosioru (Ed.Semne '94, București, 2000) ● **Batalioane invizibile** de Marius Tupan (București, 2000) ● **Scriitori băcăuani** de Viorel Savin și Eugen Budău. Vol. I (Dicționar. Ed.Plumb, Bacău, 2000) ● **Din căderile gândului** de Nicolae Havriliuc. Esecistică. (Ed.Semne, București, 2000) ● **Evangelhia eretică sau Melec, purtătorul de nucă și de nyvas** de Viorel Savin. Poem. (Ed.Junimea, Iași, 2000) ● **Nedespărtirea de Borges** de Sorin Comoroșan. Roman. (Ed. Eminescu, București, 2000) ● **Vreme de săgă** de Gheorghe Niculescu și Florentin Smarandache. Fabule, epigrame, catrene, distihuri. (Casa de presă și editură „Anotimp” și Ed. Abaddaba, Oradea, 2000) ● **Visele veteranului** de Constantin Mocanu. Memorialistică. (Ed.Alpha, Buzău, 2000) ● **Fântâna și Matei și Mona** de Horia Ungureanu. Romane. (Ed. Mirador, Arad, 1999) ● **Poeme lapidare** de Nicolae Dragos. (Editura Fundatia Natională „Niste țărani”, București, f.a.) ● **Istoria presei conștăntene 1945-1989** de Costin Gogu. Vol. I. (Editura Monitor Graf, Constanta, 2000) ● **Eminescu. O sută de documente noi**. Editie îngrijită de George Muntean (Ed. Eminescu, București, 2000) ● **Dulcea mea neliniște** de Amet Aledin. Versuri. (Ed.Europolis, Constanta, 2000) ● **Braconier cu dinamită** de Gavrilă Neamt. Versuri. (Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2000) ● **Fulgurații eminescologice** de Stefan Munteanu. Eseuri. (Ed. Moldavia, Bacău, 2000) ● **Expozitie de artă** de Daniel Bărbulescu. Roman. (Ed. Făt Frumos, București, 2000) ● **Posibilă glorie** de Aghele Gădea. Versuri (Ed.Eminescu, 1999) ● **Dicționarul scriitorilor și publicațiilor vrânceni** de Florin Muscalu (Ed. Revista V, Focșani, 1999) ● **Uimit va fi orasul** de Iulian Talianu. Versuri. (Ed. Ari Press, București, 2000) ● **Tristetea recită din Rilke** de Nicolae Spătaru. Versuri. (Ed. Augusta, Timișoara, 2000) ● **Treacă alții puntea** de Nicolae Rusu. Povestiri. (Ed. Civitas, Chisinau, 2000) ● **Imnele marii iubiri** de Stefan Dumitrescu. Versuri. (Tulcea, 2000) ● **Marea tăcere** de Serban Codrin. Versuri. (Ed. Star Tipp, Slobozia, 2001) ● **Despre starea autografului. Cărți cu olografe** de Viorel Savin. (Ed. Stadion, Bacău, 2001) ● **Gânduri în oglindă** de Victor Sterom. Versuri. (Biblioteca Sinteze Literare, Ploiesti, 2001) ● **Rama DaNu** de Minerva Chira. Versuri. (Ed. Alfa Press, Cluj, 2001).

EDITURA NICULESCU

Editura Niculescu — firmă privată, cu un profil editorial axat pe carte școlară (inclusiv manuale), limbi străine (o gamă întreagă de dicționare, ghiduri de conversație), lucrări de informare, utilitare, cărți pentru copii. [România, 78182 București, Str. Octav Cocărescu 79, sector 1; tel / fax : 0040-1-224, 2898; 0040-1-222-03.72; E-mail: editura @niculescu. ro; internet: www.niculescu. ro] Printre cărțile editate:

— Maria Pavnotescu, Victor Lisman: **O istorie a poeziei române** (baccalaureat — sinteze, comentarii, teste); — Ion Rădoi: **Matematică: Teste grilă. Rezolvări complete pentru baccalaureat și admitere în facultate**; — Nicolae Cristea...: **Teste de istorie — pentru liceu, baccalaureat și admitere în facultăți**; — Kristine Lazăr, Ileana Moise: **Limba germană prin exerciții creative**; — Aurel Idelovici, Victor Geangalău: **Matematică (baccalaureat). Probleme date în anii 1998-2000**; — Maxim Popp: **Germana pentru începători**; — Claudia Dobrescu...: **Franceza în 60 de teste (lexique, grammaire, compréhension, expression personnelle)**; — Maria Anghel...: **Economie. Teste grilă pentru baccalaureat și admitere la facultate**; — Radu M.Olinescu: **Totul despre alimentația sănătoasă**; — June R.Oberlander: **Ghid practic pentru creșterea copilului până la 5 ani**; — Dumitru Ivănuș, Ion Toma: **Limba română — admitere în liceu 1978-1997**; — Isabelle Mazăre-Aga: **Manipulatorii sunt printre noi. Cine sunt ei? Cum să ne ferim de ei?**

REDACȚIA

Ovidiu Dunăreanu
Redactor șef adjunct

Redactori: Nicolae Motoc, Gabriela Inea, Dan Persa, Sorin Rosca, Iulia Pană, Mădălin Roșioru

Culegere și tehnoredactare computerizată:
Aura Dumitrache

calendar dobrogean

● 1.05.1946 — S-a născut Anda Hristu, prozator ● 2.05.1953 — S-a născut Gabriel Rusu, critic literar, publicist ● 5.05.2000 — A murit Adrian Rădulescu, arheolog (n. 16.08.1932) ● 6.05.1941 — S-a născut Paul Tutungiu, poet, prozator ● 9.05.1943 — S-a născut Ernesto Mihăilescu, prozator ● 9.05.1980 — A murit Vasile Culică, poet (n.7.03.1916) ● 10.05.1913 — S-a născut Marcela Cordescu, pictor (d.08.1984) ● 10.05.1913 — A născut Florica Cordescu-Jebeleanu, pictor (d.28.04.1965) ● 10.05.1929 — A murit Stan Greavu-Dunăre, bibliograf, etnograf (n.04.1905) ● 10.05.1945 — S-a născut Serban Codrin, poet, prozator, dramaturg ● 11.05.1911 — A murit Ioan Adam, prozator (n.26.11.1875) ● 12.05.1921 — S-a născut Marin Porumbescu, prozator (d.21.10.1994) ● 12.05.1933 — A murit Jean Bart (Eugeniu P.Botez), prozator (n.28.11.1874) ● 14.05.1854 — S-a născut Anghel Saligny, inginer, om de știință (d.17.06.1925) ● 15.05.1881 — S-a născut Marius Bunescu, pictor (d.31.03.1971) ● 16.05.1876 — S-a născut Nicolae Timiras, poet, istoric literar (d.14.12.1950) ● 18.05.1922 — S-a născut Serban Gheorghiu, prozator, publicist (d.20.05.2000) ● 19.05.1887 — S-a născut Ion Jalea, sculptor (d.7.11.1983) ● 19.05.1943 — S-a născut Stefan Cucu, poet, publicist ● 21.05.1878 — S-a născut Constantin Sarry, publicist, poet (d.4.10.1960) ● 23.05.1911 — S-a născut C.Calafateanu, pictor ● 23.05.1937 — S-a născut Octavian Gheorgescu, poet, prozator ● 24.05.1934 — S-a născut Florin Pietreanu, poet, prozator ● 25.05.1900 — S-a născut Cleopatra Teodorescu, poetă ● 26.05.1932 — S-a născut Ion Nicodim, pictor, decorator ● 27.05.1927 — S-a născut Constantin Zissu, scriitor ● 28.05.1907 — S-a născut Marin Iancu Nicolae, prozator, traducător

GELU CULICEA

SPORT

în noroi până la genunchi

Într-o rubrică, rezervată sportului ca fenomen social, ca impact în rândul celor douăzeci și două de milioane de cetățeni (dacă mai sunt) a acestei țări este greu să îți pasul cu realitatea cotidiană. Totuși, nu gresesc cu nimic atunci când afirm că ai datoria să scrii, fără teama de a gresi, că blaturile din fotbal s-au înmulțit, că numărul „nașilor” s-a înzecit, că arbitrii își fac de cap, într-un cuvânt că fenomenele de corupție s-au generalizat tot așa cum ne-am tacut de răs în ultima vreme cu cazurile de dopaj, adică de înselarea performanțelor, dând de lucru conducerii C.O.R., dar si forurilor internationale. De fapt sportul nu poate face excepție de la regula generală. Atâta timp cât fură toți, în toate domeniile, este și normal să se fure și în sport.

Dar, să-mi îndrept atenția spre un alt subiect. Unul care a făcut și face cu prisosință cinste sportului, mai concret vă propun să aduc în prim-plan câteva nume de scriitori care au acordat acestei complexe activități, prin talent, un loc pe măsura importanței lui. Unii au și practicat sportul cu rezultate

VICTOR JACKOVICH:

„ROMÂNIA POATE AVEA O PONDERE FOARTE IMPORTANTĂ ÎN COMUNITATEA INTERNAȚIONALĂ”

Trăim într-o lume în care politicul și culturalul nu se mai pot ignora reciproc, în condițiile în care conflictele zilei de azi se bazează, cel mai adesea, pe exacerbarea huntingtoniană a diferentelor de cultură și civilizație.

Victor Jackovich este co-director al *Centrului European pentru Studii de Securitate George M. Marshall* de la Garmisch-Parkirchen din Germania, ambasador al Statelor Unite pentru Europa de Sud-Est și un renumit specialist în problemele Balcanilor și ale Rusiei.

Domnia sa a făcut, la începutul acestui an, o vizită la București, unde a avut întâlniri la cele mai înalte niveluri. La conferința cu tema „Securitatea în Europa de Sud-Est. Contribuția americană și / sau europeană” de la Centrul de Presă al Radiodifuziunii Române, organizat cu sprijinul Fundației Euro-Atlantice „Manfred Wörner”, au participat numeroși militari, diplomați acreditați la București, oameni politici, oameni de afaceri, jurnaliști. Întrebările numeroase și la obiect au demonstrat interesul celor prezenți față de această problemă atât de spinoasă care este securitatea, stabilitatea și în ultimă instanță dezvoltarea Balcanilor, într-un context în care jocul politic al regroupării de forte e subînțins, cel mai adesea, de asumarea unor anumite identități culturale.

În ce măsură crearea unei identități de securitate proprie pentru Uniunea Europeană reprezintă un pericol pentru coeziunea NATO?

• Am constatat, în complexul de evenimente din Balcani, că între capacitățile militare americane și cele europene există o mare discrepanță. De aceea, consider că orice efort al Europei pentru a-și lărgi aceste capacități militare este binevenit, însă, în același timp, orice activitate care contravine principiilor NATO este negativă și noi o dezaprobam. Deocamdată, cred că este prea devreme să prevedem o separare a forțelor militare europene ca fiind opuse intereselor NATO.

• **Care este poziția SUA față de viitorul Europei? Este importantă oare păstrarea actualei realități a UE, care este caracterizată prin predictibilitate și prin performanțe democratice și economice? SUA ar vedea convenabile niste State Federale ale Europei? Care ar fi frontierele acestei federații?**

• Comunitatea Europeană se extinde. Prin comunitate europeană înțeleg statele care împărtășesc principiile și valorile europene. Nu demult a avut loc la Comisia Europeană o discuție aprinsă despre aceasta, ca instituție. S-a pus problema acceptării de noi membri, discuție care s-a purtat și la NATO acum trei ani, când s-a pus problema primirii a încă trei state europene.

Cred că este foarte important ca Europa să fie liberă, să aibă alegeri democratice, să fie unită și integrată în propriile valori. De asemenea, credem că trebuie să participe la acest proces inclusiv țările din Sud-Estul Europei, în ciuda crizelor prin care trec acestea și a complexității situației. Dacă această zonă este lăsată să meargă mai departe pe calea instabilității, a lipsei de securitate și, probabil, chiar pe cea a conflictelor, nici restul Europei nu va fi liberă, unită și democrată cu adevărat, și nici nu ar putea fi realizată integrarea europeană. În toate acestea ar avea o puternică influență negativă asupra structurilor euro-atlantice, asupra relațiilor dintre Europa și America și asupra bunăstării tuturor. Acesta este motivul pentru care susținem integrarea europeană, și mai ales a țărilor din Sud-Est. Noi nu suntem membri ai UE, ci ai acelor organizații ce țin de comunitatea euro-atlantică, deci nu putem propune nici un fel de soluții sau o anumite configurație politică a continentului european. Putem, în schimb, să discutăm despre o etapă sau o fază a dezvoltării europene, care să se realizeze, poate, mai târziu.

• **Totuși, în viitor, până unde credeți că s-ar putea extinde frontierele Europei? De fapt, după opinia Dvs., până unde se întinde Europa?**

• Pentru mine, având în vedere globalizarea întregii lumi, fapt posibil și prin comunicarea prin Internet, prin mijloace de comunicare personale sau de masă și pentru că există un atât de amplu dialog public ce implică toată lumea și unde toată lumea poate vorbi despre viitorul omenirii, conceptul de a fi european tine mai mult de o funcție a gândirii decât de un reper geografic. Problema nu se pune unde sunt granițele Europei, ci unde sunt granițele valorilor și principiilor euro-atlantice.

• **Dar Rusia are șanse să facă parte din Uniunea Europeană în viitorul apropiat?**

• Viitorul Rusiei depinde de direcția pe care o va urma ea și de locul în care vrea să ajungă. Noi nu ne temem de o Rusie puternică, dacă ea va deveni o putere democrată care să aibă relații decente atât pe plan intern cât și cu statele vecine. Dar, dacă Rusia alege altă cale de dezvoltare și nu are un rol constructiv în structurile euro-atlantice, europene sau mondiale, din punct de vedere al inițiativei politice, atunci,

bineînțeles, Rusia va fi o problemă. Prin istoria sa, ea aparține Europei. Dar, în același timp, este puțin separată, și am fi naivi dacă am crede că intrăm acum într-o eră de aur și că e bine să considerăm totul ca pe o mare familie.

Putem spera la o Rusie care are multe valori comune cu Europa și cu structurile euro-atlantice, inclusiv cu America, dar care, în același timp, își apără interesele. Ne interesează să creăm o bază pentru a putea înțelege Rusia și pe ruși, să putem avea mai multe lucruri comune decât conflicte.

De fapt, astăzi există mai multă cooperare între Rusia și țările din sud-estul Europei, relații care sperăm să se păstreze și în viitor.

• **Totuși, Rusia se opune total extinderii NATO, poziție pe care o realfirmă cu orice ocazie, și vede o cooperare numai în cadrul OSCE. Ce se poate face dacă Rusia nu dorește extinderea NATO? România va avea șanse să intre vreodată în NATO, în aceste condiții?**

• Am spus deseori că Rusia și Moscova nu au de ce să se teamă de extinderea NATO, pentru că NATO este în schimbare, ea nu mai este astăzi o structură strict militară, ci o asociație politică interesată în dezvoltarea valorilor democratice și universale, a democrației și drepturilor omului, și, pe lângă aceasta, de bunăstarea oamenilor și de progresul economic. Deci, NATO este în favoarea aceluși valori pe care și Rusia le va împărtăși, probabil, în viitor. Ar fi o naivitate să ne gândim că Rusia și poporul rus ar fi extrem de încântați de extinderea unei alianțe ale cărei obiective politice și militare anterioare au fost apărarea aliaților împotriva unui atac al armatei ruse. Pe de altă parte, astăzi, nimeni nu-și mai poate închipui că ar mai putea exista un asemenea atac, pentru că nu există situația care să-l creeze, iar întreaga structură a relațiilor dintre Rusia și America este total diferită. Războiul rece s-a terminat. Cred că încercările noastre de a convinge Rusia că nu are de ce să se teamă de extindere sunt parțial un succes, dar numai parțial. De aceea nu mă surprinde deloc faptul că Rusia continuă să se opună extinderii, ceea ce creează o tensiune firească între ea și statele care vor să adere la Alianță. Vom continua însă eforturile de a o convinge că acest lucru nu este și nu trebuie să fie o problemă. Ceea ce așteptăm noi este extinderea în întreaga lume a unor valori care pot contribui la stabilitatea relațiilor cu vecinii, la stabilitatea relațiilor dintre Rusia, Europa și America.

• **Cum vedeți cooperarea dintre SUA și Uniunea Europeană, în ceea ce privește stabilirea unei politici externe comune față de Rusia?**

• Cred că suntem într-o perioadă în care poporul american a trăit o experiență oferind diferite baze și sisteme de ajutorare Rusiei și fostelor republici sovietice. Iar acum urmează o perioadă în care, în mod firesc, americanii vor cere socoteală guvernului american

asupra rezultatelor acestui experiment. Repet, nu trebuie să ne facem iluzii că cineva poate pur și simplu să meargă să ofere ajutoare din pură prietenie. Cu toate acestea, suntem ferm convinși că orice ajutor și asistență acordate Rusiei de către SUA înseamnă o contribuție la propria noastră securitate și stabilitate. Ceea ce înseamnă și stabilitatea și securitatea comunității euro-atlantice, inclusiv a Rusiei.

Este firesc pentru poporul american să evalueze, din când în când, ce se întâmplă cu sistemul, cu ajutoarele și să facă recomandări guvernului, pentru ca acesta, în final, să le respecte și le urmeze. Pentru că așa este într-o democrație: pot avea loc schimbări de direcție sau pot fi aduse ajustări politicilor publice. Iar în ceea ce privește stabilirea unei politici externe comune cu a SUA și cu a UE față de Rusia, să fiu sincer, acum este prea devreme pentru a aprecia ce se întâmplă. În America există o administrație mult prea nouă pentru a prevedea cum se vor reflecta toate acestea asupra strategiilor noului guvern. Dar dialogul public, aflat în derulare, cu cetățenii Americii, este vibrant, real și sănătos.

• **Cum vedeți evoluția, în următorii trei-patru ani, a spațiului fostei Iugoslavii? Credeți că provincia Kosovo va putea fi păstrată ca autonomă în cadrul Serbiei? Dacă nu, care va fi statutul ei, un nou stat sau o componentă a unei Albanii Mari?**

• Procesul de găsire a unei identități a fostei Iugoslavii și procesul ei de dezintegrare sunt în plină desfășurare. Este același care a început în urmă cu zece-cincisprezece ani. Dar nu este ușor de prevăzut sfârșitul lui. Iugoslavia a fost o federație formată din opt republici, din care o parte au devenit state independente recunoscute de UE, altele recunoscute de SUA, unele nefiind recunoscute de nimeni. Știu că trebuie să se ajungă la o rezoluție în Kosovo, ținând cont de obligațiile și acordurile internaționale, dar luând în considerare și voința și determinarea oamenilor. Nu va fi ușor de ajuns la o concluzie. Toate lucrurile trebuie considerate ca un întreg, având în vedere încercarea de a menține securitatea și stabilitatea. Cred că aceasta înseamnă că SUA, Europa și alte organizații internaționale se vor implica și angaja în această regiune pentru următorii trei-patru ani, tocmai pentru că ne-am săturat de atâtea războaie și sânge, și pentru că în această zonă am făcut investiții pe care trebuie să le protejăm. Problema este că aici există o continuă dinamică internă. Iar singurul răspuns la aceasta este normalizarea și democratizarea Serbiei. Dacă se întâmplă acest lucru, Serbia va juca un rol extraordinar în regiune și va putea influența viitorul proces din Iugoslavia.

• **Si totuși, credeți că provincia Kosovo are șanse să rămână în Serbia sau se va separa după cum doresc albanezii kosovari?**

• O decizie privind statutul provinciei trebuie să se ia

• Cojocarul Marilena — „Pisica”

foarte repede, dar, în același timp, este imposibil să prevedem ceea ce se va întâmpla. Ironia este că prin prezenta masivă a comunității internaționale, fiind ajutată să-și pună la punct instituțiile democratice, Kosovo a progresat în multe privințe, nu în toate, față de Serbia, astfel că, în prezent, asistăm la o adevărată întrecere. De aceea, trebuie dezvoltate toate aceste instituții și procese democratice și în Serbia. Comunitatea internațională trebuie să se adreseze direct și popoului sârb pentru a stabili și în Serbia o egalitate a progresului, a mișcării de apropiere de comunitatea europeană. Fără aceasta, se va crea o disparitate între aceste entități și vor fi foarte mari probleme de colaborare între ele.

• **Credeți că un Kosovo autonom ar putea fi periculos pentru zonă? Pentru că el i-ar putea antrena în acest vârt și pe cei peste treizeci la sută de albanezi din nord-vestul Macedoniei vecine, care doresc separarea și autonomia. În felul acesta s-ar putea crea condițiile de formare a unei Albanii Mari? Si ce ar însemna o Albanie Mare pentru zonă: un lucru bun sau rău?**

• Nu cred că viitorul Balcanilor înseamnă existența unor state mari: Serbia Mare, Macedonia Mare, Albania Mare sau altele. Și cred că majoritatea guvernelor democratice din zonă înțeleg acest lucru. Pe de altă parte, există destulă autonomie în Kosovo și suficientă autogovernare: scopul comunității internaționale este

să se asigure că lucrurile acestea sunt duse mai departe pe baze democratice, iar noi suntem interesați de securitate și de stabilitate ca elemente indispensabile integrării europene. Există o tensiune creată de faptul că în timp ce noi susținem aderarea, în paralel se produce dezintegrarea în Europa de Sud-Est. E un scop foarte îndrăgnet faptul că vrem să realizăm integrarea în condițiile unei fragmentări continue în Balcani, de vreme ce ne este imposibil să prevedem ce se va întâmpla în Macedonia, în Serbia sau în alte regiuni vecine. Cred că, indiferent ce vom face în viitor, va trebui să acționăm pe baze regionale și nu să avem în vedere numai o zonă mică din sud-estul Europei, încercând să facem din ea o bază, ca de exemplu Bosnia sau Kosovo. Cred că trebuie să considerăm regiunea ca un întreg, urmărind stabilitatea și securitatea ei. Numai astfel vom avea garanția stabilității și durabilității în viitor.

• **Care ar fi pașii de politică internă și externă ai actualului guvern al României care ar asigura integrarea țării în NATO, în cazul unei eventuale extinderi?**

• Cred că, pe plan intern, guvernului României i se va recomanda să meargă pe calea continuării reformelor politice, economice, militare. În domeniul militar se impune subdimensionarea, restructurarea forțelor militare, modernizarea și realizarea posibilităților de funcționare a interoperabilității. România trebuie să se implice în continuare în eforturile de menținere a păcii, iar în domeniul economic, să realizeze un mediu macroeconomic stabil, și cred că face eforturi în acest sens. Deocamdată România este o țară cu o rată mare a inflației și a somajului, lucruri care trebuie eliminate sau, cel puțin, reduse. Guvernul trebuie să continue privatizarea. Pe scurt, trebuie să se realizeze un grad de stabilitate pe plan intern. Pe lângă acestea, România poate avea o pondere foarte importantă în comunitatea internațională. Și, din acest punct de vedere, acordăm un mare credit aspirației de aderare la NATO sau la alte instituții. Continuând să rămână activă în organizațiile internaționale prin preluarea președinției OSCE, României i se oferă ocazia de a-și aduce o mare contribuție în Balcani sau în alte regiuni, cum ar fi fostele republici sovietice. Odată ce va adopta standarde identice cu cele din UE, ea are șanse să devină parte a sistemului comunitar și poate ajuta la armonizarea relațiilor dintre statele membre.

• **Ati avut o întâlnire cu dl. Iliescu, președintele României. Care este semnalul pe care l-ati transmis și cel pe care l-ati primit din partea actualului președinte?**

• Am fost onorat să particip la o întâlnire cu dl. Iliescu, cu primul ministru, precum și cu alte personalități, cu alți miniștri. În general, discuțiile s-au purtat în jurul aceluși teme: continuarea procesului de reformă în România și aspirațiile României de a-și aduce o contribuție utilă și productivă pe plan extern prin organizațiile internaționale. I-am adresat președintelui o invitație specială de a vizita Centrul Marshall pentru Securitate Europeană, unde sunt director asociat, pentru a vedea cum lucrăm și care sunt relațiile noastre cu România. Acest centru este o instituție germano-americană care realizează studii de securitate și instruire pentru liderii europeni.

• **Cum vedeți situația minorităților din România?**

• Aceasta este o problemă care tine de drepturile omului, chiar dacă fiecare guvern se ocupă de problemele minorităților sale naționale. Poate fi o problemă de democrație internă. În SUA și în comunitatea internațională așteptăm ca într-o democrație matură drepturile membrilor minorităților să fie egale cu cele ale tuturor cetățenilor țării. Situația diferă de la țară la țară, fiecare având soluții proprii. Uneori soluțiile sunt teritoriale, alteori sunt mai integrative. În SUA sistemul este integrativ. Toti se adresează aceluși institut al statului. Și în SUA există minorități, mai multe decât oriunde în altă parte. Probabil că tot suntem minorități. Cincizeci la sută din populația Americii este europeană, cum este cazul Californiei. Dar trăind în același stat, în aceeași societate, nu avem teritorialitate, de aceea între Europa și SUA sunt diferențe. Însă acest aspect este parte integrantă a procesului de politică internă: o atitudine matură față de problemele minorităților, de includere a acestora și a opiniilor lor în politicile publice. Problema minorităților din România este o problemă a guvernului României și ea privește stabilitatea și securitatea internă.

• **Care va fi poziția administrației Bush față de includerea României în NATO?**

• Mi-e teamă că voi răspunde foarte scurt pentru că s-a instalat numai de foarte puțin timp și este foarte, foarte greu să prevezi. Cred că nu va face decât să continue politica anterioară, și noi suntem în favoarea țărilor care au reușit procesul de reformă internă, a țărilor care și-au adus o contribuție la securitatea euro-atlantică și regională.

• **Când credeți că va avea loc primirea de noi membri în NATO?**

• Nu există un program, un calendar pentru astfel de evenimente, primirea depinde de o serie de factori, între care primordial este progresul înregistrat de fiecare țară. Există un plan de aderare, așa numitul plan MAP dezvoltat între NATO și fiecare candidat. Între NATO și România s-au redactat acorduri care arată ce trebuie făcut pentru a deveni membru al NATO. Succesul reformei dintr-o țară este doar unul din elementele de acceptare ca membru NATO. Sunt și factori care nu depind de țările respective, ci de configurația globală a factorilor politici la momentul în care se pune problema extinderii.

interviul realizat de
SEVGHIN OMER

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto” ◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

• Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC

• Adresa: Constanța, Piața Ovidiu nr. 12, (Muzeul Național de Istorie și Arheologie), tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 • Tiparul: INFCON S.A. Constanța • Citiții din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piața Presei Libere nr.1, sector 1, București, România • Redactor de serviciu: MĂDĂLIN ROȘIORU